

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΜΕ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ»

ΚΑΡΑΜΙΧΑΛΗ ΣΟΦΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :κ. ΜΑΝΙΑΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΠΥΡΓΟΣ 2016

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω/ουμε ότι είμαι/είμαστε ο/οι συγγραφέας/εις αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα/είχαμε για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω/έχουμε αναφέρει τις οποίες πηγές από τις οποίες έκανα /κόναμε χρήση δεδομένων, ιδεών η λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω/ουμε ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα/εμάς προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω/ουμε πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου/μας ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 1

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΚΑΡΑΜΙΧΑΛΗ ΣΟΦΙΑ

801

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 2

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ 3

ΑΡΙΘ.ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ (BLOGS)	7
1.1. Ο ορισμός του ιστολογίου (Blog)	7
1.2. Η ιστορία των ιστολογίων	11
1.3. Η μορφολογία και τα χαρακτηριστικά των ιστολογίων	14
1.4. Είδη ιστολογίων	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ (BLOGS)	20
2.1. Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο	20
2.2. Η δημιουργία ιστολογίων ως ενάσκηση νομίμων δικαιωμάτων	24
2.3. Η δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων ως δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας	26
2.3.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «Κοινωνία της Πληροφορίας»	27
2.3.2. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»	28
2.3.3. Το δικαίωμα συμμετοχής στην «Κοινωνία της Πληροφορίας» ως ατομικό, πολιτικό και κοινωνικό δικαίωμα των πολιτών	29
2.4. Οι περιορισμοί του δικαιώματος στη δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων	35
2.5. Η ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο	36
2.5.1. Το προστατευόμενο περιεχόμενο της ελευθερίας της έκφρασης	36
2.5.2. Η ελευθερία της έκφρασης στον ηλεκτρονικό Τύπο	42
2.5.3. Διάκριση παράνομου και επιζήμιου περιεχομένου	45
2.6. Η προστασία της προσωπικότητας στο διαδίκτυο	46
2.7. Η νομική ευθύνη των διαχειριστών ιστολογίων σε σχέση με το φιλοξενούμενο παράνομο περιεχόμενο τους	46
2.7.1. Απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου	47
2.7.2. Υποχρέωση ενημέρωσης και συνεργασίας με τις αρμόδιες δημόσιες Αρχές	50
2.7.3. Η νομική ευθύνη των διαχειριστών ιστολογίων για τη φιλοξενία παράνομου	50

περιεχομένου	
2.7.4. Η ευθύνη του παρόχου πρόσβασης στο διαδίκτυο	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΟΙ ΣΥΝΗΘΕΣΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ	53
3.1. Εγκλήματα κατά της τιμής τελούμενα μέσω των ιστολογίων	54
3.1.1. Η τέλεση του εγκλήματος της εξύβρισης μέσω ιστολογίων	56
3.1.2. Η τέλεση του εγκλήματος της δυσφήμισης και της συκοφαντικής δυσφήμισης μέσω ιστολογίων	63
3.1.3. Περιπτωσιολογική μελέτη : Υπόθεση Β. Θάνου κατά Στ.Τσακουράκη	67
3.2. Αναλογική εφαρμογή της νομοθεσίας περί των εγκλημάτων δια του Τύπου και στα ιστολόγια	74
3.3. Η άρση του αδίκου των παράνομων προσβολών της τιμής και υπόληψης δια μέσω του Τύπου μέσα από τη νομολογία του ΕΔΔΑ	85
3.4. Η παρεχόμενη προστασία	89
3.5. Διεθνής δικαιοδοσία	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	94
4.1. Το πρόβλημα της ανωνυμίας και της έλλειψης στοιχείων	94
4.2. Μέσα αντιμετώπισης του προβλήματος της ανωνυμίας των χρηστών-παροχή αποτελεσματικής προστασίας στους χρήστες των ιστολογίων	98
4.3. Κώδικας Δεοντολογίας των Ιστολογίων	99
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	104
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	107
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ	108
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ	110

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ιστότοποι (websites) είναι τα «παράθυρα» του παγκόσμιου ιστού¹ (Μπρούμας, 2014). Μέσω αυτών κάθε πληροφορία, η οποία αναρτάται στο διαδίκτυο, καθίσταται μέσα σε ελάχιστα δευτερόλεπτα προσβάσιμη σε κάθε ενδιαφερόμενο χρήστη του διαδικτύου. Ως πιο δημοφιλείς σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν αναδειχθεί οι ιστότοποι εκείνοι, οι οποίοι παρέχουν τη δυνατότητα στους χρήστες τους να αναρτούν περιεχόμενο της επιλογής τους, είτε πρόκειται για έργα λόγου, ήχου ή εικόνας, είτε για κινηματογραφικά έργα και έργα πολυμέσων. Τέτοιοι ιστότοποι είναι για παράδειγμα και τα ιστολόγια (blogs), τα οποία θα αποτελέσουν και το αντικείμενο της παρούσας μελέτης μας.

Οι νέες αυτές βελτιωμένες δυνατότητες αμφίδρομης διαδικτυακής επικοινωνίας έχουν προκαλέσει στις μέρες μας μία έκρηξη της ποσότητας της διακινούμενης πληροφορίας, με τεράστια κοινωνικά οφέλη για τις προσωπικές ελευθερίες, τον πολιτισμό, την πολιτική και την οικονομία. Παράλληλα, έχουν επιφέρει εξίσου σημαντικές επιπτώσεις στο δίκαιο και συνακόλουθα στην απονομή της δικαιοσύνης. Έχουν διαπλάσει μία νέα «νομική γλώσσα», η οποία δεν δημιουργεί απλώς ένα νέο ειδικό δίκαιο, αλλά σύμφωνα με τον νομικό Τσατήρη² θεωρεί το δίκαιο υπό μία άλλη πέραν της παραδοσιακής (μέχρι πρότινος) οπτική γωνία. Υπό αυτήν την έννοια η νομική αντιμετώπιση θεμάτων, όπως αυτά που πραγματεύεται η παρούσα μελέτη ενέχει ύπαρξη κενών, δυσερμήνευτων εννοιών, και ως εκ τούτου αδυναμία παροχής ασφαλών ορισμών.

Επιπροσθέτως, η δυνατότητα του οποιουδήποτε χρήστη να αναρτά και να καθιστά προσβάσιμο μέσω ιστοτόπων το περιεχόμενο της επιλογής του έχει διευκολύνει σε εξίσου σημαντικό βαθμό όχι μόνο τις κοινωνικά ωφέλιμες αλλά και τις κοινωνικά επιζήμιες χρήσεις του διαδικτύου³.

Σε περιπτώσεις κατάχρησης το δημόσιο συμφέρον της ελεύθερης ροής της πληροφορίας συγκρούεται με την αναγκαιότητα καταπολέμησης του ηλεκτρονικού

1 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

2 Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

3 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

εγκλήματος και προστασίας των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τρίτων προσώπων από τις αντικοινωνικές χρήσεις του διαδικτύου. Οι διαχειριστές των blogs, λόγω ακριβώς της νευραλγικής τους θέσης ως μεσαζόντων του διαδικτύου και παρόχων των σχετικών υπηρεσιών, στις οποίες στηρίζεται ο παγκόσμιος ιστός web 2.0, αποτελούν τελικά τους φορείς, επί των οποίων λαμβάνει χώρα η δικαιοπολιτική άρση της σύγκρουσης ανάμεσα στους παραπάνω σκοπούς δημοσίου συμφέροντος⁴.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι κατόπιν της ενδελεχούς μελέτης βιβλίων και άρθρων που έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά, έντυπα και στο διαδίκτυο, καθώς επίσης πλήθους αποφάσεων τόσο των ελληνικών δικαστηρίων, όσο και του ΕΔΔΑ, να παρατεθούν έγκυρες και αξιόπιστες πληροφορίες αναφορικά με το καθεστώς που διέπει τη δημιουργία και τη διαχείριση των ιστολογίων.

Αρχικά θα προβούμε σε μία σύντομη επεξήγηση της λειτουργίας του νέου αυτού μέσου κοινωνικής δικτύωσης και εν συνεχεία θα αναλύσουμε τις νομοθετικές ρυθμίσεις που εφαρμόζονται επ αυτού. Θα διερευνήσουμε τις συνταγματικές περιωπής ελευθερίες που απολαμβάνουν οι χρήστες των ιστολογίων, αλλά και την ανάγκη για παροχή αποτελεσματικής προστασίας στους τρίτους, οι οποίοι θίγονται μέσω της ανάρτησης παράνομου περιεχομένου στα ιστολόγια. Τέλος, θα μας απασχολήσει το ζήτημα της ανωνυμίας των χρηστών των ιστολογίων και η καθοριστική συμβολή του στην αύξηση των παράνομων εκδηλώσεων εκ μέρους των χρηστών.

4 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ (BLOGS)

1.1. Ο ορισμός του ιστολογίου (Blog)

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η νομική προσέγγιση αναφορικά με τα blogs, θα πρέπει αρχικά να δώσουμε έναν ορισμό για αυτά. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Blood⁵ ως ιστολόγιο ορίζεται «η ιστοσελίδα εκείνη στην οποία τα μηνύματα που δημοσιεύονται σε αυτή εμφανίζονται με χρονολογική σειρά, με πρώτο το πιο πρόσφατο. Τα ιστολόγια συνήθως εστιάζουν σε ένα συγκεκριμένο θέμα, όπως ειδησεογραφικά νέα, πολιτική, μουσική κτλ.»

Το ιστολόγιο, γνωστό με τον αγγλικό όρο blog, ο οποίος προέρχεται από από τη σύντηξη των λέξεων «web» και «log» και αποτελεί μία από τις υπηρεσίες του συμμετοχικού διαδικτύου, του Web 2.0, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης⁶. Πιο συγκεκριμένα, blog σημαίνει «ημερολόγιο παγκόσμιου ιστού» στην πράξη όμως χρησιμοποιείται, σαν κάτι περισσότερο από ημερολόγιο, καθώς αποτελεί μια μορφή ιστότοπου/ιστοχώρου έκφρασης γνώμης και διεξαγωγής συζητήσεων. Η εξάπλωση δε του διαδικτύου καθιστά σήμερα δυνατή όχι μόνο τη λειτουργία αλλά και τη διασύνδεση των ιστολογίων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αποτελούν έναν εύχρηστο και δημοφιλή τρόπο επικοινωνίας, σχολιασμού και ενημέρωσης των χρηστών.

Κατά τον Μπρούμα⁷, τα ιστολόγια αποτελούν στην ουσία διαδικτυακά ημερολόγια, με αποτέλεσμα να αποτελούν έναν τρόπο προσωπικής έκφρασης για τον κάθε χρήστη, τα οποία περιλαμβάνουν υπερζεύξεις (hyperlinks) και καταχωρήσεις απόψεων, ενώ έχουν ως «βασική μονάδα» τους τις καταχωρήσεις και όχι τις εκάστοτε «σελίδες» (pages), όπως συμβαίνει με τους ιστότοπους (websites). Τα διαδικτυακά αυτά ημερολόγια περιλαμβάνουν ποικίλες καταχωρίσεις ή άρθρα, όπως για παράδειγμα κείμενα, ήχους, φωτογραφίες, σκίτσα, video, συνήθως ενός συγγραφέα ή και κάποιες φορές περισσότερων συγγραφέων. Ο κάτοχος –

5 Blood R. (2002), Weblogs: a history and perspective, in Rodzvilla J. (ed.), We've Got Blog: How Weblogs Are Changing Our Culture, Cambridge : Perseus Publishing, p. 7

6 Teelen R. (2012), The true potential of corporate blogging, Social Media Research Study Paper 2, p.16, διαθέσιμο στο http://essay.utwente.nl/62082/1/The_True_Potential_Of_Corporate_Blogging_-_Public_Version_-_Robbert_Teelen_s_-_pdf , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

7 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

διαχειριστής του διαδικτυακού ημερολογίου (blogger), ο οποίος μπορεί να είναι επώνυμος, ανώνυμος ή με ψευδώνυμο, καταγράφει, ανακοινώνει και καταθέτει τις απόψεις του σε αυτό για διάφορα ζητήματα. Οι καταχωρίσεις παρουσιάζονται κατά χρονολογική σειρά, ούτως ώστε οι πιο πρόσφατες προσθήκες να παρουσιάζονται πρώτες.

Μέσω των blogs δίδεται επίσης η δυνατότητα διάδρασης και διαπροσωπικής συζήτησης μεταξύ των χρηστών με την ανάρτηση σχολίων σε διαδικτυακές καταχωρήσεις του διαχειριστή του εκάστοτε ιστολογίου⁸.

Ως διαδραστικά μέσα, διαφέρουν από τις ιστοσελίδες, τις οποίες διατηρούν στο διαδίκτυο τα μέσα ενημέρωσης, γιατί η διαμόρφωση του περιεχομένου τους δεν αποφασίζεται μόνο από τους κατόχους – διαχειριστές τους αλλά από όλους τους χρήστες – αναγνώστες του εκάστοτε ιστολογίου. Τα διαδικτυακά ημερολόγια συνδέονται μεταξύ τους στενά και έτσι έχουν αναπτύξει το δικό τους πολιτισμό, ενώ για τον χαρακτηρισμό όλων των ημερολογίων του ιστού, ως κοινότητας και ως κοινωνικού δικτύου χρησιμοποιείται ο όρος «blogosphere».

Σύμφωνα με τους Cho, et. Al⁹ ως «blogosphere» («μπλογκόσφαιρα») ορίζεται «μία «συλλογιστική κοινότητα», όπου ο καθένας μπορεί να καταγράφει τη γνώμη του ελεύθερα, να ανταλλάσσει απόψεις και παράλληλα να μοιράζεται πολυμέσα όπως μουσική, βίντεο κτλ.» Με άλλα λόγια, τα ιστολόγια αποτελούν έναν τρόπο ελεύθερης έκφρασης του καθενός από εμάς.

Ο Ανδριωτάκης¹⁰ υποστηρίζει ότι τα ιστολόγια συνιστούν ένα περιβάλλον φιλικό προς τον χρήστη και το ευρύ κοινό, μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η πολυφωνία και διάφορες απόψεις «μπαίνουν» στο σπίτι μας μέσα του διαδικτύου.

Κατά τον Rodzvilla¹¹ τα ιστολόγια αποτελούν πολυμεσικά και εύκολα στη χρήση τους websites, τα οποία μέσα από τη χρονολογική τους δομή και τις αρχειοθετικές τους δυνατότητες λειτουργούν ως εξατομικευμένα και διασυνδεδεμένα φίλτρα του διαδικτύου

8 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

9 Ανδριωτάκης Μ. (2007) "Blog. Ειδήσεις απ' το δικό σου δωμάτιο", εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, σ. 20επ.

10 Cho S., Huh J., (2007), Corporate Blogs as a Public Relations Tool: A Content Analysis Applying the Relational Maintenance Framework, Public Relations Division for the Annual Conference of International Communication Association, San Francisco, p. 5.

11 Rodzvilla J. (2002), We've Got Blog: How Weblogs Are Changing Our Culture, Cambridge : Perseus Publishing, p. 18

δημιουργώντας μια νέα online «δημόσια σφαίρα» που γύρισε το διαδίκτυο «πίσω στον κόσμο».

Πιο αναλυτικά, τα blogs αποτελούν σήμερα σημαντικά εργαλεία της κοινωνίας της πληροφορίας, μέσω των οποίων δίνεται η δυνατότητα σε κάθε χρήστη να εκφράζει τις απόψεις του, να σχολιάζει τα τελευταία γεγονότα ή να δημιουργεί ένα αφιέρωμα σε κάποιο αγαπημένο του τραγουδιστή ή αθλητή. Ο χρήστης του ιστολογίου, γνωστός και ως blogger, μπορεί να αναρτά στο διαδίκτυο περιεχόμενο ελεύθερα προσβάσιμο στους τρίτους. Το περιεχόμενο των ιστολογίων διαφέρει από ιστολόγιο σε ιστολόγιο και μπορεί να περιλαμβάνει νέα, πολιτικοκοινωνικό σχολιασμό, σχολιασμό των ΜΜΕ και των διασημοτήτων, προσωπικά ημερολόγια και ειδικά θέματα όπως τεχνολογία, μόδα, αθλητικά, τέχνες, γαστρονομία¹².

Τα ιστολόγια είναι δυνατό να συνδέονται με άλλους ιστότοπους, ιστοσελίδες και blogs και να επιτρέπουν στους χρήστες -αναγνώστες τους να απαντήσουν στις απόψεις του γράφοντος, ανακοινώνοντας στο ίδιο ιστολόγιο τα δικά τους σχόλια, τα οποία είναι επίσης αναγνώσιμα από όλους τους τρίτους χρήστες του διαδικτύου. Ιδωμένο από την άποψη αυτή, το blog δεν αποτελεί παρά το μέσο άσκησης της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας της έκφρασης¹³. Από τον συγγραφέα-δημιουργό του blog δίνονται επίσης διευθύνσεις, συγγενή ιστολόγια, προσωπικές ιστοσελίδες καθώς και ιστοσελίδες οργανισμών.

Τα ιστολόγια συντηρούνται από τους χρήστες τους (bloggers). Επίσης, δεν απαιτείται να γνωρίζει κάποιος προγραμματισμό ή ορισμένη εξειδικευμένη γλώσσα σχεδιασμού για να μπορέσει να δημιουργήσει περιεχόμενο και αναρτήσεις σε ένα ιστολόγιο. Συνήθως δε δεν απαιτείται ενδελεχής επιμέλεια του κώδικα της ιστοσελίδας, μιας και συχνά είναι εγκατεστημένα αυτόματα συστήματα, τα οποία παρέχουν την δυνατότητα στο διαχειριστή του ιστολογίου να συντάξει μια καταχώρηση με πολύ λίγα βήματα.

Σήμερα ευρέως διαδεδομένη είναι η χρήση των ιστολογίων και στον τομέα της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τα ιστολόγια με δύο βασικούς τρόπους. Χρησιμοποιούν το ιστολόγιο είτε (α) σαν αποθήκη εκπαιδευτικού υλικού, είτε (β) σαν ηλεκτρονικό χώρο εργασίας και έκφρασης για τους μαθητές. Στη πρώτη περίπτωση,

12 Ανδριωτάκης Μ. (2007), ο.π.

13 Ζούλοβιτς Μ., Φύλλα Α. (2009), Το νομικό καθεστώς των blogs, Professional it Security, τευχ. 10, ΜΑΪΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2009, διαθέσιμο στο http://www.itsecuritypro.gr/contents_article.php?id=54&catid=6, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

συσσωρεύουν εκπαιδευτικό υλικό (ασκήσεις, σημειώσεις, κλπ.) και το εκθέτουν προς σχολιασμό από μαθητές και συναδέλφους. Μέσα από αυτό το διάλογο, το υλικό διαδίδεται και βελτιώνεται¹⁴.

Στη δεύτερη και πιο διαδεδομένη περίπτωση, ο εκπαιδευτικός αναθέτει στους μαθητές μία σύνθετη ομαδική εργασία (project). Καθώς η ομάδα οργανώνεται, «πέφτει» η ιδέα του ιστολογίου, μέσα από το οποίο τα παιδιά θα ελέγχουν το υλικό που θα συγκεντρώνουν. Η δυνατότητα ομαδικής επεξεργασίας και επικοινωνίας που προσφέρει το ιστολόγιο, το κάνει ιδανικό για το συντονισμό της εργασίας, τουλάχιστον από ένα σημείο και πέρα. Αλλά και ο εκπαιδευτικός μπορεί να ελέγχει την πορεία εξέλιξης του έργου συνολικά και να παρεμβαίνει ισότιμα¹⁵.

Στο τέλος της εργασίας, η δουλειά που έχει γίνει είναι άμεσα δημοσιεύσιμη στον παγκόσμιο ιστό. Η δημοσίευση αυτή δεν κοστίζει απολύτως τίποτα. Η εργασία δε που δημοσιεύεται σε ιστολόγιο δεν τερματίζει με τη λήξη της σχολικής χρονιάς. Το ιστολόγιο παραμένει στον παγκόσμιο ιστό, ανοιχτό σε σχολιασμούς και συζητήσεις και συνεχίζει να διαδραματίζει τον εκπαιδευτικό του ρόλο τόσο προς τους μαθητές που το έφτιαξαν, όσο και προς άλλους.

Πέρα αυτών υπάρχουν και τα λεγόμενα επιχειρηματικά ιστολόγια τα οποία χρησιμοποιούνται από επιχειρήσεις ως συνεργατικά εργαλεία. Σκοπός των ιστολογίων αυτών είναι να δημιουργήσουν εσωτερικές πρακτικές επικοινωνίας και να διευκολύνουν την συνεργατική διαδικασία μέσα σε μια εταιρία¹⁶.

1.2. Η ιστορία των ιστολογίων

Τα ιστολόγια δημιουργήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '90 και σχεδιάστηκαν από ανθρώπους με εκπαιδευτικό υπόβαθρο στο προγραμματισμό και το σχεδιασμό ιστοσελίδων

14 Σαρημπαλίδης Ι. (2009), Τα ιστολόγια στην εκπαίδευση, δημοσιευμένο στις 22 Ιανουαρίου 2009, διαθέσιμο στο <http://intelligent-education.blogspot.gr/2009/01/blog-post.html> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016.

15 Σαρημπαλίδης Ι. (2009), ο.π.

16 Μπαρτζώκας Β. (2011), Blogging : Πώς βοηθάει στην επιχειρηματικότητα, δημοσιευμένο στις 8 Ιουνίου 2011, διαθέσιμο στο <http://epixeirein.gr/2011/06/08/blogging-epixeirimatikotita/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

σε κώδικα HTML. Τα πρωταρχικά ιστολόγια ήταν απλές ιστοσελίδες, οι οποίες ανανεώνονταν αρκετά συχνά. Ωστόσο, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εφεύρεση καινούργιων εργαλείων που επέτρεπαν την χρονολογική ταξινόμηση των αναρτήσεων συνετέλεσε σε μία περισσότερο ευέλικτη δημοσιοποίηση μεγάλων ποσοτήτων πληροφορίας, αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτό διάφορα τεχνικά προβλήματα που υπήρχαν μέχρι τότε. Σιγά σιγά τα ιστολόγια απέκτησαν τη σημερινή τους μορφή και είτε φιλοξενούνται σε ιστοσελίδες που χρησιμεύουν για το σκοπό αυτό, είτε χρησιμοποιούν λογισμικά ιστολογίων όπως είναι το WordPress, το LiveJournal, το Blogger κ.α.

Ο όρος «Weblog» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον John Barger τον Δεκέμβριο του 1997, ενώ η συντομογραφία του αναπτύχθηκε από τον Peter Merholz, ο οποίος διαίρεσε τη λέξη weblog στη φράση «we blog».

Το 1998 υπήρχαν ελάχιστες ιστοσελίδες τύπου blog. Βασικό στοιχείο για την ανάπτυξή τους είναι η σύνταξη λιστών με αντίστοιχες ιστοσελίδες. Ο πρώτος που συνέταξε μια τέτοια λίστα ήταν ο Jesse James Garrett συντάκτης της ιστοσελίδας Infoshift. Το Νοέμβριο του ίδιου έτους έστειλε την εν λόγω λίστα στον Cameron Barrett ο οποίος δημοσίευσε τη λίστα στο *Camworld* και όσοι διέθεταν Blog και δεν είχαν συμπεριληφθεί στη λίστα άρχισαν να του στέλνουν τις διευθύνσεις των ιστοχώρων (URL) τους για να τους συμπεριλάβει. Έτσι, ξεκίνησε να δημιουργείται μια κοινωνία αφού ήταν εύκολο να παρακολουθείς όλα τα blog που βρίσκονταν στη λίστα του Cameron. Η λίστα αυτή μεγάλωνε τόσο πολύ όμως που αποφάσισε να κρατήσει μόνο αυτά που παρακολουθούσε ο ίδιος. Το ίδιο έκαναν και άλλοι bloggers.

Το 1999 η Brigitte Eaton συνέταξε μια λίστα με όλα τα blog που η ίδια ήξερε και δημιούργησε το Eatonweb Portal. Το κριτήριο της Brigitte ήταν πολύ απλό : κάθε καταχώρηση να διαθέτει και ημερομηνία. Το θέμα του τι είναι και τι όχι blog απασχόλησε πολύ όλους τους bloggers αλλά, επειδή η λίστα της του Eatonweb Portal ήταν η πιο πλήρης, κυριάρχησε το κριτήριο της Eaton.

Μετά από μια περίοδο αργής ανάπτυξης τα ιστολόγια άρχισαν να αποκτούν όλο και περισσότερους χρήστες μέχρι που έγιναν πάρα πολύ δημοφιλή. Το 1999 αναπτύχθηκαν οι πρώτες Weblog κοινότητες όπως η MetaFilter.com, η Pitas και το Blogger, η ανάπτυξη των οποίων οφειλόταν στο Open Diary. Το Open Diary παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 1998 και χρησιμοποιήθηκε για την δημιουργία χιλιάδων διαδικτυακών ημερολογίων σε σύντομο

χρονικό διάστημα. Η καινοτομία του ήταν ότι οι αναγνώστες μπορούσαν πολύ εύκολα να εκφράσουν τη γνώμη τους σε θέματα που αναπτύσσονταν στο ιστολόγιο¹⁷.

Με την πάροδο του χρόνου, η ευκολία στη χρήση των ιστολογίων ωθούσε όλο και περισσότερους ανθρώπους να χρησιμοποιούν τα ιστολόγια. Κατά την περίοδο αυτή η μορφή του περιεχομένου των ιστολογίων άλλαζε συνεχώς. Για παράδειγμα, ενώ αρχικά τα blogs είχαν την μορφή των γνωστών σε όλους ημερολογίων, στη συνέχεια η μορφή τους άλλαξε σε σύντομες αναρτήσεις όπως τα γνωρίζουμε και σήμερα.

Το 1999 ακολούθησαν ορισμένα επιτεύγματα που συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη των ιστολογίων. Πιο συγκεκριμένα, ο Brad Fitzpatrick, ένας γνωστός blogger, ξεκίνησε την Live Journal τον Μάρτιο του 1999, η οποία βοήθησε εξίσου στην διάδοση των ιστολογίων. Ο Andrew Smales δημιούργησε πρώτα τον ιστοχώρο Pitas.com τον Ιούλιο του 1999 σαν έναν πιο εύκολο και εναλλακτικό τρόπο προκειμένου να διατηρείται μια σελίδα ειδήσεων, ο οποίος ακολουθήθηκε από τον ιστοχώρο Diary land τον Σεπτέμβριο του 1999. Ο συγκεκριμένος ιστοχώρος στόχευε περισσότερο σε ένα κοινωνικό δίκτυο αποτελούμενο από προσωπικά ημερολόγια. Τέλος, τον Οκτώβριο του 1999 ο Evan Williams και η Meg Hourihan δημιούργησαν την ιστοσελίδα www.blogger.com.

Τα παραπάνω εργαλεία έδιναν στον επισκέπτη την δυνατότητα περιήγησης από το ένα ιστολόγιο στο άλλο μέσω υπερσυνδέσμων. Αυτό σε συνεργασία με τις μηχανές αναζήτησης οδήγησαν στην ραγδαία αύξηση της χρήσης των ιστολογίων. Από τότε, εκατομμύρια ιστολόγια δημιουργήθηκαν και τα ευρετήρια έγιναν ένα απαραίτητο εργαλείο για την εύρεση πληροφοριών που περιέχονται στα ιστολόγια. Ίσως η πιο γνωστή ιστοσελίδα εύρεσης ιστολογίων είναι η www.technorati.com η οποία σήμερα περιέχει έναν πολύ μεγάλο αριθμό ιστολογίων. Τον Σεπτέμβριο του 2005 η Google Inc παρείχε μία νέα μηχανή αναζήτησης ιστολογίων, η οποία ταξινομούσε τις τελευταίες δημοσιεύσεις των ιστολογίων μέσω της ανατροφοδότησης που υπήρχε μέσω του διαδικτύου¹⁸. Επρόκειτο για μια επαναστατική τεχνική, ωστόσο ήταν επιτυχής μόνο εάν το ιστολόγιο παρείχε τη μέθοδο RSS (Really Simple Syndication) ή Atom XML feed. Οι μέθοδοι αυτές είναι διαφορετικές μορφές αρχείων XML για

17 Heng S., Kaiser S., Walter N., (2005), Blogs: The new magic formula for corporate communications, Deutsche Bank Research, 22 August 2005, Digital Economy : Economics, 53, p. 1, διαθέσιμο στο http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD000000000190745.pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

18 Bausch P.,Haughey M., Hourihan M. (2002), We Blog: Publishing Online with Weblogs, Wiley Publishing Inc, Indianapolis, p.26

οργάνωση ιστοσελίδας που χρησιμοποιούνται από τα ιστολόγια, οι οποίες ίνουν τη δυνατότητα προβολής των τελευταίων δημοσιεύσεων (τίτλο, περιεχόμενο και άλλες πληροφορίες) μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) και ιστοσελίδων.

Σήμερα, η μπλογκόσφαιρα έχει ξεπεράσει τα 200 εκατομμύρια ιστολόγια ενώ παράλληλα εκτιμάται ότι κάθε 6 δευτερόλεπτα δημιουργείται και ένα νέο ιστολόγιο. Τα blogs αποτελούν σήμερα ένα διεθνές μαζικό φαινόμενο λόγω¹⁹:

- της υψηλής δικτύωσης της μπλογκόσφαιρας, καθώς τα νέα διαδίδονται σε αυτή πλέον πολύ γρήγορα,

- των μηχανών αναζήτησης στις οποίες τα ιστολόγια εμφανίζονται στην πρώτη γραμμή των αποτελεσμάτων αναζήτησης, και τέλος εξαιτίας

- του γεγονότος ότι τα ιστολόγια αποτελούν πηγή αναζήτησης θεμάτων για τους δημοσιογράφους των παραδοσιακών μέσων.

Στην εποχή μας τα ιστολόγια έχουν κατακτήσει το ενδιαφέρον των χρηστών και ανταγωνίζονται πλέον ισότιμα τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, καθώς έχουν το πλεονέκτημα ότι καθιστούν δυνατή την έκφραση των απόψεων, εύκολα, γρήγορα, ανέξοδα και στο πλαίσιο ενός οικουμενικού καναλιού επικοινωνίας, όπως είναι το διαδίκτυο²⁰.

Τα blogs χρησιμοποιούνται κατά κόρον από πολίτες – υπηκόους συντηρητικών-καταπιεστικών κρατών για την ελεύθερη έκφραση των ιδεών, ενώ χρησιμοποιήθηκαν και για το συντονισμό των διαδηλωτών κατά την περίοδο των αραβικών εξεγέρσεων²¹. Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι η αξιοποίηση των ιστολογίων, όπως και των μικροιστολογίων (microblogs) για τη διάδοση απόψεων και την ελεύθερη έκφραση των ιδεών αποτελεί κατάκτηση της

19 Heng S., Kaiser S., Walter N., (2005), Blogs: The new magic formula for corporate communications, Deutsche Bank Research, 22 August 2005, Digital Economy : Economics, 53, pp. 3-4, διαθέσιμο στο http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD000000000190745.pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

20 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspres.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

21 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), ο.π.

κοινωνίας των πολιτών και για αυτό είναι χρήσιμο να τα μελετήσουμε και να διερευνήσουμε τα όρια της ελευθερίας έκφρασης και του ανώνυμου λόγου στο πλαίσιό τους.

1.3. Η μορφολογία και τα χαρακτηριστικά των ιστολογίων

Τα ιστολόγια, όπως προαναφέραμε, αποτελούν διαδικτυακά ημερολόγια που περιλαμβάνουν κυρίως ποικίλες καταχωρήσεις ή άρθρα (υπό τη μορφή κειμένων, ήχων, φωτογραφιών, σκίτσων, video) χρονολογικά ταξινομημένες με την πιο πρόσφατη να εμφανίζεται πρώτη.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι κατά τη συγγραφή τους υφίσταται πληθώρα θεμάτων, τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όπως είναι για παράδειγμα η ελευθερία του λόγου και ο έλεγχος ποιότητας. Η ελευθερία του λόγου είναι ένα θέμα που απασχολεί τα άτομα, τα οποία γράφουν σε ιστολόγια και γενικότερα που ασχολούνται με το διαδίκτυο. Τα ιστολόγια είχαν και συνεχίζουν να έχουν ισχυρή επίδραση στην κοινωνική ζωή και στα ΜΜΕ.

Αν και το διαδίκτυο θεωρείται ένα δημοκρατικό μέσο, όσοι ασχολούνται με αυτό αλλά και με τα ιστολόγια, πολλές φορές έρχονται αντιμέτωποι με ποικίλλα εμπόδια αναφορικά με το, κατά τα άλλα, συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα τους να εκφράζουν ελεύθερα την άποψη τους. Η αποκάλυψη προσωπικών λεπτομερειών κατά τη συζήτηση ενός συγκεκριμένου θέματος θα μπορούσε να είναι επιζήμια για οποιονδήποτε αναμειγνύεται στη συγκεκριμένη συζήτηση. Για παράδειγμα, έχουν σημειωθεί πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες άτομα έχουν απολυθεί από τη δουλειά τους επειδή δημοσίευσαν ακατάλληλο και βλαβερό περιεχόμενο.

Ο έλεγχος ποιότητας αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα σχετικό με τη χρήση και λειτουργία των ιστολογίων. Το ιστολόγιο ως μέσο όπου συνήθως μόνο ένα άτομο, δηλαδή ο συντάκτης του, αναλαμβάνει τη συγγραφή και τη δημοσίευση του, δεν διαθέτει πολλούς μηχανισμούς για τον έλεγχο της ποιότητας του. Θα πρέπει, λοιπόν, να δίνεται πολύ μεγάλη σημασία στα σχόλια και στο περιεχόμενό των άρθρων που δημοσιεύονται, αφού μέσα σε αυτά μπορούν να εκφραστούν πολύ εύκολα διαφωνίες και συμφωνίες. Παρά το γεγονός, ότι ο αριθμός των επισκέψεων της σελίδας θα μπορούσε να δείξει το επίπεδο της ποιότητας του

ιστολογίου, ωστόσο δεν θα πρέπει να συγχέεται και να λαμβάνεται υπόψη στη διάγνωση της δημοτικότητας του²².

Η μορφή των ιστολογίων περιλαμβάνει τις εξής ενότητες²³:

⊣ Τον τίτλο : Ο τίτλος θεωρείται αναγνωριστικό στοιχείο του ιστολογίου, αναφέρεται κυρίως στο όνομα του και αναρτάται στην κορυφή της σελίδας.

⊣ Το κύριο μέρος των αναρτήσεων : Αποτελείται από μεμονωμένες, τιτλοφορημένες και χρονολογημένες εγγραφές (δημοσιεύσεις/άρθρα – posts), οι οποίες αναρτώνται με αντίστροφη χρονολογική σειρά, δηλαδή με την πιο πρόσφατη να εμφανίζεται πρώτη. Λόγω δε της χρονολογικής ταξινόμησης τους είναι πολύ εύκολη η ανταπόκριση-απάντηση σε χρονολογικά παλιότερες αναρτήσεις. Οι εγγραφές αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν υπερσυνδέσμους και μπορεί να περιέχουν πολυμεσικό περιεχόμενο δηλαδή κείμενο, video, φωτογραφίες, ήχο κτλ.

⊣ Η πλάγια μπάρα εργαλείων: Περιέχει πληροφορίες για το ιστολόγιο στη λογική του μενού : (α) για τους διαχειριστές τους, (β) το αρχείο καταχωρήσεων στο οποίο κανείς μπορεί να ανατρέξει σε προηγούμενες εγγραφές που παρατίθενται κατηγοριοποιημένες χρονολογικά αλλά και θεματικά, (γ) μια συλλογή από συνδέσμους/links (blogroll) προς άλλους ιστότοπους και κυρίως άλλα blogs που προτείνονται ως αξιόλογα και που ως ένα βαθμό η επιλογή τους προσδιορίζει ηθελημένα την ταυτότητα του υπό συζήτηση blog.

Σύμφωνα δε με τους Bausch et. al.²⁴ υφίστανται και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ιστολογίων, τα οποία καθιστούν τα ιστολόγια «όχι ως ένα σύνολο μονόδρομων και «αυτιστικών» προσωπικών πομπών αλλά ως μία δημόσια σφαίρα», εκ των οποίων τέσσερα είναι τα χαρακτηριστικά που αναπτύσσουν την κοινωνικότητα και ενθαρρύνουν τη σύναψη κοινωνικών δεσμών.

22 Bausch P., Haughey M., Hourihan M. (2002), *We Blog: Publishing Online with Weblogs*, Wiley Publishing Inc, Indianapolis, p. 35

23 Warlick D. (2005), *Classroom Blogging: A teacher's guide to the blogosphere*. Raleigh, North Carolina: The Landmark Project, p. 26

24 Bausch P., Haughey M., Hourihan M. (2002), *We Blog: Publishing Online with Weblogs*, Wiley Publishing Inc, Indianapolis, pp.94 επ

Τα κύρια από τα χαρακτηριστικά αυτά είναι τα ακόλουθα²⁵ :

⊣ Η δυνατότητα σχολιασμού : η οποία αποτελεί την τυπικότερη μορφή κοινωνικής αλληλεπίδρασης και είναι το χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το ιστολόγιο από μία τυπική ή προσωπική ιστοσελίδα.

⊣ Τα permalinks : Ο όρος «permlink» αποτελεί σύντμηση των λέξεων permanent και link, δηλαδή «μόνιμος σύνδεσμος». Ο όρος αναφέρεται στη δυνατότητα κάθε μεμονωμένης ανάρτησης να έχει τη δική της μόνιμη και αυτόνομη διεύθυνση (URL) με αποτέλεσμα ο εκάστοτε χρήστης να έχει τη δυνατότητα να παραπέμπεται οποιαδήποτε στιγμή επιθυμεί σε οποιαδήποτε ανάρτηση και να βρίσκει πληροφορίες, ειδήσεις και γνώμες σχετικά με το θέμα που τον ενδιαφέρει.

⊣ Τα Trackbacks και τα Feeds : τα οποία αναφέρονται στη αυτοματοποιημένη ενημέρωση που μπορεί να λάβει ο/η συγγραφέας ενός post για την αναφορά του post αυτού σε κάποιο άλλο ιστολόγιο. Οι ροές (feeds) αναφέρονται σε έναν ιδιαίτερο τύπο δεδομένων, τα οποία περιγράφουν νέες καταχωρήσεις με τέτοιο τρόπο ώστε οι χρήστες να μπορούν να τις διαβάσουν περιληπτικά χωρίς να είναι υποχρεούνται να επισκεφτούν την αντίστοιχη ιστοσελίδα. Ο ιδιοκτήτης ενός ιστολογίου μπορεί να καταστήσει τη ροή του του δημόσια δίνοντας στους αναγνώστες τη δυνατότητα να εγγραφούν σε αυτή, προκειμένου να ενημερώνονται αυτόματα για οποιαδήποτε νέα του δημοσίευση.

⊣ Οι ετικέτες (tags) : οι οποίες αποτελούν λέξεις-εκφράσεις, που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του περιεχομένου των αναρτήσεων

Η σχετική ευκολία με την οποία ένας χρήστης του διαδικτύου μπορεί να ξεκινήσει να δημιουργεί το δικό του blog χωρίς να είναι απαραίτητο να έχει ιδιαίτερες γνώσεις σχετικά με κώδικα προγραμματισμού ή πρωτόκολλα επικοινωνίας είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους η χρήση των ιστολογίων αυξάνεται συνεχώς²⁶. Πιο αναλυτικά, μπορεί κανείς να ξεκινήσει να δημιουργεί ένα blog εύκολα μόνο με το να εγγραφεί σε μία από τις ιστοσελίδες, οι οποίες φιλοξενούν ιστολόγια και δίνουν την δυνατότητα στον εκάστοτε χρήστη του διαδικτύου να δημιουργήσει το δικό του ιστολόγιο.

25 Warlick D. (2005), Classroom Blogging: A teacher's guide to the blogosphere. Raleigh, North Carolina: The Landmark Project, pp. 32-34

26 Silvestru C. et all. (2012), An Empirical Model of Corporate Blog Impact in Marketing Communications, International Conference on Computer Systems and Technologies, pp. 22-23

Τέλος, όπως προαναφέραμε τα ιστολόγια αποτελούνται από μία σειρά χρονολογικά ταξινομημένων άρθρων, χαρακτηριστικά των οποίων είναι τα ακόλουθα²⁷ :

⊣ Ημερομηνία ανάρτησης (postdate) : Στις αναρτήσεις των ιστολογίων φαίνεται η μέρα και η ώρα στην οποία η εκάστοτε ανάρτηση δημοσιεύτηκε.

⊣ Κατηγοριοποίηση (category): Οι αναρτήσεις ταξινομούνται μέσω «ετικετών» ανάλογα με το περιεχόμενό τους.

⊣ Τίτλος (title) : Κύριος τίτλος της ανάρτησης Κύριο μέρος(body):Κυρίως περιεχόμενο της ανάρτησης

⊣ Trackback : Συνδέσεις σε άλλες ιστοσελίδες που αναφέρουν της ανάρτηση

⊣ Σχόλια (comments): Σχόλια που προστίθενται από τους αναγνώστες

⊣ Υπερσύνδεσμος (Permalink): Δημοσίευση του URL του εκάστοτε άρθρου (πηγής της δημοσίευσης), και τέλος το

⊣ Footer : πρόκειται ως συνήθως για το κάτω μέρος της ανάρτησης, όπου δείχνει την ημερομηνία και ώρα της δημοσίευσης, τον συγγραφέα, την «ετικέτα» της δημοσίευσης, τα στατιστικά όπως πχ τον αριθμό των αναγνωστών, τα σχόλια των αναγνωστών και τις συνδέσεις σε άλλες ιστοσελίδες.

1.4. Είδη ιστολογίων

Λόγω της ευέλικτης φύσης των ιστολογίων οι άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιούν τα ιστολόγια για ποικίλους λόγους όπως:

⊣ Να κρατούν προσωπικό ημερολόγιο

⊣ Να «χτίζουν» μία εικονική κοινότητα

⊣ Να αλληλεπιδρούν με άλλους bloggers και

27 Duffy P., Bruns A.(2006), The use of blogs, wikis and RSS in education: A conversation of possibilities, Proceedings Online Learning and Teaching Conference, p.33

υ Να διαδίδουν μηνύματα στο ευρύ κοινό

Καθώς μεγαλώνει και επεκτείνεται η μπλογκόσφαιρα, διαφορετικοί τύποι ιστολογίων αναδύονται και λειτουργούν ως μέσο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Η ανάπτυξη των ιστολογίων έχει συντελέσει στο να δημιουργούνται και να διατηρούνται διαπροσωπικές σχέσεις μέσω της σύνδεσης με άλλα ιστολόγια, μέσω ανάρτησης σχολίων αλλά και μέσω μηνυμάτων.

Σήμερα, υφίστανται διάφορα είδη ιστολογίων όπως είναι τα προσωπικά, τα επαγγελματικά και τα δημόσια. Ανάλογα δε με τα χαρακτηριστικά του καθενός, ο εκάστοτε ενδιαφερόμενος μπορεί να επιλέξει και να δημιουργήσει το δικό του.

(α) Προσωπικό ιστολόγιο :Τα προσωπικά ιστολόγια αποτελούν τους πιο διαδεδομένους τύπους ιστολογίων, όπου οι bloggers προβάλλουν σε αυτά τις προσωπικές τους απόψεις και τα προσωπικά τους βιώματα. Πρόκειται για ένα είδος προσωπικού ημερολογίου, το οποίο μπορεί κανείς να δημιουργήσει σε ημερήσια, εβδομαδιαία και μηνιαία βάση. Σε αυτού του είδους το ιστολόγιο ο blogger μπορεί να περιγράψει τις προσωπικές του εμπειρίες, να αναρτήσει φωτογραφίες από προσωπικές του στιγμές για τις οποίες μπορούν να ενημερωθούν οι φίλοι του, καθώς και οποιοσδήποτε τρίτος ενδιαφέρεται να μάθει γι' αυτόν και έχει πρόσβαση στο ιστολόγιο του. Στα προσωπικά ιστολόγια μπορεί κάποιος να κριτικάρει τις απόψεις άλλων, να εκφράσει τη γνώμη του ή ακόμα και να πάρει πληροφορίες που επιθυμεί μέσα από τα προσωπικά ιστολόγια άλλων²⁸.

(β) Επαγγελματικό ιστολόγιο: είναι το ιστολόγιο, το οποίο δημιουργούν οι επαγγελματίες ή οι επιχειρήσεις προκειμένου να προβάλλουν το σκοπό ύπαρξής τους, το αντικείμενο εργασίας τους κτλ. Περαιτέρω, υπάρχουν δύο κατηγορίες επαγγελματικών ιστολογίων (Teelen, 2012) : (i) τα εκπαιδευτικά και (ii) τα επιχειρηματικά ιστολόγια.

(γ) Εκπαιδευτικό ιστολόγιο : το οποίο δύναται να έχει διάφορες μορφές όπως για παράδειγμα το μαθητικό ιστολόγιο, το ιστολόγιο της τάξης, το ιστολόγιο του σχολείου κτλ. Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τα ιστολόγια στην εκπαίδευση. Πρώτα από όλα είναι πολύ εύκολη η δημιουργία και η χρήση τους και

28 Heng S., Kaiser S., Walter N., (2005), Blogs: The new magic formula for corporate communications, Deutsche Bank Research, 22 August 2005, Digital Economy : Economics, 53, p. 3, διαθέσιμο στο

http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD000000000190745.pdf,

ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

επιπρόσθετα παρέχουν πολλά οφέλη στους ίδιους του μαθητές. Κυρίως αναπτύσσονται οι δεξιότητες της ανταλλαγής απόψεων, της ανάλυσης, της κριτικής, της αλληλεπίδρασης, της ανάγνωσης κτλ.

(δ) Επιχειρηματικό ιστολόγιο : το οποίο συντελεί κυρίως στο να ενημερωθούν οι πελάτες για την ίδια την επιχείρηση, το σκοπό, τις αξίες και το όραμα της καθώς επίσης και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι να πληροφορηθούν για δραστηριότητες που πραγματοποιεί η ίδια η εταιρεία κτλ.

(ε) Κοινωνικό - δημόσιο ιστολόγιο : το οποίο είναι ένα είδος ιστολογίου που χρησιμεύει στο να γίνονται συζητήσεις που απασχολούν την κοινή γνώμη - κριτική ιδεών, πολιτικών απόψεων κτλ. Οποιοσδήποτε θέλει να εκφράσει τη γνώμη του για ένα κοινωνικό θέμα, ένα άρθρο σε μία εφημερίδα κτλ μπορεί να δημιουργήσει ένα τέτοιου είδους ιστολόγιο και να εναποθέσει εκεί τις σκέψεις και τις απόψεις τους. Ένα κοινωνικό ιστολόγιο δίνει την ευκαιρία στον δημιουργό του να γίνει δημοσιογράφος, συγγραφέας και εκδότης²⁹.

Σε αντίθεση με το προσωπικό ιστολόγιο, το κοινωνικό - δημόσιο ιστολόγιο δεν αποτελεί είδος προσωπικού ημερολογίου όπου ο συγγραφέας αναφέρεται στις προσωπικές εμπειρίες του και τα προσωπικά του βιώματα. Αντίθετα, θεωρείται ένας χώρος όπου γίνεται αναφορά σε θέματα, τα οποία απασχολούν την κοινή γνώμη ή σε σημαντικές ειδήσεις που δεν έγιναν γνωστές από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης³⁰.

Υπάρχουν πάρα πολλά κοινωνικά-δημόσια ιστολόγια, τα οποία έχουν δημιουργηθεί από άτομα που θέλουν είτε να μπουν στο ρόλο του δημοσιογράφου, είτε θέλουν να προβάλλουν κοινωνικά θέματα τα οποία βρίσκονται στην αφάνεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικού - δημόσιου ιστολογίου αποτελεί το ιστολόγιο «The Social Issue»³¹, το οποίο έχει ως σκοπό την προβολή κοινωνικών θεμάτων που απασχολούν το ευρύ κοινό, την κριτική αυτών καθώς και την πρόταση λύσεων για οποιοδήποτε από αυτά. Θέματα του

29 Heng S., Kaiser S., Walter N., (2005), Blogs: The new magic formula for corporate communications, Deutsche Bank Research, 22 August 2005, Digital Economy : Economics, 53, p. 1, διαθέσιμο στο http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD0000000000190745.pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

30 Teelen R. (2012), The true potential of corporate blogging, Social Media Research Study Paper 2, p.73, διαθέσιμο στο http://essay.utwente.nl/62082/1/The_True_Potential_Of_Corporate_Blogging_-_Public_Version_-_Robbert_Teelen_s_-_pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

31 Βλ. σε <http://thesocialissue.com>

αποτελούν ο εθελοντισμός, η τέχνη, προβλήματα όπως αυτό των αστέγων, των ναρκωτικών κτλ. καθώς και άλλα αξιοσημείωτα θέματα τα οποία θα πρέπει να μας απασχολούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ (BLOGS)

2.1. Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο

Καθώς τα ιστολόγια (blogs) αποτελούν ένα σχετικά καινούργιο μέσο κοινωνικής δικτύωσης ή διαδικτυακής επικοινωνίας, νομοθετική ρύθμιση αυτών καθεαυτών δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί ούτε στην Ελλάδα ούτε όμως και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Το δίκαιο του κυβερνοχώρου και του διαδικτύου συνιστά ένα νέο υπό εξέλιξη δίκαιο, το οποίο πολλές φορές, οδηγεί το παραδοσιακό δίκαιο στα όριά του, αναδεικνύοντας παράλληλα τις εγγενείς αδυναμίες του τελευταίου, οι οποίες βέβαια πάντα υπήρχαν, ωστόσο όμως καλύπτονταν από εκλογικευμένες θεωρίες³². Ως εκ τούτου, έννοιες όπως δικαιώματα και υποχρεώσεις, ευθύνη, πρόθεση, δόλος, ατομικές και συλλογικές ελευθερίες, ιδιωτική σφαίρα, επικοινωνίες, απόρρητο και εμπιστευτικότητα πληροφοριών, παραβίαση προσωπικών δεδομένων, Τύπος, ειδήσεις και αξιολογικές κρίσεις, προσβολή προσωπικότητας, κατάχρηση εξουσίας κ.λπ. αποτελούν μερικές από τις παραδοσιακές νομικές έννοιες που τίθενται υπό επανεξέταση και επαναπροσδιορισμό.

Ωστόσο, στα ιστολόγια τυγχάνουν εφαρμογής οι συνταγματικές διατάξεις αναφορικά με την ελευθερία της έκφρασης γνώμης (άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος), το δικαίωμα της πληροφόρησης των Ελλήνων πολιτών, το οποίο επιβάλλει την απαγόρευση της λογοκρισίας, καθώς και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου (άρθρο 14 παρ. 2 του Συντάγματος), το απόρρητο των επικοινωνιών των πολιτών (άρθρο 19 Συντάγματος) ενώ τονίζεται δε ότι η

32 Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

τυχόν άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή μόνο κάτω από συγκεκριμένες νομικές προϋποθέσεις, όπως αυτές καθορίζονται στο νόμο 2225/1994³³.

Τα ιστολόγια διέπονται επίσης και από διατάξεις αυξημένης τυπικής ισχύος, δηλαδή κυρώσεις με νόμο διεθνών συνθηκών και συμβάσεων, όπως το άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, το οποίο με μία πιο γενική διατύπωση ορίζει ότι το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών χωρίς επέμβαση δημόσιων αρχών και πέρα από σύνορα. Η διάταξη αυτή συνοδεύεται, βεβαίως, από τη ρήτρα ότι περιορισμοί του δικαιώματος πρέπει να αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία³⁴. Καθώς επίσης και άλλες διατάξεις που κατοχυρώνουν την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης όπως είναι το άρθρο 19 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το οποίο έχει εμπνεύσει πολλά συνταγματικά κείμενα ανά τον κόσμο και, παρά το γεγονός ότι δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, αναδεικνύεται ως πρόσφορη νομική βάση σε διεθνές επίπεδο για την κατοχύρωση της ελευθερίας έκφρασης στα ιστολόγια³⁵.

Καθώς, λοιπόν, όπως γίνεται αντιληπτό, οι κανόνες που διέπουν τη δημιουργία και την όλη λειτουργία των ιστολογίων είναι ελάχιστοι, η κατοχύρωση του περιεχομένου που αναρτάται σε αυτά γίνεται ολοένα και πιο ισχυρή.

Έτσι, υπάρχουν περιπτώσεις που το περιεχόμενο των blogs αντιγράφεται, χωρίς την άδεια των ανθρώπων που έχουν διατυπώσει το κείμενο, με αποτέλεσμα δημοσιογράφοι, και όχι μόνο, να οικειοποιούνται κείμενα, μη αναγράφοντας τον αρχικό τους συγγραφέα. Η

33 Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016 · Ζούλοβιτς Μ., Φύλλα Α. (2009), Το νομικό καθεστώς των blogs, Professional it Security, τευχ. 10, Μάιος-Ιούνιος, διαθέσιμο στο http://www.itsecuritypro.gr/contents_article.php?id=54&catid=6, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

34 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspres.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

35 Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

προσπάθεια που γίνεται για να περιοριστεί η έκταση του προβλήματος αυτού είναι αρκετά μεγάλη. Στην προσπάθεια αυτή μπορούν να συμβάλλουν οι άδειες Creative Commons, οι οποίες μπορούν πολύ εύκολα να προστεθούν στην γλώσσα προγραμματισμού ενός ιστολογίου παρέχοντας στο δημιουργό του τη δυνατότητα να ορίσει ο ίδιος υπό ποιους όρους επιθυμεί να τροποποιείται το υλικό που αναρτά.

Επιπροσθέτως, τα ιστολόγια, ως έργα κάποιου δημιουργού, εφόσον χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία και διαθέτουν και συγκεκριμένη μορφή, καθίστανται πρωτότυπα και, συνακόλουθα, προστατεύονται από τις διατάξεις του Ν. 2121/93 περί πνευματικής ιδιοκτησίας³⁶.

Σύμφωνα με τον νομικό Μπρούμα³⁷ η διατήρηση και διεύρυνση των δυνατοτήτων του διαδικτύου για την ανθρώπινη επικοινωνία δε μπορεί παρά να συνιστά σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, οι νέες αυτές δυνατότητες αμφίδρομης διαδικτυακής επικοινωνίας έχουν επιφέρει τεράστια κοινωνικά οφέλη για τις προσωπικές ελευθερίες, τον πολιτισμό, την πολιτική και την οικονομία. Παρόλα αυτά, η δυνατότητα του οποιουδήποτε χρήστη να αναρτά και να καθιστά προσβάσιμο μέσω ιστοτόπων το περιεχόμενο της επιλογής του έχει διευκολύνει σε εξίσου σημαντικό βαθμό όχι μόνο τις κοινωνικά ωφέλιμες αλλά και τις κοινωνικά επιζήμιες χρήσεις του διαδικτύου³⁸.

Σε περιπτώσεις κατάχρησης το δημόσιο συμφέρον της ελεύθερης ροής της πληροφορίας συγκρούεται με την αναγκαιότητα καταπολέμησης του ηλεκτρονικού εγκλήματος και προστασίας των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τρίτων προσώπων από τις αντικοινωνικές χρήσεις του διαδικτύου. Οι διαχειριστές των blogs, λόγω ακριβώς της νευραλγικής τους θέσης ως μεσαζόντων του διαδικτύου και παρόχων των σχετικών υπηρεσιών, στις οποίες στηρίζεται ο παγκόσμιος ιστός web 2.0, αποτελούν τελικά τους φορείς, επί των οποίων λαμβάνει χώρα η δικαιοπολιτική άρση της σύγκρουσης ανάμεσα στους παραπάνω σκοπούς δημοσίου συμφέροντος³⁹.

36 Teelen R. (2012), The true potential of corporate blogging, Social Media Research Study Paper 2, διαθέσιμο στο http://essay.utwente.nl/62082/1/The_True_Potential_Of_Corporate_Blogging_-_Public_Version_-_Robbert_Teelen_s_-_pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

37 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

38 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

39 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

Στα πλαίσια αυτά η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει προβεί σε μία εξισορρόπηση ανάμεσα στους παραπάνω αντιτιθέμενους σκοπούς, αναγνωρίζοντας ήδη από το 2000 ένα ιδιότυπο καθεστώς νομικής ασυλίας για τους διαχειριστές ιστοτόπων σε σχέση με περιεχόμενο τρίτων, το οποίο φιλοξενούν. Η ασυλία αυτή είναι σχετική, καθώς υπό ορισμένες προϋποθέσεις υποχωρεί, θεμελιώνοντας για τους διαχειριστές ιστοτόπων υποχρεώσεις και ενίοτε νομικές ευθύνες. Η ευθύνη των μεσαζόντων της κοινωνίας της πληροφορίας σε σχέση με το μεταδιδόμενο, αποθηκευόμενο ή φιλοξενούμενο διαδικτυακό περιεχόμενο, αυτή ρυθμίζεται στα άρθρα 11 έως 14 του ΠΔ 131/2003 (ΦΕΚ Α' 116/16.05.2003), με το οποίο ενσωματώθηκαν στην Ελληνική έννομη τάξη οι σχετικές διατάξεις της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο⁴⁰.

Ειδικότερα, το εν λόγω Προεδρικό Διάταγμα διαχωρίζει τους μεσαζόντες της κοινωνίας της πληροφορίας ανάλογα με τις υπηρεσίες, που αυτοί παρέχουν, προβλέποντας για κάθε κατηγορία μεσαζόντων διαφορετικές υποχρεώσεις και ευθύνες. Έτσι, κατατάσσει τους διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων ως προς την ευθύνη τους για το διαδικτυακό περιεχόμενο τρίτων ως φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας (άρθρο 1 § β του ΠΔ 131/2003) και, συγκεκριμένα, ως μεσαζόντες της κοινωνίας της πληροφορίας, που προβαίνουν σε φιλοξενία πληροφοριών και καθορίζει την ευθύνη τους στα άρθρα 13 και 14 αυτού.

Στόχος της ως άνω ευρωπαϊκής οδηγίας είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου, το οποίο θα εξασφαλίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών και όχι απαραίτητα η εναρμόνιση του ποινικού δικαίου αυτού καθ' εαυτού επί του συγκεκριμένου ζητήματος.

Η οδηγία προβλέπει επίσης ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα αντικατοπτρίζει στο κοινοτικό δίκαιο, κατά τρόπο συγκεκριμένο, μια γενικότερη αρχή : την ελευθερία έκφρασης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 παράγραφος 1 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), την οποία έχουν επικυρώσει όλα τα κράτη-μέλη. Προς επίτευξη τούτου, οι οδηγίες που καλύπτουν την παροχή υπηρεσιών της πληροφορίας πρέπει να εξασφαλίζουν ότι μπορεί κανείς να επιδίεται στην εν λόγω δραστηριότητα ελεύθερα βάσει του ως άνω άρθρου, με μόνη επιφύλαξη τους

40 Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «Περί του ηλεκτρονικού εμπορίου», της 8ης Ιουνίου 2000, Επ.Εφ.ΕΕ L-178/1, 12/07/2000

περιορισμούς που ορίζει η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου και το άρθρο 46 παράγραφος 1 της συνθήκης⁴¹.

Όσον αφορά στις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, ως τέτοιες ορίζονται οι υπηρεσίες που συνήθως παρέχονται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα, εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών (άρθρο 2 παρ. 2 του ΠΔ 39/2001 σε ενσωμάτωση της Οδηγίας 98/34/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 98/48/ΕΚ). Σε αυτές εντάσσονται και οι κάθε είδους υπηρεσίες, που παρέχονται μέσω ιστοτόπων σε χρήστες.

2.2. Η δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων ως ενάσκηση νομίμων δικαιωμάτων

Η δημιουργία και διαχείριση ιστοτόπων και ιστολογίων καθώς και η δημοσίευση έργων λόγου και τέχνης στο διαδίκτυο αποτελούν ενάσκηση νομίμων δικαιωμάτων, και πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζονται και προστατεύονται από το Σύνταγμα και τις διεθνείς συνθήκες προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως εκφάνσεις των ακόλουθων θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών⁴²:

υ Της ελευθερίας έκφρασης, η οποία περιλαμβάνει το δικαίωμα της διαμόρφωσης, της κατοχής, της έκφρασης, της διάδοσης, της λήψης ή ακόμα και της αποσιώπησης μίας γνώμης. Το εν λόγω δικαίωμα θεμελιώνει αξίωση με αρνητικό περιεχόμενο για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις κατά την ενάσκηση της εν λόγω ελευθερίας (άρθρα 14 παρ. 1 Σ, 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ, 11 ΧΘΔΕΕ).

υ Της ελευθερίας πληροφόρησης στην ενεργητική της μορφή, δηλαδή του δικαιώματος του πληροφορείν, με το οποίο θεμελιώνεται αξίωση αρνητικού περιεχομένου για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις κατά την ενάσκηση της ελευθερίας αυτής. Την

41 Ευρωπαϊκή Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «Περί του ηλεκτρονικού εμπορίου», της 8ης Ιουνίου 2000, Επ.Εφ.ΕΕ L-178/1, 12/07/2000

42 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

ίδια στιγμή όμως, η εν λόγω ελευθερία λειτουργεί και ως πολιτικό δικαίωμα με ενεργητικό περιεχόμενο, καθώς διευκολύνει το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και εγγυάται τη συνειδητή συμμετοχή των πολιτών στον έλεγχο της εξουσίας (άρθρο 5Α παρ. 1 Συντ).

⊣ Του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, το οποίο περιλαμβάνει την αξίωση πρόσβασης τόσο στην υλικοτεχνική υποδομή της κοινωνίας της πληροφορίας όσο και στην ίδια την πληροφορία που διακινείται ηλεκτρονικά. Το δικαίωμα αυτό θεμελιώνει την υποχρέωση του κράτους να απέχει από ενέργειες που περιορίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση και συμμετοχή των ατόμων στα αγαθά και τις εφαρμογές της κοινωνίας της πληροφορίας, ενώ από την άλλη το κράτος δεσμεύεται σε θετικές ενέργειες με σκοπό την κατ' αρχήν ισότιμη πρόσβαση όλων σε αυτήν (άρθρο 5Α παρ. 2 Συντ). Σύμφωνα, άλλωστε, με την αναφορά του ειδικού εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για την ελευθερία της έκφρασης, η πρόσβαση στις πληροφορίες μέσω διαδικτύου είναι ουσιώδης σε μια δημοκρατική φιλελεύθερη κοινωνία⁴³.

⊣ Της επιχειρηματικής ελευθερίας, η οποία βάσει του άρθρου 16 του Χάρτη ισχύει και για τους οι διαχειριστές εμπορικών ιστοτόπων.

Η δημιουργία και διαχείριση ιστοτόπων και ιστολογίων δύναται επίσης να ασκείται και ανώνυμα ή με ψευδώνυμο. Η ελευθερία της ανώνυμης ή με ψευδώνυμο διαδικτυακής έκφρασης κρίνεται αξία προστασίας, καθώς η υποχρεωτικά επώνυμη έκφραση ενδέχεται να επηρεάζει αρνητικά το περιεχόμενο του μηνύματος καθώς και να οδηγεί σε περιορισμό της πολυμορφίας του δημοσίου διαλόγου εξαιτίας πιθανών δυσμενών συνεπειών στο πρόσωπο του εκφέροντος γνώμη.

Η προστασία από το κράτος στις εν λόγω περιπτώσεις θεμελιώνεται επίσης στην θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής πληροφόρησης, η οποία θα περιοριστεί σημαντικά, εάν η ενάσκηση της ελευθερίας έκφρασης καταστεί υποχρεωτικά επώνυμη. Περαιτέρω, η ανώνυμη χρήση του διαδικτύου αποτελεί σήμερα μία μορφή άμυνας του πολίτη απέναντι σε επιθέσεις στην ιδιωτική του ζωή⁴⁴. Επομένως, η προστασία του δικαιώματος στην ανώνυμη / ψευδώνυμη δημιουργία και διαχείριση ιστοτόπων και ιστολογίων αποτελεί σημαντικό μέσο για την αυτοπροστασία του ατόμου από την παρακολούθησή του και, τελικά, την προσβολή του εννόμου του αγαθού στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό.

43 Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, UN Doc. A/66/290 της 10ης Αυγούστου 2011, σημ. 87

44 Σύσταση R (99) 5 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης «Περί προστασίας της ιδιωτικότητας στο διαδίκτυο»

Οι ελευθερίες της δημιουργίας και διαχείρισης ιστοτόπων και ιστολογίων, όπως επίσης και της δημοσίευσης έργων λόγου και τέχνης στο διαδίκτυο δεν θεμελιώνουν μόνο αξιώσεις των χρηστών του διαδικτύου απέναντι στο κράτος αλλά τριτενεργούν, αναπτύσσοντας οριζόντιο αποτέλεσμα στις σχέσεις μεταξύ χρηστών του διαδικτύου και διαχειριστών ιστοτόπων, οι οποίες εξαιτίας της φύσης τους διακρίνονται από έντονο χαρακτήρα εξουσίασης και, συνεπώς, αποτελούν σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, στις οποίες τέτοιες ελευθερίες προσιδιάζουν⁴⁵. Συνεπώς, για το περιεχόμενο, που φιλοξενούν, οι διαχειριστές ιστοτόπων δεν ευθύνονται μόνο απέναντι στο κράτος αλλά, κυρίως, απέναντι στους χρήστες – πελάτες τους⁴⁶.

2.3. Η δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων ως δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας

2.3.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Η συνεχής ροή πληροφοριών μέσω του διαδικτύου στις μέρες μας έχει σημαντικές και πολλαπλές επιπτώσεις στο άτομο, στις διανθρωπιστικές σχέσεις και στην κοινωνία συνολικά. Η κοινωνία της πληροφορίας οδήγησε σταδιακά στη διαμόρφωση ενός νέου συνταγματικού δικαιώματος, αυτού της συμμετοχής στην κοινωνία των πληροφοριών. Πρόκειται για ένα δικαίωμα τόσο με ενεργητική όσο και παθητική μορφή⁴⁷. Πιο συγκεκριμένα, ο καθένας έχει το δικαίωμα να παράγει και να προωθεί πληροφορίες, παράλληλα όμως έχει και το δικαίωμα να επιλέγει και να δέχεται πληροφορίες. Ο κάθε φορέας λοιπόν δύναται να αποτελεί πομπό και δέκτη πληροφοριών⁴⁸. Άπειρος αριθμός προσώπων έχει τη δυνατότητα μέσω του διαδικτύου να ενημερώνεται, να λαμβάνει και να παρέχει γνώμες, πληροφορίες, γνώσεις, ψυχαγωγία.

45 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Öztürk v Turkey, Judgment 28/11/1999

46 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

47 Χρυσόγοννος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 209

48 Βιδάλης Τ. (2002), Νέα δικαιώματα στο Σύνταγμα, σε Δ. Τσάτσου / Ε. Βενιζέλου / Ξ. Κοντιάδη (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο σύνταγμα του 1975/1986/2001 (Αθήνα, 14 και 15 Ιουνίου 2001), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ. 78-79

Ως «Κοινωνία της Πληροφορίας» καλείται μία κοινωνία όπου η παραγωγή, διανομή, χρήση, ενσωμάτωση και διαχείριση πληροφοριών αποτελεί σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα. Σκοπός μιας κοινωνίας της πληροφορίας είναι να κερδίσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε διεθνές μάλιστα επίπεδο, δια μέσου της χρήσης της πληροφορικής με δημιουργικό και παραγωγικό τρόπο. Οι άνθρωποι που έχουν τα μέσα να συμμετέχουν σε αυτή τη μορφή κοινωνίας ορισμένες φορές ονομάζονται «ψηφιακοί πολίτες»⁴⁹. Ο κοινοτικός νομοθέτης πάντως δεν προβαίνει σε ορισμό της Κοινωνίας της Πληροφορίας, παρ' όλο που αυτή αποτελεί ταυτόχρονα την κοινωνία-στόχο σε πολλές κοινοτικές πολιτικές⁵⁰.

Με λίγα λόγια θα λέγαμε πως η κοινωνία της πληροφορίας αποτελεί μια κοινωνία «δικτυωμένη», στην οποία κεντρική θέση κατέχει η πληροφορία. Το διαδίκτυο αποτελεί κύριο φορέα, αλλά και ταυτόχρονα υποσύνολο της κοινωνίας της πληροφορίας. Συνιστά το νεότερο, το πιο εξελιγμένο και το πρώτο αμφίδρομο ΜΜΕ, καθώς συγκεντρώνει τόσο το στοιχείο της μαζικότητας, καθώς απευθύνεται σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων, όσο και το στοιχείο της ενημέρωσης αφού αποτελεί πηγή γνώμων, γνώσεων, πληροφοριών κ.τ.λ. Καθώς μάλιστα το διαδίκτυο αποτελεί τον καταλυτικό παράγοντα για την παγκόσμια διάδοση και ανταλλαγή πληροφοριών, η κοινωνία της πληροφορίας τείνει να ταυτιστεί με αυτό.

2.3.2. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος συμμετοχής στην «Κοινωνία της Πληροφορίας»

Η έννοια «Κοινωνία της Πληροφορίας» αποτελεί πλέον μέρος του ελληνικού Συντάγματος καθώς στην αναθεώρηση του 2001 προστέθηκε το άρθρο 5Α, το οποίο στην παρ.1 καθιερώνει ένα γενικότερο δικαίωμα στην πληροφόρηση, ενώ στην παρ. 2 αναγνωρίζει το ειδικότερο δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, υπονοώντας την ηλεκτρονική διακίνηση πληροφοριών⁵¹. Στην πραγματικότητα πάντως δεν πρόκειται για νέα δικαιώματα, καθώς η κατ' αρχήν ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση αποτελεί υπό τα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα προϋπόθεση για την ανάπτυξη της

49 Μήτρου Λ. (2002), Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 58 επ

50 Τάκης Αν., Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα. Μια πρώτη προσέγγιση, ΝοΒ 50 (2002), σ. 31.

51 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο ΜΜΕ, ΤΕΙ Δ.Ε. :σ. 131, Χρυσόγοννος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 208

προσωπικότητας και τη συμμετοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δρώμενα και ως εκ τούτου εύρισκε έρεισμα στο άρθρο 5 παρ.1 Συντ⁵². Άλλωστε, η ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών κάθε είδους και με κάθε μέσο προστατεύεται στο άρθρο 19 παρ.2 ΔΣΑΠΔ, ενώ και το άρθρο 10 παρ.1 ΕΣΔΑ προστατεύει την ελευθερία λήψης πληροφοριών στο πλαίσιο του δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση.

Το ενδιαφέρον στη νέα διάταξη εντοπίζεται κυρίως στην επιφύλαξη του νόμου που περιέχει, καθώς και στη ρητή καθιέρωση της δυνατότητας επιβολής περιορισμών για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων⁵³. Αντίστοιχοι περιορισμοί επιτρέπονται με βάση το άρθρο 19 παρ.3 του ΔΣΑΠΔ. Έτσι, η έννοια της «εθνικής ασφάλειας» πρέπει να ερμηνεύεται στενά, ώστε να περιλαμβάνει μόνο σοβαρή εξωτερική απειλή για το κράτος, με αποτέλεσμα να είναι θεμιτή ιδίως η επιβολή περιορισμών στην πληροφόρηση για θέματα σύνθεσης, εξοπλισμού και διάταξης των ενόπλων δυνάμεων. Η προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων παραπέμπει κυρίως στην προστασία του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Συντ.) στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ) καθώς και στην πληροφορική αυτοδιάθεση, ενώ η καταπολέμηση του του εγκλήματος σε σοβαρά ποινικά αδικήματα (ιδίως κακουργήματα), η τέλεση των οποίων θα μπορούσε να διευκολυνθεί (μέσω π.χ. της λήψης πληροφοριών για την κατασκευή και χρήση χημικών ή βιολογικών όπλων⁵⁴.

Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 5Α καθιερώνει ένα δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας και ιδίως στις λειτουργίες του κυβερνοχώρου⁵⁵. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη *«Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.»*

2.3.3. Το δικαίωμα συμμετοχής στην στην «Κοινωνία της Πληροφορίας» ως ατομικό, πολιτικό και κοινωνικό δικαίωμα των πολιτών

52 Χρυσόγονος Κ. (2006), ο.π.

53 Χρυσόγονος Κ. (2006), ο.π.

54 Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 208-209

55 Χρυσόγονος Κ. (2006), ο.π., σ. 209

Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελεί «συμμετοχικό δικαίωμα», το οποίο αφορά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής και στο σύνολο των δυνατοτήτων και ευχερειών του καθενός, να μπορεί να λαμβάνει μέρος σε όλες τις λειτουργίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές, εργασιακές, ψυχαγωγικές) και να συνδιαμορφώνει την κοινωνία αυτή, ως ενεργό της μέλος και όχι ως απλός χρήστης των τεχνολογικών μέσων⁵⁶. Πρόκειται, δηλαδή για ένα ατομικό (civil right) και πολιτικό δικαίωμα (active status), το οποίο έχει ως αντικείμενό του την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στις διαδικασίες παραγωγής και διαμόρφωσης του δημόσιου διαλόγου και της πολιτειακής βούλησης, ενώ αντίστοιχα το κράτος υποχρεούται να ανέχεται και να υποδέχεται την παρέμβαση αυτή των πολιτών στις πιο καίριες λειτουργίες του. Μπορούμε να πούμε, λοιπόν, ότι η Κοινωνία της Πληροφορίας μέσω της πλατφόρμας του Διαδικτύου αποτελεί μία νέα «δημόσια σφαίρα»⁵⁷.

Ως ατομικό δικαίωμα, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας θεμελιώνει την αξίωση για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στη σφαίρα της ελεύθερης δράσης των ατόμων. Τυχόν περιορισμοί της εν λόγω ελευθερίας είναι συνταγματικά ανεκτοί υπό την προϋπόθεση ότι είναι αναγκαίοι για την προστασία άλλων συνταγματικά προστατευτέων αγαθών ή δικαιολογούνται από λόγους δημοσίου συμφέροντος. Το δικαίωμα αυτό είναι αποθετικό, διότι απαιτεί από το κράτος να μην ενεργεί, είναι όμως και αμυντικό, διότι συνιστά την άμυνα του ιδιώτη κατά της παρεμβατικής κρατικής δραστηριότητας.

Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη της παρ.2 του άρθρου 5Α περιέχει την αξίωση για αποχή του Κράτους από όλες τις ενέργειες που δύνανται να αναιρέσουν ή να περιορίσουν τη συμμετοχή των πολιτών στην Κοινωνία της Πληροφορίας⁵⁸. Από την δυνατότητα συμμετοχής του κάθε ατόμου στο νέο κόσμο των δικτύων εξαρτάται άλλωστε και η απόλαυση μιας σειράς δικαιωμάτων, όπως είναι η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας, η ελευθερία της επικοινωνίας, η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης κ.α⁵⁹. Η νέα αυτή ρύθμιση

56 Μήτρου Λ. (2006), Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, σε Παπαχρίστου Θ./Βιδάλη Τ. /Μήτρου Λ. /Τάκη Α., Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 42

57 Μήτρου Λ. (2006), ο.π., σσ. 43-44

58 Κοντιάδης Ξ. (2002), Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ. 206-207 · Δαγτόγλου Π., Ατομικά Δικαιώματα Α', εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1991, παρα. 191

59 Καρακώστας Ι. (2003), Δίκαιο & Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, β' εκδ., Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 26 επ

κατοχυρώνει και το δικαίωμα δημιουργίας και λειτουργίας ενός δικτυακού τόπου, ιστοτόπου ή ιστολογίου (blog). Ειδικότερα, η δημιουργία και η τήρηση ενός προσωπικού ή ομαδικού ιστολογίου σηματοδοτούν την ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος δημοσιοποίησης ιδεών, σκέψεων, απόψεων και γνώσεων των μελών του, χρησιμοποιώντας ως μέσα έκφρασης το λόγο και την εικόνα. Ο λόγος καταγράφεται σε μορφή κειμένων -δημοσιεύσεις και σχόλια- και μπορεί να συνδυάζει στοιχεία προφορικής και γραπτής έκφρασης⁶⁰. Καθώς, λοιπόν, η δημιουργία και λειτουργία ενός δικτυακού τόπου συνδέεται με την εικονική παρουσία και ταυτότητα του προσώπου, το δικαίωμα επιλογής και κατοχύρωσης «ονόματος χώρου» (domain name) συνιστά βασικό στοιχείο του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας αλλά και του δικαιώματος ανάπτυξης της προσωπικότητας⁶¹.

Με άλλα λόγια τα ιστολόγια αποτελούν έναν δυναμικό πυρήνα οικοδόμησης της γνώσης μέσω της κατάθεσης επιχειρημάτων, θέσεων και αντιθέσεων· μια διαδικασία που προωθεί την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής γραπτού λόγου, καθώς και διαδικτυακών δεξιοτήτων⁶². Επιπρόσθετα, τα ιστολόγια αποτελούν έναν εξαιρετικό τρόπος ενθάρρυνσης των πολιτών - χρηστών να προβληματιστούν και να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα. Σε αυτό, δύνανται να εκθέσουν της απόψεις τους σε συγκεκριμένα ερωτήματα, να καταγράψουν τις αντιδράσεις τους σε φωτογραφίες με θέματα κοινωνικού, πολιτιστικού, περιβαλλοντολογικού και άλλου περιεχομένου, να εκθέσουν τα σχόλιά τους για άρθρα που έχουν δημοσιευθεί στον τύπο ή στο διαδίκτυο, ή να δώσουν την δική τους εκτίμησή και ερμηνεία για αποτελέσματα δημοσκοπήσεων που προσελκύουν το δημόσιο ενδιαφέρον. Συνεπώς, τα ιστολόγια δύνανται να συνιστούν βήμα προβληματισμού και διαλόγου⁶³.

Εν προκειμένω, σε συνδυασμό με την αρχή του Κοινωνικού Κράτους Δικαίου ο αναθεωρητικός νομοθέτης κατοχυρώνει επίσης ένα κοινωνικό δικαίωμα. Εξ αυτού απορρέει η υποχρέωση του νομοθέτη για άρση ή απάλυνση της «πληροφοριακής ασυμμετρίας», για «δίκαιη κατανομή της πληροφορίας» ή έστω της δυνατότητας απόκτησης και παραγωγής

60 Παρασκευάς Μ., Ασημακόπουλος Γ. Τριανταφύλλου (2015), Κοινωνία της Πληροφορίας, ΣΕΑΒ, Αθήνα,σ.283

61 Καράκωστας Ι. (2003),ο.π.

62 Παρασκευάς Μ., Ασημακόπουλος Γ. Τριανταφύλλου (2015), Κοινωνία της Πληροφορίας, ΣΕΑΒ, Αθήνα,σ.283

63 Παρασκευάς Μ., Ασημακόπουλος Γ. Τριανταφύλλου (2015), Κοινωνία της Πληροφορίας, ΣΕΑΒ, Αθήνα,σ.284.

της⁶⁴. Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, λοιπόν, αποτελεί τόσο ατομικό (civil right) όσο και κοινωνικό δικαίωμα (social right) καθώς δεν έχει μόνο αρνητικό (status negativus) αλλά και θετικό περιεχόμενο (status positivus)⁶⁵. Περαιτέρω, όπως άλλωστε προκύπτει και από το ίδιο το γράμμα της υπό εξέταση διάταξης, πρόκειται σαφώς και για ενεργητικό «συμμετοχικό» δικαίωμα (status activus), το οποίο συμπληρώνει το συνταγματικά κατοχυρωμένο στο άρθρο 5 παρ.1 δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή⁶⁶ καθώς και για το επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο στο άρθρο 14 δικαίωμα ελευθερίας της γνώμης.

Ως κοινωνικό δικαίωμα, το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας έχει και θετικό περιεχόμενο αξιώνοντας από το κράτος να του εξασφαλίσει την παροχή ορισμένων αγαθών ή υπηρεσιών και να συνδράμει στην επίτευξη στοιχειώδους δικαιοσύνης. Η φύση του δικαιώματος επαληθεύεται και από το *ratio legis* της διάταξης, η οποία αποβλέπει στην αποτροπή του κοινωνικού αποκλεισμού που συνδέεται με τον ηλεκτρονικό αναλφαβητισμό⁶⁷. Στην προστατευτική εμβέλεια της νέας διάταξης 5Α Συντ. περιλαμβάνεται, λοιπόν, και το δικαίωμα της ανεμπόδιστης ηλεκτρονικής επικοινωνίας μέσω της ελεύθερης πρόσβασης στο σύνολο των γενικών προσιτών πηγών πληροφορίας ιδίως στο διαδίκτυο μέσω της ελεύθερης πλοήγησης. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος υποχρεούται, όχι μόνο να ανέχεται, αλλά και να διευκολύνει με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων την πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες, καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση τους⁶⁸. Τέτοια μέτρα μπορούν να είναι ιδίως η εισαγωγή της πληροφορικής στο εκπαιδευτικό σύστημα, η καθιέρωση ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων για την ευρύτερη διάδοση της κ.α., με στόχο να αποτραπεί ο διαφαινόμενος κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού, όσων στερούνται

64 Μήτρου Λ. (2006), Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, σε Παπαχρίστου Θ./Βιδάλη Τ. /Μήτρου Λ. /Τάκη Α., Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 48

65 Χρυσόγονος Κ. (2006) , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 209

66 Για τις σχέσεις της ΚτΠ με την πολιτική ζωή και τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, βλ. κατ. παρ. 4.2.

67 Δράκος Α. (2016), Τα δικαιώματα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, δημοσιευμένο στις 12 Οκτωβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/370105/ta-dikaiomata-stin-koinonia-tis-pliroforias>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/11/2016

68 Παπαχρίστου Θ. Κ., Βιδάλης Τ, Μήτρου Λ., Τάκης Αν. (2006), Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σ. 81 επ..

τις απαραίτητες γνώσεις και /ή οικονομικές δυνατότητες για τη συμμετοχή τους στην κοινωνία της πληροφορίας⁶⁹.

Ως διάταξη θεσπίζουσα ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα, το άρθρο 5 Α παρ.2 Συντ. τριτενεργεί και στρέφεται όχι μόνον κατά του κράτους αλλά και έναντι των ιδιωτών⁷⁰. Η ρητή συνταγματική καθιέρωση υποχρέωσης του κράτους για διευκόλυνση της πρόσβασης στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες σημαίνει ότι επιβάλλεται περαιτέρω η άρση των τυχόν προερχόμενων από ιδιώτες κωλυμάτων στην πρόσβαση αυτή (π.χ. υπερβολική κοστολόγηση των σχετικών υπηρεσιών). Γενικότερα, άλλωστε τα δικαιώματα του άρθρου 5Α Συντ. πρέπει να θεωρηθούν ότι ισχύουν και έναντι των ιδιωτών, καθώς η διατύπωση της διάταξης είναι απόλυτη, μη περιοριζόμενη στην κρατική εξουσία ως αποδέκτη τους, αλλά και οι κίνδυνοι γι αυτά μπορούν να προέρχονται από αλλού (π.χ. ιδιωτικά ΜΜΕ)⁷¹.

Τόσο το κράτος, όσο και οι ιδιώτες, ο καθένας ξεχωριστά αλλά και όλοι μαζί, πρέπει να προσπαθήσουν ώστε να επιτευχθούν κοινοί στόχοι όπως είναι π.χ. η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, η μεταβίβαση της τεχνογνωσίας, η προώθηση νέων εφαρμογών και τεχνολογιών που θα εγγυηθούν την ασφάλεια και την ισότιμη πρόσβαση όλων στα νέα μέσα επικοινωνίας, αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής με περισσότερες ευκαιρίες και πληρέστερη κατάρτιση για όλους. Το Κράτος διαδραματίζει σημαντικό ρυθμιστικό και κανονιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της Κοινωνίας της Πληροφορίας, τον οποίο εκπληρώνει με τη δημιουργία ενός ευέλικτου και εξελισσόμενου θεσμικού πλαισίου, εντός του οποίου το Κράτος προωθεί εφαρμογές στις δημόσιες υπηρεσίες, την παιδεία, την υγεία και την πρόνοια, το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Επιπρόσθετα, χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες για να εγγυηθεί την ασφάλεια, τη λειτουργία της δημοκρατίας και τις συνταγματικές ελευθερίες, την πρόσβαση όλων των πολιτών στα νέα μέσα επικοινωνίας και στις υπηρεσίες που προσφέρουν κ.λπ⁷².

Πέραν του Κράτους και ο ιδιωτικός τομέας συμβάλει δυναμικά στην ενίσχυση και προώθηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας, καθώς τα βασικά εργαλεία αυτής, δηλαδή οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα περιφερειακά τους συστήματα, το λογισμικό για τις ποικίλες

69 Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 209

70 Καράκωστας Ι. (2003), Δίκαιο & Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, β' εκδ., Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 36

71 Χρυσόγονος Κ. (2006), ο.π.

72 Βλ. ΚτΠ 2000 – 2006, Πορεία προς την ΚτΠ, διαθέσιμο στο http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/sthnellada/poreia_pros.htm

εφαρμογές, οι υποδομές για τα δίκτυα που θα επιτρέψουν την μεταβίβαση των πληροφοριών, η τεχνογνωσία κλπ. παράγονται και υποστηρίζονται από τον ιδιωτικό τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας έχει συνεπώς καθοριστικό ρόλο στην επένδυση στις νέες τεχνολογίες, στην παραγωγή των νέων προϊόντων και την προσφορά των νέων υπηρεσιών, και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας⁷³.

Και οι πολίτες με τη σειρά τους συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Βέβαια οι πολίτες, υιοθετούν τις νέες τεχνολογίες όχι επειδή αυτό επιτάσσουν οι νέες τάσεις, αλλά επειδή οι νέες τεχνολογίες συμβάλλουν με πρακτικό τρόπο στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους, αλλά και στη συνεχή βελτίωση των δεξιοτήτων τους. Οι πολίτες, στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, βρίσκουν περισσότερες ευκαιρίες, έχουν ταχύτερη και πληρέστερη κατάρτιση και μπορούν να ανταποκρίνονται ταχύτερα στις εκάστοτε απαιτήσεις. Με άλλα λόγια οι πολίτες δεν πρέπει να λειτουργούν ως αντικείμενα ή θεατές ή απλοί καταναλωτές των εφαρμογών και των προϊόντων της Κοινωνίας της Πληροφορίας, αλλά αντίθετα ως υποκείμενα της διαδικασίας μετάβασης σε αυτήν, με απώτερο στόχο την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που τους παρέχει προκειμένου να εξασφαλίσουν την ισότητα των ευκαιριών⁷⁴.

Παραπέρα, σύμφωνα με τη διατύπωση της διάταξης της παρ.2 του άρθρου 5Α Συντ, φορέας του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας μπορεί να είναι ο «καθένας». Συνεπώς, η νέα συνταγματική διάταξη δεν έχει ως αποδέκτες μόνον τους Έλληνες ή τους Ευρωπαϊούς πολίτες, αλλά και κάθε αλλοδαπό και ανιθαγενή, καθώς και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου⁷⁵.

Ζήτημα ωστόσο ανακύπτει σχετικά με το κριτήριο σύνδεσης *ratione loci* των δικαιούχων της εν λόγω διάταξης προς την ελληνική συνταγματική τάξη. Είναι ασαφές δηλαδή αν αυτοί οφείλουν να βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια ή αν αρκεί να επιδιώκουν την πρόσβαση σε κάποια πηγή πληροφόρησης ελληνικής προέλευσης ή περιεχομένου. Σύμφωνα με τον

73 Βλ. ΚτΠ 2000 – 2006, Πορεία προς την ΚτΠ, διαθέσιμο στο http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/sthnellada/poreia_pros.htm

74 Δράκος Α. (2016), Τα δικαιώματα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, δημοσιευμένο στις 12 Οκτωβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/370105/ta-dikaiomata-stin-koinonia-tis-pliroforias>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/11/2016

75 Δαγτόγλου Π. (1991), Ατομικά Δικαιώματα Α', α' εκδ., Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, παρ. 191

Μανιάτη⁷⁶ οι κοινωνικές σχέσεις που συγκροτούν την Κοινωνία της Πληροφορίας αναπτύσσονται σε ένα «μη - χώρο» ή κατά παρόμοια ορολογία σε έναν «ου - τόπο».

Το κύριο τεχνολογικό υπόβαθρο αυτής της ιδιότυπης έκφρασης κοινωνικών σχέσεων, το διαδίκτυο, είναι ένα αποκεντρωμένο δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών, απελευθερωμένο από εξαρτήσεις προς τη διάσταση του χώρου. Τούτο συνεπάγεται την αποδέσμευσή του από την έννοια της «Χώρας», έννοια που συνυφαίνεται με «τμήμα γης με καθορισμένα όρια». Στην πραγματικότητα το διαδίκτυο αποτελεί σύνολο αποκεντρωμένων «τόπων», χωρίς ενιαίο χώρο. Το χαρακτηριστικό αυτό του προσδίδει μία φύση ιδιάζουσα, με χαρακτήρα ανοικτό και οικουμενικό⁷⁷.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι η προστατευτική λειτουργία του άρθρου 5Α παρ. 2 Συντ. είναι προφανώς σύνθετη και παραπληρωματική. Η προσθήκη στο Σύνταγμα της ειδικής διάταξης που συνιστά το άρθρο 5 Α παρ.2 , έχει ως αποτέλεσμα την αναγνώριση αυτόνομου και όχι παρεπόμενου δικαιώματος. Το δικαίωμα συμμετοχής και πρόσβασης στην πληροφορία δεν προϋποθέτει και δεν εξαρτάται, τυπικά, από κανένα άλλο δικαίωμα. Επίσης δεν υποχωρεί, κατ' αρχήν, έναντι κανενός άλλου δικαιώματος, πλην εκείνων υπέρ των οποίων η ίδια η διάταξη προβλέπει ρητές επιφυλάξεις, δηλαδή τα άρθρα 9 (ιδιωτικός βίος), 9Α (προσωπικά δεδομένα) και 19 (ελευθερία της επικοινωνίας) του Συντάγματος. Τα προστατευτικά πεδία των δικαιωμάτων αναφέρονται στο σύνολο του κανονιστικού πεδίου του άρθρου 5Α παρ. 2 Σ., είτε πρόκειται για την εκπλήρωση της κρατικής υποχρέωσης είτε για την άσκηση του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας ως ατομικής ελευθερίας και πολιτικού δικαιώματος. Ωστόσο πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν συνιστούν τους μοναδικούς περιορισμούς του δικαιώματος: τόσο το δικαίωμα συμμετοχής όσο και τα ειδικότερα δικαιώματα που συνίστανται στην πρόσβαση, την παραγωγή, την ανταλλαγή και τη διάδοση πληροφορίας συναντούν τα όριά τους στην άσκηση άλλων δικαιωμάτων με άμεση ή έμμεση συνταγματική κατοχύρωση, όπως π.χ. τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή η προστασία της παιδικής ηλικίας κλπ⁷⁸.

2.4. Οι περιορισμοί του δικαιώματος στη δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων

76 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ.131

77 Μανιάτης Α. (2016), ο.π.

78 Μανιάτης Α. (2016), ο.π.

Το δικαίωμα στη δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα αλλά υπόκειται σε περιορισμούς. Έτσι, τελεί υπό την γενική επιφύλαξη υπέρ του νόμου και οριοθετείται ρητά από περιορισμούς, που θεσπίζονται με τυπικό νόμο, δικαιολογούνται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων, και είναι απολύτως αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Συνεπώς, το δικαίωμα στη δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων δε μπορεί παρά να βρίσκει τα όρια του, στις περιπτώσεις που το φιλοξενούμενο σε ιστολόγια διαδικτυακό περιεχόμενο, έστω και αν έχει αναρτηθεί από τρίτα πρόσωπα, προσβάλλει παράνομα θεμελιώδη δικαιώματα και συμφέροντα τρίτων, όπως, μεταξύ άλλων, :

- υ την τιμή και την υπόληψη τρίτων, όπως συμβαίνει όταν μέσω του φιλοξενούμενου περιεχομένου τελούνται εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρο 361 επ. ΠΚ),

- υ την ανηλικότητα, όπως συμβαίνει όταν μέσω του φιλοξενούμενου περιεχομένου τελούνται εγκλήματα παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 348Α ΠΚ),

- υ τη δημόσια αιδώ, όπως συμβαίνει όταν μέσω του φιλοξενούμενου περιεχομένου τελούνται εγκλήματα περί ασέμνων (άρθρα 29 και 30 Ν. 5060/1931),

- υ ποινικά αδικήματα έκφρασης ρατσιστικών απόψεων και δημόσιας υποκίνησης ρατσιστικής βίας (Ν. 927/1979), καθώς και

- υ δικαιώματα πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας τρίτων (Ν. 2121/1993, Ν. 4072/2012).

Έχοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, στην παρούσα μελέτη θα ασχοληθούμε, από το μεγάλο αριθμό των νομικών προβλημάτων που σχετίζονται με τη λειτουργία των ιστολογίων και γενικότερα το διαδίκτυο, με εκείνα που αφορούν στην διαδικτυακή ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης στο χώρο των ιστολογίων.

2.5. Η ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο

2.5.1. Το προστατευόμενο περιεχόμενο της ελευθερίας της έκφρασης

Η ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών αποτελεί συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. και στο άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Πέρα από το ατομικό θεμελιώδες δικαίωμα για ελεύθερη έκφραση (της γνώμης), υποστηρίζεται η άποψη πως, ερμηνεύοντας το άρθρο 14 Συντ. σε συνδυασμό με την ίδια τη δημοκρατική αρχή, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 παρ. 1 Συντ., γίνεται αντιληπτό πως το άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. κατοχυρώνει τη θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής διαμόρφωσης της κοινής γνώμης⁷⁹. Η θεσμική αυτή εγγύηση συνδέεται άλλωστε και με το επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο πλέον στο άρθρο 5Α παρ.1 Συντ. δικαίωμα στην πληροφόρηση του, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με το τελευταίο, καθώς απώτερος στόχος του συνταγματικού νομοθέτη δεν είναι η προστασία των επιμέρους ατόμων, αλλά η κατοχύρωση του πλουραλισμού ως θεμελιώδους αρχής ενός κράτους δικαίου⁸⁰. Παραπέρα, αν και το άρθρο 14 Συντ. αναφέρεται στην γραπτή και δια του τύπου έκφραση γίνεται δεκτό πως κατοχυρώνει οπωσδήποτε και την έκφραση γνώμης μέσω του διαδικτύου⁸¹, καθώς, όπως υποστηρίζεται⁸² η αναφορά που γίνεται στη διάταξη αυτή είναι ενδεικτική και αφορά τους συνηθέστερους τρόπους ευρύτερης διάδοσης των σκέψεων. Η άποψη αυτή στηρίζεται στο συλλογισμό πως εφόσον η ratio της εν λόγω διάταξης είναι, όπως προείπαμε, η ελεύθερη και πλουραλιστική διαμόρφωση της κοινής γνώμης, η απαρίθμηση των τρόπων επικοινωνίας σε δημοσιότητα στο άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. δεν μπορεί παρά να είναι ενδεικτική και ως εκ τούτου θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στο προστατευτικό του πεδίο υπάγεται κάθε τρόπος που δύναται να επηρεάσει την κοινή γνώμη, όπως ακριβώς συμβαίνει με τη χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Δεν λείπει φυσικά και ο αντίλογος, κατά τον οποίον η παραπάνω άποψη δεν βρίσκει συνταγματικό έρεισμα⁸³.

Στην έννοια της «έκφρασης» υπάγονται ιδέες, γεγονότα, ειδήσεις και γενικότερα κάθε άποψη - γνώμη με την οποία το εκάστοτε πρόσωπο εκφράζει τα συναισθήματα του και διατυπώνει τις ιδέες του. Συνεπώς κάθε είδους μήνυμα, το οποίο μεταδίδεται στο διαδίκτυο

79 Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ.292

80 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.135 & 144

81 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016, Καρακώστας Ι. (2003), Δίκαιο και Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, β' Έκδοση, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σσ. 39-40.

82 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 119

83 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.135

προστατεύεται στα πλαίσια του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης. Τούτο σημαίνει ότι ο καθένας μπορεί να διαμορφώνει ελεύθερα την γνώμη του είτε κάνοντας χρήση του λόγου είτε χρήση εικόνων και να την διαδίδει σε χρόνο και χώρο της επιλογής του στο διαδίκτυο, χωρίς να υφίσταται δυσμενείς συνέπειες⁸⁴.

Σε πρώτη φάση, η ελευθερία της γνώμης προϋποθέτει την ύπαρξη ελευθερίας στη διαμόρφωσή της. Έτσι αν το διαδίκτυο κατακλυστεί από κρατικά μηνύματα τα οποία προβάλλουν μονομερώς ιδέες, απόψεις ή γεγονότα, παραποιώντας ή νοθεύοντας άλλα, π.χ. μέσω του «spamming», δηλαδή της αποστολής άσχετων μηνυμάτων σε ομάδες νέων ή με την αποστολή ηλεκτρονικών επιστολών σε κάθε χρήστη με την ταυτόχρονη επιβολή λογοκρισίας έτσι ώστε να αποτραπεί η ανάρτηση μη επιθυμητών απόψεων στο διαδίκτυο, τότε προσβάλλεται η εν λόγω έκφραση της ελευθερίας⁸⁵.

Σε δεύτερη φάση απαιτείται ελευθερία να διατυπώνει ο καθένας τη γνώμη του στον κυβερνοχώρο, πράγμα που σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται η εξάρτηση της πρόσβασης σε αυτό από την έκφραση συγκεκριμένης γνώμης, π.χ. την ύπαρξη υποχρέωσης να μην εκθειάζονται αιρετικές θρησκευτικές ομάδες⁸⁶.

Σε τρίτη φάση απαιτείται η ελευθερία της γνώμης εν στενή έννοια, δηλαδή η με οποιοδήποτε τρόπο εξωτερική της, για παράδειγμα προφορική εφόσον διατίθεται η δυνατότητα μεταφοράς ήχων. Συμπεριλαμβάνεται δε η ελευθερία του εκφραζόμενου να χρησιμοποιεί τη γλώσσα της προτίμησής του⁸⁷.

Σε τέταρτη φάση, η ελευθερία της γνώμης του χρήστη εξαρτάται και από την ελευθερία διάδοσης αυτής, με την οποία συνδέεται και το δικαίωμα λήψης της γνώμης και της θετικής ή αρνητικής αντίδρασης σε αυτή. Η ελευθερία αυτή παραβιάζεται όταν απαγορεύεται σε ορισμένους χρήστες να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο⁸⁸. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, ούτε ο παροχέας πρόσβασης, ούτε το κράτος, έχουν την δυνατότητα να θέσουν όρους ούτε ως προς τις εξωτερικές συνθήκες, ούτε και ως προς το περιεχόμενο της επικοινωνίας. Ωστόσο το εν λόγω δικαίωμα δεν περιλαμβάνει την δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο παρά το γεγονός ότι το κράτος βάσει της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 5Α παρ. 2 Συντ. υποχρεούται να διευκολύνει με κάθε υλικό μέσο την πρόσβαση και να την καταστήσει

84 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

85 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 120

86 Μανιάτης Α. (2016), ο.π.

87 Μανιάτης Α. (2016), ο.π.

88 Μανιάτης Α. (2016), ο.π.

τεχνολογικά και οικονομικά προσιτή σε όλους, και κατά κύριο λόγο μάλιστα στο εκπαιδευτικό σύστημα⁸⁹.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Ιγγλεζάκη⁹⁰, η ελευθερία έκφρασης καλύπτει τόσο τις προσωπικές απόψεις πολιτικού, κοινωνικού, φιλοσοφικού ή ιδεολογικού χαρακτήρα, όσο και τη μετάδοση πληροφοριών και στατιστικών στοιχείων, στα οποία μπορεί να βασισθεί η διαμόρφωση γνώμης. Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των πληροφοριών που δημοσιεύονται στα ιστολόγια και να αποκλείονται από τη συνταγματική προστασία οι απλές πληροφορίες που δεν εμπεριέχουν αξιολογικές κρίσεις.

Με άλλα λόγια, λοιπόν, η ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία του πληροφορείν και του πληροφορείσθαι, χωρίς όμως, τούτο να σημαίνει ότι κάθε πληροφορία δύναται να είναι προσιτή σε όλους, κυρίως δε όταν αφορά στην ιδιωτική ζωή και τα προσωπικά δεδομένα των πολιτών, στα επαγγελματικά, φορολογικά, ιατρικά, και δικηγορικά απόρρητα καθώς επίσης και σε πεδία της κρατικής δραστηριότητας, τα οποία είναι συνδεδεμένα με την δημόσια τάξη και ασφάλεια, όπως για παράδειγμα την εθνική άμυνα. Η διείσδυση σε αρχεία με την χρήση απαγορευμένων κωδικών (hacking) δεν συνιστά σε καμία περίπτωση νόμιμη ενάσκηση του δικαιώματος του πληροφορείσθαι. Ομοίως η πρόβλεψη ύπαρξης αδειών της ΕΕΤΤ για τους παροχείς πρόσβασης καθώς επίσης και η υποχρέωσή τους να τηρούν ορισμένες προϋποθέσεις - όρους ασφάλειας δεν αντίκειται στο ως άνω δικαίωμα⁹¹.

Η τελευταία παρατήρηση δεν εισάγει απλώς μία απόκλιση από την προστασία της πληροφόρησης αλλά συνεπάγεται ότι το σχετικό ατομικό θεμελιώδες δικαίωμα είναι συμβατό και με ένα θεσμικό καθεστώς ανελευθερίας των μέσων με τα οποία καθίσταται εφικτή η ροή των πληροφοριών. Στην ελληνική έννομη τάξη υφίσταται ένα καθεστώς περιορισμένου

89 Τάκης Α. (2002), Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα, σε ΝοΒ 2002, σ. 28 επ.

90 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

91 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 121 , Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014 , διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21 , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

ελέγχου της Κράτους στην τηλεπικοινωνιακή αγορά, επομένως και στο διαδίκτυο, μέσα από την αποστολή της οικείας ανεξάρτητης διοικητικής αρχής⁹².

Η ελευθερία έκφρασης στα ιστολόγια περιλαμβάνει, ειδικότερα, τη δυνατότητα των κατόχων των ιστολογίων με τις αναρτήσεις τους και των επισκεπτών με τα σχόλια τους επί αυτών, να εκφράζουν τη γνώμη τους ακόμα και όταν αυτό γίνεται με προκλητικό τρόπο. Η προκλητική αυτή διατύπωση της γνώμης τους, ωστόσο θα πρέπει να μην επιφέρει δυσμενείς συνέπειες και να μην περιορίζεται από υποχρεώσεις, όπως να μη διατυπώνονται για παράδειγμα αιρετικές απόψεις αναφορικά με θρησκευτικά θέματα ή ακραίες πολιτικές απόψεις⁹³.

Βέβαια, η ελευθερία της έκφρασης ασκείται υπό την επιφύλαξη των γενικών κανόνων που ισχύουν για όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως του μέσου που θα επιλέξουν⁹⁴. Επομένως, το εν λόγω δικαίωμα δεν περιλαμβάνει την ελευθερία εξύβρισης ή συκοφαντικής δυσφήμισης τρίτων προσώπων⁹⁵. Έχει νομολογηθεί μάλιστα ότι η τιμώρηση των εγκλημάτων κατά τιμής, ακόμα και όταν αυτά διαπράττονται στο διαδίκτυο, συνιστά θεμιτό περιορισμό της ελευθερίας της γνώμης. Ωστόσο εφαρμογής τυγχάνει η διάταξη του άρθρου 367 παρ. 1 ΠΚ, η οποία ορίζει ότι δεν αποτελούν άδικη πράξη οι δυσμενείς κρίσεις και εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Επίσης δεν υπάρχει ελευθερία στο να προσβάλλεις τα προσωπικά δεδομένα κάποιου μέσω

92 Μανιάτης Α. (2016), ο.π., σ. 121

93 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

94 Μανιάτης Α. (2016), Δίκαιο των ΜΜΕ, σ. 122, ο οποίος κάνει λόγο για «αντικειμενικούς γενικούς νόμους», εκείνους δηλαδή που δεν στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου ή ομάδας προσώπων ούτε κατά ορισμένης γνώμης και που δεν καθιστούν αδύνατη ή δυσχεραίνουν δυσανάλογα την έκφραση και διάδοση της γνώμης

95 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

διαδικτύου, να τον εξαπατάς ή να προσβάλλεις το δικαίωμα στην πνευματική του ιδιοκτησία⁹⁶.

Ωστόσο, όσον αφορά τα δημόσια πρόσωπα, γίνεται δεκτό ότι τα όρια της αποδεκτής κριτικής είναι ευρύτερα σε σύγκριση με έναν απλό ιδιώτη, καθώς το δημόσιο πρόσωπο είναι αναπόφευκτα εκτεθειμένο σε έλεγχο των πράξεων του. Μάλιστα, η ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζει ότι το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον δύναται να οδηγήσει στην αποκάλυψη ακόμη και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, εφόσον η επεξεργασία αυτή αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, τα οποία συνδέονται όμως με την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματος τους⁹⁷. Σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε ότι τούτο προβλέπεται ειδικότερα ως εξαίρεση από τον κανόνα της απαγόρευσης της επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων στο ν. 2472/1997 περί προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Ερωτήματα γεννά ωστόσο το ζήτημα του ελέγχου των σχολίων επί των δημοσιεύσεων των ιστολογίων. Καθώς, το βασικό χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι η δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας που παρέχουν με τους χρήστες, οι οποίοι μπορεί να διατυπώνουν σχόλια στις αναρτήσεις τους, εφόσον δεν έχει αποκλεισθεί η δυνατότητα σχολιασμού από τον κάτοχο του ιστολογίου, ο Ιγγλεζάκης⁹⁸ υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να επιβληθεί στον διαχειριστή του ιστολογίου η υποχρέωση αφαίρεσης σχολίων με υβριστικό ή συκοφαντικό περιεχόμενο, διότι τούτο είναι πρακτικά ανέφικτο, ωστόσο, ο νομικός προσθέτει ότι σύμφωνα με τις διατάξεις του ΠΔ131/2003 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, η υποχρέωση αυτή του διαχειριστή υφίσταται όταν γνωρίζει ότι ένα σχόλιο έχει τέτοιο περιεχόμενο, ενώ εάν δεν το γνωρίζει, οφείλει, αμέσως μόλις λάβει γνώση αυτού ή ειδοποιηθεί σχετικά από τον θιγόμενο, να το αφαιρέσει.

Η ελευθερία της έκφρασης συνδέεται, όπως αναφέραμε και παραπάνω με το δικαίωμα πληροφόρησης στην παθητική του διάσταση (δικαίωμα του πληροφορείσθαι), η οποία προϋποθέτει τον πλουραλισμό των μέσων ενημέρωσης⁹⁹. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση προστατεύεται ήδη στο άρθρο 5 Α παρ.1 Συντ, το οποίο αποκλείει απαγορεύσεις στην πρόσβαση στο διαδίκτυο και σε πηγές ενημέρωσης, όπως είναι τα ιστολόγια. Αντίστοιχα, η ελευθερία της δημιουργίας ιστολογίου προστατεύεται συνταγματικά βάσει της διάταξης του

96 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014 , διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21 , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

97 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), ο.π.

98 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), ο.π.

99 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.135

άρθρου 5Α παρ. 2 Συντ, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας¹⁰⁰.

Όρια στην ελευθερία της έκφρασης θέτουν επίσης και οι υπόλοιπες συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν την προσωπικότητα του ατόμου και την παιδική ηλικία¹⁰¹. Ως εκ τούτου η απαγόρευση εισαγωγής πορνογραφικού υλικού ή υλικού με βίαιες σκηνές, δεδομένη την ανάγκη προστασίας της νεότητας και της ηθικής διάστασης της προσωπικότητας των χρηστών εν γένει, όπως επίσης και η ποινικοποίηση της διείσδυσης σε αρχεία με εμπιστευτικές πληροφορίες για την εθνική άμυνα συνιστούν θεμιτούς περιορισμούς της ελευθερίας της πληροφόρησης στο διαδίκτυο¹⁰². Θεμιτοί θεωρούνται επίσης και οι περιορισμοί αναφορικά με την παραπλανητική και αθέμιτη διαφήμιση, καθώς επίσης και όσοι προκύπτουν από τα εγκλήματα κατά της τιμής ή σχετίζονται με την ασφάλεια των τηλεπικοινωνιών¹⁰³.

Όλα αυτά βέβαια αφορούν χώρες με δημοκρατικά καθεστώτα και συνταγματική κατοχύρωση των θεμελιωδών ελευθεριών, διότι υπάρχουν και χώρες όπου απαγορεύουν εξολοκλήρου την πρόσβαση στο διαδίκτυο, όπως για παράδειγμα στη Βόρεια Κορέα, ή στην Κίνα, όπου εξαρτούν την πρόσβαση στο διαδίκτυο από προηγούμενη άδεια, ή απαγορεύουν την επίσκεψη σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες, επιβάλλουν λογοκρισία, ελέγχουν τα

100 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

101 Κική Γ. (2003), Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων (υπό το πρίσμα της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001), Σάκκουλας, Αθήνα, σσ. 44-45, 52-55

102 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 122, κατά τον οποίον μία τέτοια προσέγγιση οδηγεί σε δυνατότητα επιβολής λογοκρισίας, η οποία τυπικά μπορεί να είναι ανεκτή με βάση το άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος πλην όμως δεν είναι συμβατή με την τάση νομικής απελευθέρωσης των οπτικοακουστικών μέσων. Βλ. επίσης Μανιάτης Α. Η ελευθερία των ΜΜΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα, διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/07/2016

103 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 124, Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

δημοσιογραφικά site κλπ, υποχρεώνουν τους παρόχους πρόσβασης να κρατούν αρχεία, ενώ αρκετά συχνά κλείνουν και τα internet καφέ¹⁰⁴.

2.5.2. Η ελευθερία της έκφρασης στον ηλεκτρονικό Τύπο

Το διαδίκτυο ως ενημερωτική υπηρεσία οπτικοακουστικού περιεχομένου επομένως καταχωρίζεται στα Μέσα Ενημέρωσης¹⁰⁵. Το ζητούμενο όμως παραμένει εάν αποτελεί ένα νομικά ελεύθερο έναντι του Κράτους θεσμό, όπως δηλαδή ο Τύπος.

Σε νομικό επίπεδο, ο Τύπος είναι ελεύθερος κατά το άρθρο 14 παρ. 2 του Συντ (αρχή της ελευθεροτυπίας). Ωστόσο, το ίδιο κείμενο θέτει ρυθμίσεις αμφίβολης συμβατότητας με την ίδια την ελευθεροτυπία, όπως ότι νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και δεν καθιερώνει το θεμελιώδες δικαίωμα στο δημοσιογραφικό απόρρητο¹⁰⁶. Όσο για τον Κινηματογράφο, τη Φωνογραφία, τη Ραδιοφωνία, την Τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης, εξαιρούνται ρητά από τις συνταγματικές διατάξεις που προστατεύουν τον Τύπο, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος¹⁰⁷.

Στην νομική θεωρία υποστηρίζεται ότι οι προστατευτικές για τον Τύπο διατάξεις εφαρμόζονται και στο διαδίκτυο, υπάγοντας το στο περισσότερο φιλελεύθερο καθεστώς του άρθρου 14 παρ. 2 Συντ. και όχι στην κρατική εποπτεία, όπως συμβαίνει με τα υπόλοιπα ραδιοτηλεοπτικά μέσα (άρθρο 15 παρ. 1 Συντ.) τουλάχιστον στο βαθμό που το υλικό, το οποίο μεταδίδεται αφορά σε περιεχόμενο λόγου¹⁰⁸.

104 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), ο.π.

105 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 125

106 Μανιάτης Α. Η ελευθερία των ΜΜΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα, διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/07/2016

107 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.137

108 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016. Βλ. επίσης Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 283-287, Καράκωστας Ι. (2003), Δίκαιο & Ίντερνετ, β' έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σσ. 38-39

Δεδομένου δε ότι οι ιστοσελίδες, οι ταχυδρομικοί κατάλογοι, τα chatrooms περιέχουν συνήθως κείμενα, τα οποία παράγονται μέσα από έναν συνδυασμό μηχανικής και ηλεκτρονικής διαδικασίας, διαδίδονται μέσω του διαδικτύου, και κάθε ανάκληση του συγκεκριμένου υλικού από τον χρήστη συνιστά αντίτυπο, είναι σαφές ότι το υλικό αυτό, το οποίο διακινείται μέσω του διαδικτύου συνιστά Τύπο, όπως ρητά άλλωστε αναφέρεται και στο άρθρο 1 παρ.1δ. του ν. 3021/2002¹⁰⁹.

Έχουμε, λοιπόν, τον ηλεκτρονικό Τύπο, ο οποίος προσλαμβάνει τρεις μορφές¹¹⁰:

- (α) αναπαράγει ηλεκτρονικά αυτούσια την έντυπη έκδοση,
- (β) προσθέτει στην έντυπη νέα ύλη, ενώ τέλος
- (γ) η ηλεκτρονική έκδοση υπάρχει μόνο σε ηλεκτρονική μορφή.

Και για τις τρεις αυτές εκδοχές ισχύουν οι συνταγματικές εγγυήσεις για τον Τύπο και για το δημοσιογραφικό επάγγελμα γενικότερα. Με άλλα λόγια και στον ηλεκτρονικό Τύπο παρέχεται η ίδια ακριβώς ελευθερία στον εκάστοτε δημοσιογράφο να επιλέγει και να παρουσιάζει την ύλη του, καθώς επίσης και το δικαίωμα να διατηρεί την ανωνυμία του. Προστατεύεται επίσης το δημοσιογραφικό απόρρητο, ενώ τέλος και εδώ έχουμε απαγόρευση της λογοκρισίας¹¹¹.

Συνακόλουθα, αναλογικής εφαρμογής τυγχάνουν και οι νόμοι αναφορικά με την αστική και ποινική ευθύνη των υπευθύνων περί Τύπου, οι οποίοι δύναται να οδηγήσουν ακόμη και στην κατάσχεση ηλεκτρονικού εντύπου με την έννοια της διακοπής πρόσβασης στο διαδίκτυο και της κατάσχεσης λογισμικού είναι δυνατή αλλά μόνο μετά την κυκλοφορία του εντύπου στο διαδίκτυο και εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 14 παρ. 3 Συντ. και ασφαλώς μετά την κυκλοφορία του εντύπου στο διαδίκτυο.

Η προσέγγιση αυτή ωστόσο δεν είναι τόσο πειστική καθώς ως έντυπα νοούνται μόνο τα κείμενα που περιέχουν λόγο, κυρίως γραπτό, χωρίς να αποκλείεται να περιέχουν προφορικό λόγο όπως είναι η περίπτωση των κασετών ήχου και παρόμοιων υλικών αντικειμένων ηχητικής εγγραφής λόγου, η οποία δεν υπάγεται στην έννοια της φωνογραφίας

109 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π., Καρακώστας Ι. (2005), Το Δίκαιο των ΜΜΕ, γ' εκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σ. 492

110 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ. 128

111 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π., Καρακώστας Ι. (2005), ο.π., σσ. 493-494

αλλά εκείνης του τύπου. Απαιτείται, λοιπόν, να γίνεται εγγραφή λόγου σε φορέα εγγραφής και η λειτουργία του τύπου στηρίζεται στη διανομή και γενικότερα στη διάδοση του εκάστοτε αυτού φορέα, δηλαδή των όμοιων αντιτύπων τα οποία παράγονται. Πρόκειται επομένως για διάδοση μέσω φυσικών αντικειμένων και όχι μέσω «άυλων» μηχανισμών, όπως είναι τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα¹¹².

Το διαδίκτυο, ως κλασική περίπτωση εφαρμογής των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, δεν μπορεί να νοηθεί ως τύπος ούτε ως κάτι παρεμφερές. Εξάλλου, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιος βάσιμος λόγος για να θεωρηθεί, στο πλαίσιο της προαναφερθείσας θεώρησης για τη μερική υπαγωγή του διαδικτύου στον τύπο, ότι εξαιρούνται από την εγγύηση της διάταξης του άρ. 14 παρ. 2 του Συντάγματος τα διακινούμενα στο διαδίκτυο μηνύματα των δημοσίων υπηρεσιών ή οργανισμών, οι τιμοκατάλογοι, οι κατάλογοι πωλήσεων, οι εμπορικές εγκύκλιοι, οι κοινωνικές προσκλήσεις και οι αγγελίες, εκτός αν δημοσιεύονται στο πλαίσιο μιας ηλεκτρονικής εφημερίδας ή περιοδικού. Εφόσον, όμως, γίνει δεκτό ότι δεν ισχύουν οι συνταγματικές διατάξεις οι προστατευτικές του Τύπου στο διαδίκτυο, προκύπτει το συμπέρασμα ότι το Σύνταγμα επιτρέπει ένα καθεστώς λογοκρισίας σε αυτό, όπως και στα άλλα μέσα πλην του τύπου, κατά το άρθρο 15 παρ. 1 του Συντάγματος¹¹³.

Σύμφωνα με τον Μανιάτη¹¹⁴, τόσο η Ραδιοτηλεόραση όσο και το Διαδίκτυο πρέπει να ακολουθήσουν το δρόμο του Τύπου, δηλαδή να συγκλίνουν οι συνταγματικές διατάξεις που προβλέπουν την προστασία τους προς ένα έννομο αγαθό ελευθερίας των ΜΜΕ στο σύνολό τους (ελευθεροτυπίας σε ευρεία έννοια), έναντι της κρατικής εξουσίας, με μόνο όριο τις τεχνικές ιδιαιτερότητες των Μέσων, όπως για παράδειγμα το πεπερασμένο των συχνοτήτων για την εκπομπή των ραδιοηλεκτρονικών προγραμμάτων και την προστασία των ανηλίκων.

2.5.3. Διάκριση παράνομου και επιζήμιου περιεχομένου

Η αλήθεια είναι πως οι περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης στο διαδίκτυο ποικίλουν από χώρα σε χώρα. Πολλά κράτη, δυστυχώς ή ευτυχώς, θεωρούν ως υπέρτατη αξία την ελευθερία της έκφρασης και κατά συνέπεια ο μισαλλόδοξος λόγος, οι ρατσιστικές

112 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ, σ.128

113 Μανιάτης Α. (2016), ο.π., σ.129

114 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.143 · Η ελευθερία των ΜΜΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα, διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/07/2016

απόψεις καθώς και η πορνογραφία για παράδειγμα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με τα κατασταλτικά μέσα του ποινικού δικαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του εν λόγω συλλογισμού είναι οι Η.Π.Α, οι οποίες έχουν εξελιχθεί σήμερα σε καταφύγιο site φασιστικών ομάδων οι οποίες έτσι κατορθώνουν να διαφεύγουν από την αυστηρή ευρωπαϊκή νομοθεσία¹¹⁵, η οποία σε ορισμένες χώρες, όπως η Γαλλία και η Γερμανία, απαγορεύει τη ρατσιστική προπαγάνδα¹¹⁶.

Καθώς το κοινό στο οποίο απευθύνεται δυνητικά το διαδίκτυο είναι παγκόσμιο και λόγω του ότι οι αρχές και οι κανόνες περί «χρηστών ηθών» και «δημοσίας αιδούς» ποικίλουν από περιβάλλον σε περιβάλλον και κατά συνέπεια τα κριτήρια δεν μπορεί να είναι ενιαία, ο Μαντζούφας¹¹⁷ προβαίνει σε μια περαιτέρω διάκριση μεταξύ παράνομου και επιζήμιου περιεχομένου. Έτσι, η παιδική πορνογραφία, για παράδειγμα, συνιστά ποινικό αδίκημα στα περισσότερα κράτη, ενώ υφίσταται και βούληση εκ μέρους των κρατών για συντονισμό της εθνικής και διεθνούς καταστολής. Αντίθετα σε περιπτώσεις όπου θίγονται οι αντιλήψεις περί ηθικής ενός μόνο μέρους του κοινωνικού συνόλου και το περιεχόμενο θεωρείται απλώς επιζήμιο και όχι παράνομο θα πρέπει κατά τον Μαντζούφας¹¹⁸ να είμαστε αρκετά συγκρατημένοι και να μην δεχτούμε απαγορεύσεις, καθώς το βάρος πέφτει στην ατομική ευθύνη του χρήστη και στους ελέγχους που ασκεί η κάθε οικογένεια στους ανήλικους χρήστες.

2.6. Η προστασία της προσωπικότητας στο διαδίκτυο

Το διαδίκτυο, ομολογουμένως, αποτελεί μια εν δυνάμει σημαντική πηγή διακινδύνευσης για την προσωπικότητα, καθώς ο χρήστης του, συχνά καλυπτόμενος από την ανωνυμία, μπορεί να μεταδώσει ειδήσεις που δύνανται να προσβάλλουν βάνουσα την προσωπικότητα τρίτων. Καθώς, όποιος μεταδίδει μια είδηση, δηλαδή ένα γεγονός της αντικειμενικής πραγματικότητας που αφορά την κοινωνία, διαχειρίζεται ένα δημόσιο αγαθό, υποχρεούται να

115 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016.

116 Καστανά Η. (2004), Το internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης: σε αναζήτηση έξυπνων λύσεων, στον τόμο, Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σάκκουλας, Αθήνα, σσ. 29επ.

117 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

118 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

πράττει αυτό με έντονο το συναίσθημα της ευθύνης και να αποφεύγει την πρόκληση σύγχυσης και πανικού, να μην θίγει αναίτια και υπέρμετρα υπολήψεις ανθρώπων και τέλος να μην παραβιάζει κρατικά μυστικά¹¹⁹.

Υπό αυτό το πνεύμα ο νομοθέτης έχει θεσπίσει ειδικότερες υποχρεώσεις για τον Τύπο, οι οποίες εφαρμόζονται αναλογικά σε κάθε χρήστη του διαδικτύου ως ΜΜΕ και συνακόλουθα ο θιγόμενος από το χρήστη του διαδικτύου έχει όλα τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο θιγόμενο από επεμβάσεις στον Τύπο¹²⁰. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για το δικαίωμα απάντησης αλλά και για όλα τα αμυντικά και αποκαταστατικά μέτρα προστασίας που προβλέπει η αστική νομοθεσία (αξίωση για άρση της προσβολής και παράλειψης της στο μέλλον, αξίωση αποζημίωσης κατά τα άρθρα 914επ ΑΚ κ.λπ.). Σημαντική είναι εξίσου και η ποινική προστασία που παρέχεται, όπως για παράδειγμα σε περίπτωση ανάρτησης πορνογραφικού υλικού παιδοφιλίας που αφορά στην διευκόλυνση αλλότριας ακολασίας, οπότε και εφαρμόζεται η διάταξη 348 παρ. 1 ΠΚ¹²¹.

2.7. Η νομική ευθύνη των διαχειριστών ιστολογίων σε σχέση με το φιλοξενούμενο παράνομο περιεχόμενο τους

Το ΠΔ 131/2003 προβλέπει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις καθώς και την νομική ευθύνη των διαχειριστών ιστολογίων σε σχέση με το φιλοξενούμενο παράνομο περιεχόμενο τους. Πρόθεση του νομοθέτη είναι αφενός η θεμελίωση της απουσίας μίας γενικής υποχρέωσης των διαχειριστών ιστολογίων να ελέγχουν το περιεχόμενο, που φιλοξενούν, και αφετέρου η γέννηση υποχρεώσεων και ευθυνών όχι εκ των προτέρων¹²² αλλά μόνο μόνο σε περίπτωση λήψης γνώσης από αυτούς, του παράνομου χαρακτήρα του φιλοξενούμενου περιεχομένου.

119 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016.

120 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

121 ΑΠ 595/96, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

122 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs), δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Υπόθεση Delfi AS κατά Εσθονίας¹²³: Στην προκείμενη περίπτωση το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το δικαίωμα του διαχειριστή ιστολογίου στην ελευθερία της έκφρασης δεν περιορίζεται υπέρμετρα ούτε με τρόπο μη αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία, σε περίπτωση που αναγνωρίζεται ευθύνη του τελευταίου για σχόλια που έχουν γραφτεί από τρίτα μέρη στον ιστολόγιο του οποίου έχει τη διαχείριση. Το δε γεγονός ότι οι πραγματικοί συντάκτες των σχολίων ήταν κατ' αρχήν υπεύθυνοι δεν αίρει τον νόμιμο στόχο του καταλογισμού ευθύνης στον διαχειριστή του ιστοτόπου/ιστολογίου για κάθε βλάβη της υπόληψης και των δικαιωμάτων των άλλων.

2.7.1. Απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου

Οι διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 14 παρ.1 του ΠΔ 131/2003 δεν έχουν γενική υποχρέωση ελέγχου του περιεχομένου τρίτων, που φιλοξενούν. Επιπλέον, δεν έχουν γενική υποχρέωση δραστήριας αναζήτησης γεγονότων ή περιστάσεων που δείχνουν ότι τέτοιο περιεχόμενο είναι παράνομο.

Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την παρ.3 του ως άνω άρθρου σε συνδυασμό με τη σκέψη 45 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ, η έλλειψη ευθύνης των διαχειριστών ιστοτόπων για το φιλοξενούμενο παράνομο περιεχόμενο δεν αναιρεί τη δυνατότητα κάθε θιγόμενου τρίτου να επιβάλλει δικαστικά ή διοικητικά σε αυτούς την παύση ή την πρόληψη της προσβολής, που προκύπτει από το φιλοξενούμενο παράνομο περιεχόμενο. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 17 του ΠΔ 131/2003, ο ζημιωθείς μπορεί να αιτηθεί τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων με υποβολή αίτησης στο Μονομελές Πρωτοδικείο, το οποίο μπορεί να διατάσσει οποιοδήποτε πρόσφορο ασφαλιστικό μέτρο. Στην περίπτωση αυτή χορηγείται υποχρεωτικά και προσωρινή διαταγή κατά το άρθρο 691 παρ. 2 του ΚΠολΔ¹²⁴.

Όσον αφορά στον Ν. 2121/1993 για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, στο άρθρο 64 Α σε συνδυασμό με τα άρθρα 8 παρ. 3 της Οδηγίας 2001/29/ΕΕ και 11παρ. 3 της Οδηγίας 2004/48/ΕΕ, καθώς επίσης και τη σκέψη 59 της Οδηγίας 2001/29/ΕΕ προβλέπεται ότι οι δικαιούχοι δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας έχουν το δικαίωμα να ζητούν τη λήψη

123 ΕΔΔΑ, της 10.10.2013, υπόθεση Delfi AS κατά Εσθονίας, no 64569/2009

124 ΜΠρΑ 11339/2012, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ασφαλιστικών μέτρων κατά διαμεσολαβητών, οι υπηρεσίες των οποίων χρησιμοποιούνται από τρίτους για την προσβολή των εν λόγω δικαιωμάτων¹²⁵.

Τα διατασσόμενα ασφαλιστικά μέτρα δύνανται σύμφωνα με το άρθρο 64 παρ. 3 Ν. 2121/1993, να είναι όχι μόνο κατασταλτικά αλλά και προληπτικά της προσβολής¹²⁶. Παρ' όλα αυτά, τυχόν αποφάσεις ασφαλιστικών μέτρων, που λαμβάνονται με βάση το άρθρο 64 Α Ν. 2121/1993, δεν επιτρέπεται να θίγουν τις διατάξεις των άρθρων 11 και 14 του ΠΔ 131/2003, όπως για παράδειγμα με το να υποχρεώνουν τους παρόχους πρόσβασης στο διαδίκτυο σε γενικευμένη επιτήρηση των πληροφοριών που μεταδίδονται μέσω του δικτύου τους¹²⁷.

Ως προς την ερμηνεία της απουσίας γενικής υποχρέωσης ελέγχου των μεσαζόντων του διαδικτύου το ΔΕΕ έχει κρίνει πως είτε διοικητικά ή είτε δικαστικά επιβαλλόμενα μέτρα, τα οποία υποχρεώνουν τους εν λόγω φορείς για τη μέσω συστημάτων πληροφορικής διακοπή πρόσβασης σε διαδικτυακό περιεχόμενο είναι παράνομα στις ακόλουθες περιπτώσεις :

(α) Εφόσον ο μεσάζοντας του διαδικτύου θέτει σε λειτουργία με αποκλειστικά δικά του έξοδα συστήματα πληροφορικής που είναι περίπλοκα, δαπανηρά και θα λειτουργούν σε μόνιμη βάση, καθώς έτσι προσβάλλεται κατάφωρα η επιχειρηματική ελευθερία του εμπλεκόμενου ΠΠΔ¹²⁸. Αλλά και συγκεκριμένο μέτρο αποκλεισμού απαγορεύεται, εφόσον συνδέεται με σημαντική δαπάνη, ακόμη και αν συνεπάγεται ηπιότερη προσβολή, αφού θίγει με ανεπίτρεπτο τρόπο το πεδίο προστασίας της επιχειρηματικής ελευθερίας¹²⁹.

(β) Εφόσον το διατασσόμενο μέτρο δεν επιτυγχάνει επαρκή και αποτελεσματική διάκριση μεταξύ παράνομου και νόμιμου περιεχομένου, με αποτέλεσμα η λειτουργία τέτοιων συστημάτων να οδηγεί σε αποκλεισμό των επικοινωνιών νόμιμου περιεχομένου, καθώς έτσι θίγεται με ανεπίτρεπτο τρόπο η ελευθερία πληροφόρησης των πολιτών¹³⁰.

(γ) Το διατασσόμενο μέτρο συνεπάγεται τη συστηματική επεξεργασία περιεχομένου μηνυμάτων καθώς και τη συλλογή και αναγνώριση διευθύνσεων IP όσων χρηστών

125 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

126 ΔΕΕ, C-324/09, Υπόθεση L'Oréal, σκέψη 131

127 Οδηγία 2001/29/ΕΚ, σκ. 16 και Οδηγία 2004/48/ΕΕ, άρθρο 2 παρ. 3 α'

128 ΔΕΕ, Απόφαση Promusicae, C-275/06, σκ. 68, Απόφαση Scarlet Extended, C-70/10, σκ. 48

129 UPC Telekabel Wien GmbH κατά Constantin Film Verleih GmbH et al, σκ. 95

130 ΔΕΕ, Απόφαση Promusicae, C-275/06, σκ. 68

αποστέλλουν μηνύματα, καθώς τέτοιο μέτρο δεν εναρμονίζεται με το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού των πολιτών¹³¹.

(δ) Τέλος, το ΔΕΕ έχει κρίνει και μάλιστα σε δεύτερο βαθμό, ότι οι Οδηγίες 2000/31/ΕΚ, 2001/29/ΕΚ, 2004/48/ΕΚ, 95/46/ΕΚ και 2002/58/ΕΚ είναι αντίθετες προς την επιβολή υποχρέωσης σε μεσάζοντα του διαδικτύου να θέσει σε λειτουργία σύστημα χρήσης φίλτρου για το σύνολο των φιλοξενούμενων πληροφοριών, όσον αφορά το σύνολο αδιακρίτως της πελατείας του, προληπτικά, με δικά του αποκλειστικά έξοδα και χωρίς χρονικό περιορισμό, ικανό να εντοπίσει παράνομο περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν μουσικά, κινηματογραφικά ή οπτικοακουστικά έργα, προκειμένου να μπορέσει να μπλοκάρει εγκαίρως την πρόσβαση του κοινού σε αυτό¹³².

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα όσα αναπτύξαμε παραπάνω γίνεται σαφές ότι η επιβολή γενικής απαγόρευσης σε διαχειριστές ιστοτόπων/ιστολογίων να καθιστούν δυνατή την πρόσβαση των πελατών τους σε συγκεκριμένο παράνομο περιεχόμενο δεν επιτρέπεται με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο. Τέτοιο μη επιτρεπόμενο μέτρο θα υφίστατο εάν δικαστήριο επέβαλε σε διαχειριστή ιστοτόπου/ιστολογίου να προβαίνει σε δραστήρια αναζήτηση παράνομου περιεχομένου ή να εφαρμόζει φίλτρα επί του συνόλου των δεδομένων που φιλοξενεί, προκειμένου να εντοπίζει παράνομο περιεχόμενο και να αποκλείει την πρόσβαση σε αυτό. Αντίθετα, απόφαση επιβολής σε διαχειριστή ιστοτόπου/ιστολογίου συγκεκριμένου μέτρου αποκλεισμού για συγκεκριμένο περιεχόμενο συνάδει με την υποχρέωση στάθμισης των υπό σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων και ως εκ τούτου μπορεί νόμιμα να ληφθεί από τις αρμόδιες διοικητικές αρχές ή δικαστήρια.

2.7.2. Υποχρέωση ενημέρωσης και συνεργασίας με τις αρμόδιες δημόσιες Αρχές

Οι διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 του ΠΔ 131/2003, έχουν την θετική υποχρέωση να ενημερώνουν αμέσως τις αρμόδιες κρατικές αρχές ακόμη και για υπόνοιες παράνομου περιεχομένου που υποπίπτουν στην αντίληψή τους και να ανακοινώνουν στις αρμόδιες αρχές κατόπιν αίτησης τους πληροφορίες που διευκολύνουν τον εντοπισμό των χρηστών αυτών, δίχως να παραβιάζουν τις διατάξεις περί προστασίας του απορρήτου ή προσωπικών δεδομένων.

131 ΔΕΕ, Απόφαση Promusicae, C-275/06, σκ. 68, Απόφαση Scarlet Extended, C-70/10, σκ. 51

132 ΔΕΕ, C-70/10, Υπόθεση SCARLET εναντίον SABAM

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η ευρωπαϊκή νομοθεσία θεμελιώνει το δικαίωμα των χρηστών στην ανώνυμη / ψευδώνυμη διαδικτυακή επικοινωνία. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 5 Ν. 3471/2006 σε ενσωμάτωση της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, προβλέπεται ότι ο διαχειριστής ιστοτόπου/ιστολογίου οφείλει να καθιστά δυνατή τη χρήση και πληρωμή των υπηρεσιών του ανώνυμα ή με ψευδώνυμο. Επιπλέον, η χρήση διαδικτυακού ψευδωνύμου αναγνωρίζεται έμμεσα ως δικαίωμα και προστατεύεται όπως ακριβώς το όνομα με βάση το άρθρο 58 ΑΚ.

Προς αποφυγή του ρυθμιστικού βάρους της ως άνω υποχρέωσης και δεδομένου του δικαιώματος των χρηστών στην ανώνυμη επικοινωνία οι διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων δύνανται να μη διατηρούν προσωπικά δεδομένα των χρηστών τους, όπως για παράδειγμα διευθύνσεις IP, ή να διατηρούν αυτά για όσο χρονικό διάστημα είναι απολύτως αναγκαίο για την παροχή της σχετικής υπηρεσίας και μετά να τα διαγράφουν. Σε περίπτωση, λοιπόν, που οι διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων δεν διατηρούν πληροφορίες, οι οποίες διευκολύνουν τον εντοπισμό χρηστών – πελατών τους, θα πράττουν εντός της νομιμότητας, αν σε σχετικά αιτήματα αρμόδιων δημοσίων αρχών απαντούν ότι δε διαθέτουν τέτοιες πληροφορίες¹³³.

2.7.3. Η νομική ευθύνη των διαχειριστών ιστολογίων για τη φιλοξενία παράνομου περιεχομένου

Οι διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων δε φέρουν καμία απολύτως ευθύνη, αστική, ποινική ή διοικητική, για το φιλοξενούμενο στις ιστοσελίδες τους περιεχόμενο τρίτων, παρά μόνο στις ακόλουθες περιπτώσεις που ορίζει το άρθρο 13 παρ. 1 και 2 του ΠΔ 131/2003 :

(α) όταν χρήστης, που αναρτά παράνομο περιεχόμενο, ενεργεί υπό την εξουσία ή υπό τον έλεγχο του διαχειριστή του ιστολογίου, ή

(β) όταν ο διαχειριστής του ιστολογίου γνωρίζει πραγματικά ότι πρόκειται για παράνομο περιεχόμενο και ότι, σε ο,τιδήποτε αφορά αξιώσεις αποζημίωσης, γνωρίζει τα γεγονότα ή τις περιστάσεις από τις οποίες προκύπτει το παράνομο περιεχόμενο, ή τέλος

133 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

(γ) όταν ο διαχειριστής του ιστολογίου, μόλις αντιληφθεί ότι φιλοξενεί περιεχόμενο που είναι παράνομο, δεν το αποσύρει ταχέως ή δεν καθιστά ταχέως αδύνατη τη διαδικτυακή πρόσβαση σε αυτό.

Οι ως άνω διατάξεις καθιερώνουν μία διαδικασία εξωδικαστικής λήψης γνώσης και αφαίρεσης διαδικτυακού περιεχομένου (notice and take down). Βάσει της εν λόγω διαδικασίας, η αποστολή από τον προσβαλλόμενο ή οποιονδήποτε τρίτο ειδοποίησης προς διαχειριστή ιστολογίου για τον παράνομο χαρακτήρα φιλοξενούμενου περιεχομένου δημιουργεί στον τελευταίο την υποχρέωση για ταχεία αφαίρεση του περιεχομένου αυτού.

Πλεονέκτημα της παραπάνω διαδικασίας αποτελεί το γεγονός ότι παρέχει έναν τρόπο ταχείας αφαίρεση παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο καθώς και ότι διατηρεί τους διαχειριστές ιστοτόπων και ιστολογίων σε πλήρη νομική ασυλία πριν τη λήψη της σχετικής ενημέρωσης, επιρρίπτοντας έτσι με σαφή βούληση του νομοθέτη το βάρος της θετικής αναζήτησης και ειδοποίησης για την ύπαρξη παράνομου περιεχομένου στους προσβαλλόμενους τρίτους¹³⁴.

Από την άλλη πλευρά, το μειονέκτημα της διαδικασίας είναι το ότι δημιουργεί μία τάση προς την προληπτική λογοκρισία ή την εκ των υστέρων αφαίρεση νομίμου περιεχομένου, καθώς υπό τον φόβο της γέννησης ευθυνών δημιουργούνται ισχυρά κίνητρα στους διαχειριστές ιστολογίων, σε περίπτωση αστήρικτων καταγγελιών, αντί να κρίνουν αυτές με αντικειμενικό τρόπο, να προτιμούν να αφαιρούν αυτές ακόμη και όταν έχουν απολύτως νόμιμο περιεχόμενο¹³⁵.

Αν το παράνομο περιεχόμενο δεν αφαιρείται ή δεν αφαιρείται αμέσως, τότε ο διαχειριστής του σχετικού ιστολογίου καθίσταται αστικά και ποινικά υπεύθυνος για τη σχετική παράβαση, οφείλοντας αφενός αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη στον ζημιωθέντα τρίτο και φέροντας αφετέρου την ευθύνη του απλού ή, ορθότερα, του άμεσου συνεργού σε περίπτωση τέλεσης ποινικού αδικήματος.

134 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

135 Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Όσον, λοιπόν, αφορά στην αντικειμενική αστική ευθύνη του ιδιοκτήτη της ιστοσελίδας που φιλοξενεί απόψεις που προσβάλλουν την προσωπικότητα τρίτου δικαιολογείται απόλυτα καθώς το πρόσωπο που εξουσιάζει πηγές από τις οποίες αποκομίζει όφελος, ευθύνεται για την αποκατάσταση των ζημιών που θα προκληθούν σε τρίτους, ανεξάρτητα αν συντρέχει ή όχι στο πρόσωπό του ππαίσμα για την συγκεκριμένη πράξη προσβολής. Τούτο μάλιστα ισχύει ειδικότερα για την συκοφαντική δυσφήμιση, καθώς μετά την τροποποίηση του ν. 2225/1994 από το ν. 3115/2003 δεν επιτρέπεται η άρση του απορρήτου για τα αδικήματα του άρθρου 361 ΠΚ και ως εκ τούτου μόνο ο ιδιοκτήτης της ιστοσελίδας είναι το πρόσωπο που οι διωκτικές αρχές μπορούν να εντοπίσουν σχετικά εύκολα¹³⁶.

2.7.4. Η ευθύνη του παρόχου πρόσβασης στο διαδίκτυο

Ένα από τα αμφιλεγόμενα ζητήματα αποτελεί και το είδος της ευθύνης του παρόχου πρόσβασης στο διαδίκτυο. Πιο συγκεκριμένα αστική ευθύνη του παρόχου τεκμηριώνεται σύμφωνα με το άρθρο 11 του ΠΔ 131/2000 στο βαθμό που αυτός έχει σχέση με το περιεχόμενο και όχι όταν απλώς παρέχει πρόσβαση και τεχνική υποστήριξη, οι οποίες συνήθως ολοκληρώνονται με έναν αυτοματοποιημένο τρόπο ενώ δεν υπάρχει καν τεχνική δυνατότητα αποκλεισμού των χρηστών¹³⁷. Από την στιγμή που ο πάροχος λάβει γνώση του παράνομου περιεχομένου έχει υποχρέωση να αποσύρει άμεσα τις πληροφορίες.

136 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014 , διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

137 Τάσσης Σ. (2006), Διαδίκτυο και ελευθερία έκφρασης – το πρόβλημα των blog, σε ΔιΜΕΕ, 4/2006, σ. 519

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΟΙ ΣΥΝΗΘΕΣΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΝΟΜΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΙΣΤΟΛΟΓΙΩΝ

Τα σημαντικότερα προβλήματα που προκύπτουν εξαιτίας ή κατά τη λειτουργία των ιστολογίων, είναι η ανάρτηση κειμένων με συκοφαντικό ή εξυβριστικό χαρακτήρα, τα οποία συνήθως στρέφονται κατά προσώπων της δημόσιας πολιτικής ή/και κοινωνικής ζωής. Οι παράνομες αυτές πράξεις στοιχειοθετούν τα λεγόμενα «εγκλήματα κατά της τιμής» και συγκεκριμένα τα εγκλήματα της εξύβρισης, της δυσφήμισης και της συκοφαντικής δυσφήμισης (άρθρα 361-369 ΠΚ). Συχνές είναι επίσης και οι περιπτώσεις παραβίασης των διατάξεων αναφορικά με την πνευματική ιδιοκτησία, μέσα από την παράνομη (ανα)δημοσίευση νόμιμα προστατευόμενων έργων πνευματικών δημιουργών, η οποία πραγματοποιείται χωρίς να έχει ληφθεί προηγουμένως η άδεια τους. Επιπλέον, πιθανή είναι και η παραβίαση προσωπικών δεδομένων, μέσω της δημοσίευσης στοιχείων που αναφέρονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα¹³⁸.

3.1. Εγκλήματα κατά της τιμής τελούμενα μέσω των ιστολογίων

Το δικαίωμα στη δημιουργία και τη διαχείριση ιστολογίων δεν έχει, όπως επισημάναμε και παραπάνω, απόλυτο χαρακτήρα αλλά αντίθετα υπόκειται σε περιορισμούς. Η διαχείριση των blogs τελεί υπό την γενική επιφύλαξη υπέρ του νόμου και οριοθετείται ρητά από περιορισμούς, οι οποίοι θεσπίζονται με τυπικό νόμο και δικαιολογούνται από λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως είναι για παράδειγμα οι λόγοι εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων, και οι οποίοι θεωρούνται απόλυτα αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Νομολογιακά, μάλιστα, γίνεται δεκτό ότι το δικαίωμα στη δημιουργία και διαχείριση ιστολογίων συναντά τα όρια του, στις περιπτώσεις εκείνες που το διαδικτυακό περιεχόμενο, το οποίο φιλοξενείται σε ιστολόγια, ακόμη και αν έχει αναρτηθεί από τρίτα πρόσωπα, προσβάλλει παράνομα την τιμή και την υπόληψη τρίτων, όπως συμβαίνει για παράδειγμα όταν μέσω του φιλοξενούμενου περιεχομένου τελούνται εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα

138 Ζούλοβιτς Μ., Φύλλα Α. (2009), Το νομικό καθεστώς των blogs, Professional it Security, τευχ. 10, Μάιος-Ιούνιος, διαθέσιμο στο http://www.itsecuritypro.gr/contents_article.php?id=54&catid=6, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

361 επ. ΠΚ). Συγκεκριμένα το Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιά, με την υπ' αριθμ. 27/2009 απόφαση του έκρινε ότι η τιμώρηση των εγκλημάτων κατά της τιμής, ακόμα και όταν αυτά τελούνται μέσω διαδικτύου, συνιστούν θεμιτό περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης¹³⁹.

Προστατευόμενο έννομο αγαθό των εγκλημάτων που τυποποιούνται στα άρθρα 361επ. ΠΚ, είναι η τιμή ή η υπόληψη του προσώπου που αποτελεί μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας και κινείται στο πλαίσιο της συναλλακτικής ευθύτητας¹⁴⁰. Η τιμή θεμελιώνεται επί της ηθικής αξίας, έχει ως πηγή την ατομικότητα και εκδηλώνεται με πράξεις ή παραλείψεις. Πιο συγκεκριμένα, η τιμή είναι το αγαθό όνομα, η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την ηθική αξία που έχει, συνεπεία της εκπλήρωσης των ηθικών και νομικών κανόνων, ενώ η υπόληψη είναι το σύνολο της κοινωνικής αξίας που εκδηλώνουν οι τρίτοι για το πρόσωπο αυτό¹⁴¹, δηλαδή η εκτίμηση που απολαμβάνει το άτομο στην κοινωνία με βάση την κοινωνική του αξία, συνεπεία των ιδιοτήτων και ικανοτήτων που έχει για την εκπλήρωση των ιδιαίτερων κοινωνικών του έργων ή του επαγγέλματος του¹⁴².

Σύμφωνα με τον Κονταξή¹⁴³ (άρθρο 361ΠΚ), η έννοια της τιμής, δεν είναι τόσο ευρεία ώστε να ταυτίζεται με το δικαίωμα στην προσωπικότητα και στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η προσβολή του δικαιώματος αυτού, δεν αποτελεί πάντα και προσβολή της τιμής.

Το έννομο αγαθό της τιμής, όπως και τα υπόλοιπα έννομα αγαθά, δεν προστατεύεται με απόλυτο τρόπο, αλλά με σχετικό. Κατ' εξαίρεση, λοιπόν, θεωρούνται επιτρεπτές ορισμένες προσβολές της τιμής, όταν λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο ορισμένων δραστηριοτήτων που θεωρούνται απαραίτητες σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το δίκαιο χαράσσει τα όρια της προστασίας της τιμής και την εναρμονίζει με την προστασία των υπολοίπων εννόμων αγαθών.

Κατά τον Μπρούμα¹⁴⁴ το έννομο αγαθό της τιμής και της υπόληψης, δηλαδή η ηθική και κοινωνική αξία του προσώπου, το οποίο είναι μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας, αποτελεί

139 ΠΠρΠειρ 27/2009, σε ΔιΜΕΕ 2009, σ.65

140 Παπανδρέου Π. (2012), σε Χαραλαμπάκη Α., ΕρμΠΚ, Εισαγ. Παρατ., άρθρα 361-369 ΠΚ, σ. 1639

141 ΑΠ 691/1996, ΠοινΧρΜΖ', σελ. 288

142 ΑΠ 1582/1998, ΠοινΔικ 1999, σ. 683

143 Κονταξής Α. (2000), ΕρμΠΚ, άρθρο 361, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σ. 2974

144 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs), δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

έκφραση της προσωπικότητας κάθε ατόμου. Σύμφωνα με τον νομικό, ως προσωπικότητα νοείται το σύνολο των αγαθών που βρίσκονται σε αναπόσπαστη σύνδεση με το πρόσωπο και συγκροτούν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ατομικότητα του. Τα εν λόγω αγαθά δεν συνιστούν αυτοτελή δικαιώματα, «αλλά επιμέρους εκδηλώσεις του ενιαίου δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας, σε τρόπο ώστε η προσβολή οποιασδήποτε εκφάνσεως της προσωπικότητας να σημαίνει και προσβολή της συνολικής έννοιας της προσωπικότητας»¹⁴⁵.

Ως κοινωνικό ον, ο άνθρωπος έχει εξωτερικά ορισμένη κοινωνική παράσταση, ορισμένη εικόνα, η οποία δημιουργείται ακριβώς από το ότι ζει στα πλαίσια μιας κοινωνικής δομής που του αναγνωρίζει συγκεκριμένες ιδιότητες και δικαιώματα. Στη σύγχρονη φιλελεύθερη κοινωνία οι ιδιότητες αυτές είναι η ισοτιμία όλων των ανθρώπων και η ελευθερία αυτοπροσδιορισμού τους¹⁴⁶. Οι εν λόγω ιδιότητες καθορίζουν το περιεχόμενο της κοινωνικής παράστασης των ανθρώπων, το περιεχόμενο δηλαδή της τιμής τους. Με το συγκεκριμένο περιεχόμενο, η τιμή είναι μέγεθος ισάξιο για όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από την καλή ή κακή γνώμη που μπορεί να έχουν οι άλλοι για αυτούς και ανεξάρτητα ακόμη από την αξία που αποδίδουν οι ίδιοι στον εαυτό τους¹⁴⁷.

Το έννομο αγαθό της τιμής προσβάλλεται όταν η κοινωνική παράσταση του ατόμου μειώνεται, όταν δηλαδή το άτομο υποβαθμίζεται, τίθεται σε υποδεέστερη κατηγορία ή θέση και με τον τρόπο αυτό παύει να είναι ισότιμο με τα άλλα¹⁴⁸. Τούτο συμβαίνει ακόμη και όταν το συγκεκριμένο άτομο ανήκει πράγματι σε αυτήν τη κατηγορία, όπου το κατατάσσει ο δράστης, εφόσον ο τρόπος και οι συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η πράξη οδηγούν σε μείωση της κοινωνικής του παράστασης. Με άλλα λόγια το θέμα δεν είναι αν ο προσβαλλόμενος ανήκει ή όχι στην κατηγορία αυτή που του αποδίδεται, αλλά αν, κατά τον χρόνο προσβολής είναι μειωτική ή όχι αυτή η κατάταξη, σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις¹⁴⁹. Έτσι για παράδειγμα αν κάποιος αποκαλέσει δημόσια έναν άλλον κλέφτη, τότε ακόμη και αν ο δεύτερος έχει διαπράξει πράγματι κλοπή, υπάρχει προσβολή της τιμής του, εφόσον ο τρόπος

145 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

146 Μανωλεδάκης Ι. (1998), Το έννομο αγαθό, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, σ. 298

147 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 324

148 Σπινέλλης Δ. (2006), Το έννομο αγαθό της τιμής και οι αξιόποινες προσβολές του, σε ΠΧρ 2006, σ. 969

149 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 324

και οι συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται η πράξη οδηγούν σε μείωση της κοινωνικής του παράστασης.

Φορέας του εννόμου αγαθού της τιμής μπορεί να είναι κάθε φυσικό πρόσωπο , ακόμη και άτομα που πάσχουν από κάποια ψυχική ασθένεια και δεν έχουν συνείδηση της σημασίας της προσβολής τους. Αντίθετα τα νομικά πρόσωπα δεν έχουν τιμή.

Στα εγκλήματα κατά της τιμής ως βασικό έγκλημα διακρίνεται η δυσφήμιση. Οι διατάξεις για την εξύβριση έχουν επικουρικό χαρακτήρα και εφαρμόζονται, σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, μόνο όταν δεν υπάρχει περίπτωση δυσφήμισης, ενώ η συκοφαντική δυσφήμιση αποτελεί διακεκριμένη περίπτωση δυσφήμισης. Η δυσφήμιση ανώνυμης εταιρίας είναι αυτοτελές βασικό έγκλημα, το οποίο θίγει διαφορετικό έννομο αγαθό, το οποίο είναι η περιουσία των ανωνύμων εταιριών.

3.1.1. Η τέλεση του εγκλήματος της εξύβρισης μέσω ιστολογίων

Σύμφωνα με το άρθρο 361 παρ.1 ΠΚ όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης, προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο τελεί το έγκλημα της εξύβρισης και τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Σύμφωνα δε με την παρ.2 του ως άνω άρθρου σε περίπτωση που η προσβολή της τιμής δεν είναι ιδιαίτερα βαριά, αν ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις και το πρόσωπο του ατόμου που προσβλήθηκε, ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση ή με πρόστιμο. Αντικείμενο προσβολής είναι μόνο η «τιμή» και όχι η «υπόληψη» όπως συμβαίνει στο έγκλημα της δυσφήμισης (άρθρο 362ΠΚ).

Όπως προείπαμε, η εξύβριση μπορεί να τελεστεί με λόγο ή έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. «Λόγος» θεωρείται κάθε έκφραση προφορική ή γραπτή, που διατυπώνεται με λέξεις. Ως «έργο» , αντίθετα, θεωρείται κάθε σωματική κίνηση, η οποία επιδρά πάνω στο σώμα του θύματος. Τέλος «με οποιονδήποτε άλλο τρόπο» τελείται η εξύβριση, όταν δεν χρησιμοποιούνται ούτε λέξεις ούτε σωματικές κινήσεις που επιδρούν στο σώμα, αλλά άλλα

μέσα, όπως για παράδειγμα φωτογραφίες¹⁵⁰. Εξύβριση άλλου με λόγο είναι δυνατόν να τελείται και μέσω ιστολογίων¹⁵¹.

Η εξύβριση τελείται μόνο όταν η συμπεριφορά του δράστη δεν υπάγεται στη νομοτυπική μορφή της δυσφήμισης, η οποία προϋποθέτει διάδοση ή ισχυρισμό γεγονότος ενώπιον τρίτου. Με άλλα λόγια, για την στοιχειοθέτηση του εν λόγω εγκλήματος απαιτείται να διατυπωθούν από τον δράστη προφορικά ή γραπτά για κάποιον άλλον λέξεις ή φράσεις, που κατά την κοινή αντίληψη, περιέχουν είτε αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του προσώπου του, είτε περιφρόνηση γι αυτόν από τον δράστη, ο οποίος γνωρίζει ότι με την ενέργεια του αυτή προσβάλλει την τιμή άλλου¹⁵². Οι επίμαχες κάθε φορά εκφράσεις θα πρέπει να είναι πρόσφορες κατά την κοινή αντίληψη για την προσβολή της τιμής, δηλαδή, θα πρέπει κατ' αντικειμενική κρίση να είναι προσβλητικές της τιμής και της υπόληψης άλλου και όχι με υποκειμενικά κριτήρια¹⁵³.

Η εξύβριση είναι έννοια σχετική και αξιολογική, γι αυτό ακριβώς τον λόγο για την ορθή εκτίμηση της καταφρονητικής συμπεριφοράς, λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις γενικά, δηλαδή η ηλικία, η μόρφωση, η κοινωνική θέση τόσο του δράστη όσο και του θιγόμενου, καθώς και οι κρατούσες στον αντίστοιχο περίγυρο αντιλήψεις, η τοπική συνήθεια χρησιμοποίησης ορισμένων λέξεων ή φράσεων κλπ. Απαιτείται επίσης εξωτερίκευση της εξυβριστικής εκδήλωσης, πρέπει δηλαδή να απευθύνεται έναντι άλλου ή ενώπιον τρίτου, με την έννοια ότι μπορεί να πληροφορηθεί αυτό ο υβριζόμενος.

Νομολογιακά πάντως έχει κριθεί ότι ακόμη και η σάτιρα, η ειρωνεία ή ο αστειϊσμός είναι δυνατό να αποτελέσουν εξύβριση, όταν κατ' αντικειμενικό νόημα δίνουν την εντύπωση της καταφρόνησης¹⁵⁴. Ακόμη και η έκφραση γνώμης ή η αξιολογική κρίση αποτελούν εξύβριση,

150 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 327-328

151 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs), δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

152 ΑΠ 919/2010, ΠοινΔικ 2011, σ. 262

153 ΑΠ 146/2001, σε ΠοινΧρ ΝΑ', σ. 900

154 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 361, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 1641

αν ενέχουν καταφρόνηση¹⁵⁵ ή εάν επεμβαίνουν με τρόπο μειωτικό στην σφαίρα της προσωπικότητας άλλου¹⁵⁶.

Παρόλα αυτά, το ΕΔΔΑ με πλήθος αποφάσεων του έχει αποφανθεί σχετικά ότι χάριν της ελευθερίας του λόγου οξύτατοι χαρακτηρισμοί, οι οποίοι αφορούν δημόσια πρόσωπα, δεν θεωρούνται εξύβριση.

Υπόθεση Bodrozic v. Serbia¹⁵⁷ : το ΕΔΔΕ έκρινε ότι ο χαρακτηρισμός «φασίστας» που χρησιμοποίησε σε άρθρο του ο δημοσιογράφος, εκδότης τοπικής εφημερίδας και μέλος πολιτικού κόμματος Bodrozic για τον ιδιωτικό εισαγγελέα J.B. κακώς καταδικάστηκε για δυσφήμιση από το Δημοτικό Δικαστήριο Zrenjanin, το οποίο έκρινε μεταξύ άλλων, ότι ο χαρακτηρισμός κάποιου ως «φασίστα» είναι ιδιαίτερα προσβλητικός, λαμβάνοντας υπόψη τις ιστορικές συνεκδοχές του όρου, ο οποίος αντιπροσωπεύει την τραγωδία και το κακό. Εν προκειμένω, να αναφέρουμε ότι το δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του Bodrozic ότι απλώς εξέφρασε τις δικές του πολιτικές απόψεις και απεφάνθη ότι ο Bodrozic προσέβαλε με την πράξη του την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του J.P.

Υπόθεση της Κατράμη εναντίον Ελλάδος¹⁵⁸, η προσφεύγουσα στο ΕΔΔΑ, δημοσιογράφος και εκδότης μη κερδοσκοπικού μηνιαίου περιοδικού, σε άρθρο το οποίο δημοσιεύθηκε στο ως άνω περιοδικό, κατήγγειλε παρατυπίες ως προς τον τρόπο διεξαγωγής των ερευνών σε υπόθεση που αφορούσε την αδελφή της και ανεφέρθη σε παράνομες κατά τους ισχυρισμούς της πράξεις του Δημάρχου Ιστιαίας και του επιληφθέντος της υπόθεσης Ανακριτή. Ειδικότερα, στο επίδικο άρθρο, η προσφεύγουσα χαρακτήρισε τον Ανακριτή Ιστιαίας «επίορκο», καθώς δέχθηκε παράνομα την ψευδή βεβαίωση του «επίορκου» Δημάρχου, στην οποία αναφερόταν το όνομα ενός ανύπαρκτου προσώπου. Ο ανακριτής Ιστιαίας κατέθεσε μήνυση κατά της Κατράμη για συκοφαντική δυσφήμιση και η προσφεύγουσα καταδικάστηκε από το Πλημμελειοδικείο Χαλκίδας για συκοφαντική δυσφήμιση σε ποινή φυλάκισης είκοσι μηνών με

155 ΑΠ 1999/1984, ΠοινΧρ ΛΕ', σ. 611

156 ΕφΔωδ 146/2006, σε ΝΤΠ ΝΟΜΟΣ

157 ΕΔΔΑ, Bodrozic v. Serbia, Judgment of 23 June 2009

158 ΕΔΔΑ, Katrami v. Greece, Judgment of 6 December 2007

αναστολή. Η Κατράμη ισχυρίστηκε ότι οι επίδικες εκφράσεις αποτελούσαν αξιολογικές της κρίσεις, με τις οποίες επιθυμούσε να ασκήσει κριτική κατά των παραλείψεων του ανακριτή και άσκησε Έφεση, το οποίο όμως επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση. Εν συνεχεία, η Κατράμη, άσκησε αναίρεση, η οποία έγινε δεκτή και η υπόθεση παραπέμφθηκε πίσω στο Εφετείο Αθηνών, το οποίο αναγνώρισε, κατ' αρχάς, ότι τα γεγονότα στα οποία ανεφέρετο το εν λόγω δημοσίευμα, δεν ήταν ψευδή, και έκρινε ότι δεν θεμελιωνόταν το αδίκημα της δυσφήμισης. Το Εφετείο προέβη σε επαναχαρακτηρισμό των εν λόγω γεγονότων και καταδίκασε την προσφεύγουσα για εξύβριση, καθώς δέχθηκε ότι οι εκφράσεις «επίορκος» και «καραγκιόζης» ήταν άκρως προσβλητικές και εκδήλωναν περιφρόνηση και αμφισβήτηση της ηθικής, κοινωνικής και επαγγελματικής αξίας του ανακριτή, για να καταλήξει ότι στόχος της προσφευγούσης ήταν να προσβάλει την τιμή και την υπόληψη του ενάγοντος, στόχος ο οποίος επετεύχθη. Η προσφεύγουσα καταδικάστηκε σε φυλάκιση ενός έτους και αμέσως προσέφυγε ενώπιον του ΕΔΔΑ εκφράζοντας παράπονα για παραβίαση του δικαιώματος της στην ελευθερία έκφρασης (άρθρο 10 ΕΣΔΑ). Το ΕΔΔΑ έκανε δεκτή την προσφυγή ως παραδεκτή και έκρινε πως το ελληνικό κράτος υποχρεούται να καταβάλει στην προσφεύγουσα, εντός τριών μηνών από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική 7.000 ευρώ για ηθική βλάβη και 3.000 ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη.

Όπως γίνεται αντιληπτό σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, οι απαξιωτικές κρίσεις για ένα δημόσιο λειτουργό και η αμφισβήτηση της πολιτικής ακεραιότητας ενός βουλευτή είναι δικαίωμα του κάθε πολίτη και φυσικά του δημοσιογράφου. Κανένας πολιτικός δεν μπορεί να έχει αξίωση από τους πολίτες να λένε μόνο καλά λόγια γι' αυτόν και να μην αμφισβητούν την πολιτική του ακεραιότητα, την ιδεολογία, τις προθέσεις ή τα κίνητρά του.

Όσον αφορά την υποκειμενική κάλυψη του εγκλήματος, απαιτείται ύπαρξη δόλου οποιουδήποτε βαθμού (άρθρα 26 και 27 ΠΚ) εκ μέρους του δράστη, ο οποίος περιλαμβάνει τη γνώση ότι η αξιόποινη συμπεριφορά είναι βέβαιο ή ενδέχεται να βλάψει αντικειμενικά την τιμή του θύματος μειώνοντας την κοινωνική του παράσταση, και την επιδίωξη ή αποδοχή της μείωσης της τιμής¹⁵⁹.

159 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 361, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σσ. 1463-1464

Στο άρθρο 367 παρ.1 ΠΚ περιλαμβάνονται μια σειρά από ειδικούς λόγους άρσης του αδικού που ισχύουν στα εγκλήματα των άρθρων 361-365ΠΚ. Καθώς, όμως, τα στοιχεία α' και β' της διάταξης αναφέρονται σε κρίσεις ή εκφράσεις και όχι σε γεγονότα, η περιπτώσεις που αφορούν τη δυσφήμιση είναι μόνο εκείνες των στοιχείων γ και δ. Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, λοιπόν, δεν τιμωρούνται ως εξύβριση :

(α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες,

(β) οι δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο δημόσιας αρχής για αντικείμενα, που ανάγονται στον κύκλο της υπηρεσίας της, καθώς και

(γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για την διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή

(δ) σε ανάλογες περιπτώσεις.

Προς επίτευξη της ενότητας στην έννομη τάξη, η διάταξη του άρθρου 367 ΠΚ εφαρμόζεται αναλογικά και στο ιδιωτικό δίκαιο (άρθρα 57-59 και 914επ ΑΚ). Καθώς, λοιπόν, αίρεται ο άδικος χαρακτήρα της εξύβρισης αποκλείεται και το στοιχείο του παρανόμου της επιζήμιας συμπεριφοράς, το οποίο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση-όρο για την ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης από αδικοπραξία (914επΑΚ).

Έτσι, η προβολή περίπτωσης του άρθρου 367 παρ.1 ΠΚ εκ μέρους του δράστη αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό καταλυτικό της αγωγής του προσβληθέντος (ένσταση), λόγω άρσης του παρανόμου της προσβολής¹⁶⁰.

Παρόλα αυτά, στην ως άνω περίπτωση το άδικο δεν αίρεται, όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις πληρούν τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος της συκοφαντικής δυσφήμισης, δηλαδή τα επικαλούμενα γεγονότα αποδεικνύονται ως ψευδή (367 παρ. 2 ΠΚ).

Σύμφωνα, όμως, με την παρ.2 του ως άνω άρθρου, το άδικο δεν αίρεται, όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, προκύπτει σκοπός εξύβρισης. Σκοπός εξύβρισης, υφίσταται όταν η δυσμενής κρίση ή φράση ή οι άλλες

160 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

μειωτικές εκφράσεις υπερακοντίζουν τον σκοπό για τον οποίον γίνονται δηλαδή, ο ίδιος σκοπός θα μπορούσε να υπηρετηθεί με τον ίδιο τρόπο αλλά με εκφράσεις λιγότερο προσβλητικές. Τούτο προκύπτει από τη φύση του λόγου άρσης του αδίκου που περιγράφεται στο άρθρο 367 παρ.1 ΠΚ, ο οποίος βασίζεται στις αρχές της σύγκρουσης και στάθμισης συμφερόντων. Στις περιπτώσεις αυτές η άρση του αδίκου νοείται μόνο όταν υπάρχει αναλογία μέσου προς σκοπό και ο σκοπός δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλα ηπιώτερα μέσα¹⁶¹. Εάν το είδος και ο τρόπος της προσβολής δεν ανταποκρίνεται προς τη σημασία του συμφέροντος ή αν αυτό θα μπορούσε να προστατευθεί χωρίς να προσβληθεί η τιμή, η πράξη της δυσφήμισης παραμένει άδικη¹⁶². Και νομολογιακά πάντως έχει κριθεί ότι σκοπός εξύβρισης είναι αυτός που κατευθύνεται ειδικά στην προσβολή της τιμής άλλου και ο οποίος σκοπός υπάρχει, όταν προκύπτει ότι ο τρόπος αυτός δεν είναι αναγκαίος για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψης του δράστη, για την προστασία του ενδιαφέροντος του και ενώ το γνώριζε, τον χρησιμοποίησε για να προσβάλει την τιμή του άλλου¹⁶³.

Παράδειγμα : στην περίπτωση του δημοσιογράφου Α, ο οποίος πληροφορείται από έγκυρη πηγή ότι ο βουλευτής Β προβαίνει σε ενέργειες που μπορεί να βλάψουν τα συμφέροντα μιας κοινωνικής ομάδας, αλλά δεν μπορεί να αποδείξει την αλήθεια των πληροφοριών του, συγκρούονται σε αντικειμενικό επίπεδο το έννομο αγαθό της τιμής του βουλευτή αφενός και το συμφέρον ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου αφετέρου. Στην προκείμενη περίπτωση, λοιπόν, πραγματοποιείται μία αξιολογική στάθμιση, βάσει του άρθρου 367 παρ.1 ΠΚ, κατά την οποίαν υπερισχύει το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου σε βάρος της τιμής, μόνο υπό την προϋπόθεση ότι η δημοσίευση δεν ξεπερνά το απολύτως αναγκαίο μέτρο και εφόσον υφίσταται αναλογία ανάμεσα στην προσβολή του εννόμου αγαθού της τιμής του βουλευτή από τη μία και στο συμφέρον του κοινού να πληροφορηθεί το συγκεκριμένο γεγονός από την άλλη¹⁶⁴.

161 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 375-376

162 Σπινέλλης Δ. (1982), Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361-369 ΠΚ), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 81

163 ΑΠ 967/2011, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

164 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 376

Τέλος, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 361 ΠΚ, η διάταξη του άρθρου 308 παρ.3 ΠΚ τυγχάνει εφαρμογής και στο έγκλημα της εξύβρισης. Βάσει της ως άνω διάταξης, ο υπαίτιος της εξύβρισης δύναται να απαλλαγεί από κάθε ποινή αν παρασύρθηκε στην εν λόγω αξιόποινη πράξη από δικαιολογημένη αγανάκτηση εξαιτίας μιας αμέσως προηγούμενης πράξης που τέλεσε ο παθών εναντίον του ή ενώπιόν του και που ήταν ιδιαίτερα σκληρή ή βάνουση¹⁶⁵.

Παράδειγμα : αν ο blogger Α ή ο χρήστης του ιστολογίου Β υβρίζει τρίτο πρόσωπο, το οποίο προηγουμένως έχει προβεί σε βάρος του σε ύβρεις ανώτερης ή αντίστοιχης σοβαρότητας τυγχάνει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 308 παρ.3 ΠΚ και ο blogger απαλλάσσεται από την κατηγορία της εξύβρισης¹⁶⁶.

3.1.2. Η τέλεση του εγκλήματος της δυσφήμισης και της συκοφαντικής δυσφήμισης μέσω ιστολογίων

Στη διάταξη του άρθρου 362 ΠΚ τυποποιείται ως βασικό έγκλημα κατά της τιμής η δυσφήμιση. Η δυσφήμιση στοιχειοθετείται όταν ο δράστης, ενώπιον τρίτου, ισχυρίζεται ή διαδίδει για άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη του. Όποιος τελεί το αδίκημα της δυσφήμισης τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή.

Ως «γεγονός» νοείται κάθε περιστατικό του εξωτερικού κόσμου, παρελθόν ή παρόν, το οποίο υποπίπτει ή δύναται να υποπέσει στις αισθήσεις και μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο απόδειξης. Συνεπώς, οι «ειδήσεις» εμπίπτουν στην έννοια του γεγονότος. Πιο συγκεκριμένα ως «ειδήσεις» νοούνται οι πληροφορίες εκείνες, οι οποίες αναφέρονται σε οποιαδήποτε περιστατικά, σχέσεις ή καταστάσεις, και οι οποίες δύναται να εκθέσουν σε κίνδυνο κατά τον χρόνο υποστήριξης ή διάδοσης την πίστη, το επάγγελμα ή το μέλλον του θιγομένου. Οι υποστηριζόμενες ή διαδιδόμενες ειδήσεις πρέπει να είναι σαφείς και ορισμένες, να

165 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 333-334

166 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

αναφέρονται δηλαδή σε ορισμένα γεγονότα, καθώς αόριστες απλώς υπόνοιες χωρίς αναφορά σε γεγονότα δεν αποτελούν «ειδήσεις»¹⁶⁷.

Απλή έκφραση γνώμης ή κρίσης δεν επαρκεί.

Παράδειγμα : σε περίπτωση που ο δημοσιογράφος Α ισχυρίζεται σε άρθρο του στο blog του ότι ο βουλευτής Β είναι «κάθαρο» χωρίς να συνδέει το χαρακτηρισμό αυτό με ορισμένη πράξη, τότε η συμπεριφορά του Α δεν πληροί τα αντικειμενικά στοιχεία της δυσφήμισης, αλλά μπορεί να υπαχθεί μόνο στην έννοια της εξύβρισης¹⁶⁸.

Η αναφορά συγκεκριμένων περιστατικών, και όχι απλών αξιολογικών κρίσεων, καθιστά τον ισχυρισμό περισσότερο αξιόπιστο και για το λόγο αυτό η δυσφήμιση θίγει εντονότερα το έννομο αγαθό της τιμής και τιμωρείται με ποινή μεγαλύτερη από την εξύβριση.

Σύμφωνα, λοιπόν με την πάγια νομολογία του ΑΠ¹⁶⁹ κρίσεις, γνώμες και χαρακτηρισμοί που εκφράζονται αυτοτελώς και δεν συνδέονται με συγκεκριμένο γεγονός, δεν επαρκούν για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της δυσφήμισης. Και το ΕΔΔΑ¹⁷⁰, όμως, έχει αποφανθεί επί σχετικών υποθέσεων ότι τέτοιου είδους αξιολογικές κρίσεις δεν συνιστούν γεγονότα, καθώς δεν είναι δεκτικές απόδειξης. Αντίθετα, μάλιστα η ύπαρξη μιας τέτοιας απαίτησης για απόδειξη παραβιάζει την ελευθερία του λόγου.

Ως αξιολογική κρίση νοείται κατ' αρχήν η εκφορά μίας άποψης ή γνώμης. Παρόλα αυτά τα όρια ανάμεσα στο γεγονός και την αξιολογική κρίση δεν είναι πάντα ευδιάκριτα. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, να υπαχθούν στην έννοια του γεγονότος γνώμες ή αξιολογικές κρίσεις, ακόμη και χαρακτηρισμοί, όταν άμεσα ή έμμεσα υποκρύπτονται γεγονότα και αντικειμενικά εκδηλωτικά στοιχεία, τα οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας. Με άλλα λόγια, για να αποτελέσουν γεγονότα οι αξιολογικές κρίσεις και οι γνώμες θα πρέπει συνδέονται και σχετίζονται με το γεγονός κατά τέτοιο τρόπο, ώστε

167 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

168 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 343-344

169 ΑΠ 1271/2010, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 753/2010, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

170 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Novaya Gazeta V Voronezhe v. Russia, Judgment of 21.12.2010, σκ. 37

ουσιαστικά να προσδιορίζουν την ποσοτική και ποιοτική του βαρύτητα. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, μπορεί να η συμπεριφορά του δράστη να πληροί τα νομοτυπικά στοιχεία της της διάταξη του άρθρου 361 ΠΚ και να τελείται το έγκλημα της εξύβρισης¹⁷¹. Εάν τα υπό κρίση γεγονότα στην συγκεκριμένη περίπτωση συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας, τότε και οι αξιολογικές κρίσεις μπορεί να συνιστούν (συκοφαντική ή μη) δυσφήμιση¹⁷².

Παράδειγμα : ο δημοσιογράφος Α αποκαλώντας σε άρθρο του στο προσωπικό του ιστολόγιο «βούλγαρο» έναν υποψήφιο δήμαρχο, ο οποίος ούτως η άλλως πρέπει να έχει την ελληνική ιθαγένεια προκειμένου να έχει το δικαίωμα να είναι υποψήφιος, δεν αμφισβητεί ασφαλώς την υπηκοότητα αλλά τα φρονήματα του, τα οποία όμως δεν συνιστούν γεγονότα. Με τη λέξη «βούλγαρος» , ο δράστης αξιολογεί τη στάση και τη συμπεριφορά του θύματος και δεν περιγράφει συγκεκριμένα περιστατικά, τα οποία μπορούν να διαπιστωθούν αντικειμενικά, και ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί η πράξη αυτή του Α ως δυσφήμιση.

Για την τέλεση του εγκλήματος της δυσφήμισης είναι αδιάφορο αν το γεγονός είναι αληθινό ή ψευδές, αρκεί αντικειμενικά, σύμφωνα με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις να μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη του προσώπου. Βέβαια, Αν το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό είναι ψευδές, ο υπαίτιος τελεί το αδίκημα της συκοφαντικής δυσφήμισης και τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ενώ σωρευτικά με την ποινή της φυλάκισης δύναται να επιβληθεί χρηματική ποινή καθώς επίσης και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων (άρθρο 363 ΠΚ).

Ως «τιμή» νοείται, όπως είπαμε και παραπάνω, η κοινωνική παράσταση του ατόμου, η οποία προκύπτει από τις αρχές της ισότητας και της ελευθερίας αυτοπροσδιορισμού.

Αντίθετα, ως «υπόληψη» νοείται η κοινωνική παράσταση του ατόμου, η οποία προκύπτει από ορισμένες ιδιότητες ή ικανότητες ορισμένης κατηγορίας ανθρώπων, για την εκπλήρωση των ιδιαίτερων κοινωνικών τους έργων. Η διαζευκτική αναφορά στην τιμή ή την υπόληψη του θύματος οφείλεται στη σκέψη ότι πολλές φορές είναι δυνατόν να προσβληθεί η καλή φήμη ενός ατόμου, χωρίς όμως να προσβληθεί και η τιμή του¹⁷³.

171 ΑΠ 179/2011, σε ΕφΑΔ 2012, σ.125, ΑΠ 543/2009, σε ΧρΙΔ 2010, σ.253

172 ΑΠ 1095/2008, σε ΔιΜΕΕ 2009, σσ. 201 επ, ΑΠ 387/2005, σε ΔιΜΕΕ 2005, σσ.404 επ.

173 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 346

Για την ολοκληρωμένη τέλεση του εγκλήματος δεν απαιτείται να έχει πράγματι προσβληθεί, να έχει δηλαδή μειωθεί η τιμή ή υπόληψη του τρίτου, αλλά αρκεί το γεγονός να είναι τέτοιο, ούτως ώστε η διάδοση του να μπορεί σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις να μειώσει την κοινωνική παράσταση ή την καλή φήμη ενός ατόμου¹⁷⁴.

Όσον αφορά στον τρόπο τέλεσης του εγκλήματος της δυσφήμισης, το μειωτικό της τιμής ή υπόληψης γεγονός πρέπει ο δράστης να το ισχυρίζεται ή να το διαδίδει. Ο πρώτος τρόπος τέλεσης στοιχειοθετείται όταν ο δράστης υποστηρίζει ή βεβαιώνει ενώπιον τρίτου ότι γνωρίζει ο ίδιος το μειωτικό της τιμής ή της υπόληψης γεγονός. Γιατί και σε αυτή την περίπτωση ενισχύεται ο κίνδυνος για το έννομο αγαθό καθώς ενισχύει την πίστη προς την αλήθεια του αντίθετα, διάδοση υφίσταται όταν ο δράστης απλώς αναμεταδίδει ενώπιον τρίτου κάτι που πληροφορήθηκε από κάποιον άλλον.

Ως τρίτος νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο διαφορετικό από εκείνο που θίγεται. Εάν τα δυσφημιστικά γεγονότα ο δράστης τα ισχυρίζεται μόνο μπροστά στο θύμα, τότε η πράξη του συνιστά μόνο εξύβριση και όχι δυσφήμιση. Επίσης είναι αδιάφορο εάν οι τρίτοι γνωρίζουν ή όχι το διαδιδόμενο γεγονός ή αν θα μπορούσαν εύκολα να το πληροφορηθούν από άλλους.

Ενώπιον τρίτου γίνεται μια πράξη και όταν δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο αλλά σε αόριστο αριθμό προσώπων, όπως όταν γίνεται δια του τύπου ή με την έκδοση βιβλίου. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των ιστολογίων.

Αδιάφορος είναι επίσης και ο τρόπος με τον οποίον διατυπώνεται ο ισχυρισμός ή η διάδοση, καθώς όπως ορίζει η διάταξη 362 ΠΚ μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιοσδήποτε τρόπος. Ο δράστης, λοιπόν, μπορεί να διαδώσει το δυσφημιστικό γεγονός γραπτά ή προφορικά, με τη μορφή ερωτήματος ή βεβαιότητας, με σαφήνεια η συγκαλυμμένα. Δυσφήμιση, συκοφαντική ή μη, είναι δυνατόν να τελείται και μέσω ιστολογίων¹⁷⁵.

Όπως προαναφέραμε για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος το δυσφημιστικό γεγονός μπορεί να είναι είτε αληθές είτε ψευδές. Σύμφωνα, όμως με το άρθρο 366 παρ.1α ΠΚ αν το γεγονός είναι αληθινό τότε η πράξη μένει ατιμώρητη. Το άδικο της δυσφήμισης αίρεται επίσης όταν ο ισχυρισμός ή διάδοση του δυσφημιστικού γεγονότος οφείλονται στην εκπλήρωση

174 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), ο.π.

175 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs), δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

καθήκοντος ή σε άλλο δικαιολογημένο συμφέρον, σύμφωνα με τα όσα προβλέπει το άρθρο 367 ΠΚ.

Η προστασία των δικαιολογημένων συμφερόντων αποτελεί λόγο άρσης του αδίκου που προκύπτει από τη σχετικότητα της αξίας του εννόμου αγαθού της τιμής στη συγκεκριμένη περίπτωση¹⁷⁶. Αντίθετα η άρση του αδίκου χαρακτήρα της προσβολής, όταν το γεγονός είναι αληθινό, προκύπτει από την αξιολόγηση του αγαθού σε γενικό και αφηρημένο επίπεδο και την αναγνώριση της υπεροχής της ελευθερίας του λόγου σε κάθε περίπτωση που το δυσφημιστικό γεγονός είναι αληθινό¹⁷⁷. Καθώς, ο λόγος άρσης του αδίκου, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 366 παρ.1 ΠΚ προηγείται λογικά εκείνου του άρθρου 367ΠΚ, μόλις διαπιστωθεί ότι το δυσφημιστικό γεγονός είναι αληθινό, ο δράστης δεν μπορεί πλέον βάσει του άρθρου 366 παρ.1 ΠΚ να τιμωρηθεί για δυσφήμιση και οποιαδήποτε έρευνα ως προς την ύπαρξη δικαιολογημένων συμφερόντων δεν είναι απαραίτητη¹⁷⁸.

Δικαιολογημένο συμφέρον έχει και κάθε πρόσωπο, που στα πλαίσια της δημοσιογραφίας των πολιτών ενημερώνει υπεύθυνα την κοινή γνώμη για θέματα γενικού ενδιαφέροντος που την αφορά, ακόμη και αν δεν είναι δημοσιογράφος και δεν εργάζεται σε οργανωμένη επιχείρηση ΜΜΕ¹⁷⁹. Έτσι ο ΑΠ με την υπ' αριθμ 500/2012¹⁸⁰ απόφαση του έκρινε ότι κρίσεις, εκδηλώσεις, δημοσιεύματα, σχόλια που στοχεύουν στην πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, ακόμη και όταν συνοδεύονται από οξεία κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων, στα οποία αναφέρονται, επιτρέπονται.

Για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της δυσφήμιση, ο δράστης πρέπει υποκειμενικά να καλύπτει την πράξη του με δόλο οποιουδήποτε βαθμού (άρθρα 26 και 27 ΠΚ), δηλαδή να γνωρίζει έστω και ως ενδεχόμενο, ότι ισχυρίζεται ή διαδίδει ενώπιον τρίτου γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη άλλου και να επιδιώκει ή να αποδέχεται το

176 Σπινέλλης Δ. (1982), Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361-369), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σ. 82

177 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 349

178 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), ο.π., σ. 373

179 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

180 ΑΠ 500/2012, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

αποτέλεσμα αυτό¹⁸¹. Η υποκειμενική υπόσταση της συκοφαντικής δυσφήμισης, αντίθετα, ταυτίζεται μεν με εκείνη της απλής δυσφήμισης, με μόνο επιπλέον στοιχείο ότι απαιτείται άμεσος δόλος α' ή β' βαθμού ως προς το ψευδές του γεγονότος. Με άλλα λόγια ο δράστης μπορεί να καλύπτει (και) με ενδεχόμενο δόλο μόνο την ενώπιον του τρίτου διάδοση του γεγονότος, το οποίο μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη του άλλου, απαιτείται όμως να γνωρίζει ως βέβαιο ότι το διαδιδόμενο αυτό γεγονός είναι ψευδές¹⁸².

3.1.3. Περιπτωσιολογική μελέτη : Υπόθεση Β. Θάνου κατά Στ.Τσακουράκη

Πριν λίγους μήνες, με μια πρωτόγνωρη ενέργεια για ανώτατο δικαστή, η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου (ΑΠ), Β. Θάνου, κατέθεσε μήνυση για εξύβριση (361 ΠΚ) και δυσφήμιση (362 ΠΚ) κατά του καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου Στ.Τσακουράκη με αφορμή την ανάρτηση επικριτικών σε βάρος της σχολίων στο προσωπικό του ιστολόγιο (blog). Αφορμή της κριτικής που άσκησε εναντίον της ο κ. Τσακουράκης υπήρξε η επιστολή που απέστειλε η ίδια, με την ιδιότητά της ως Προέδρου του ΑΠ, στους Προέδρους ανωτάτων δικαστηρίων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να «επεξηγήσει» – όπως δήλωσε η ίδια- την ψήφο των Ελλήνων πολιτών στο δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου του 2015. Πιο συγκεκριμένα, η Πρόεδρος του ΑΠ είχε απευθύνει στις 9 Ιουλίου του 2015 - ελάχιστες ημέρες μετά την επιλογή της από το Υπουργικό Συμβούλιο – επιστολή προς τους ομολόγους της των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην οποία διατύπωνε τις απόψεις της για την τότε εκκρεμή διαπραγμάτευση που οδήγησε στην υπογραφή του τρίτου μνημονίου στις 12 Ιουλίου του 2015. Ο σκοπός ήταν, σύμφωνα με την ίδια, ενημερωτικός, στην πραγματικότητα όμως το κείμενο περιείχε πολιτικές απόψεις που ήταν τουλάχιστον αμφιλεγόμενες. Συγκεκριμένα, οι απόψεις που διατυπώθηκαν από την Πρόεδρο του ΑΠ συνέπιπταν με αυτές της κυβέρνησης και σε μεγάλο βαθμό εναρμονίζονταν με την πολιτική επιχειρηματολογία που συγκέντρωσε ισχυρή πλειοψηφία στο δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015, αλλά διαψεύστηκε από την συμφωνία της 12ης Ιουλίου του 2015. Σύμφωνα μάλιστα με τον καθηγητή Χατζή (2016), η Πρόεδρος του ΑΠ με την επιστολή της παραβίασε πολύ σοβαρούς - γραπτούς και άγραφους- κανόνες, εκθέτοντας παράλληλα τόσο τους Έλληνες δικαστές όσο και τους Έλληνες πολίτες, καθώς ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας αλλά και των Ελλήνων δικαστών

181 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 362, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 1650

182 Παπανδρέου Π (2012), ο.π., άρθρο 363, σ. 1651

απορρίπτουν κατηγορηματικά τα όσα έγραψε η Πρόεδρος του ΑΠ και πολύ περισσότερο δεν δέχονται να αναλάβει η ίδια την επίσημη πολιτική τους εκπροσώπηση¹⁸³.

Ο καθηγητής Στ. Τσακουράκης επικρίνοντας την πρωτοβουλία αυτή της Προέδρου του ΑΠ με σχετική ανάρτηση στο προσωπικό του ιστολόγιο χαρακτήρισε αυτήν «αφελή» και «πολιτικάντη». Περίπου μισό χρόνο μετά, η Πρόεδρος του ΑΠ άσκησε μήνυση εναντίον του καθηγητή, καθώς σύμφωνα με τα όσα υποστήριξε η ίδια, η χρήση των χαρακτηρισμών «αφελής» και «πολιτικάντης» σε βάρος του προσώπου της από τον καθηγητή, περιφρονεί και μειώνει τόσο την τιμή και την υπόληψη της ως άνθρωπο όσο και το κύρος του αξιώματος της ως Προέδρου του ΑΠ, το οποίο απολαμβάνει¹⁸⁴. Τόσο ο κ. Τσακουράκης, όσο και αρκετοί καθηγητές Συνταγματικού Δικαίου των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και της Παντείου Σχολής υποστήριξαν πως τα σχόλια που είχε αναρτήσει στο ιστολόγιο του ο καθηγητής αποτελούσαν άσκηση δριμείας πολιτικής και επιστημονικής κριτικής σε επιστολή της Προέδρου, την οποία μάλιστα είχε δώσει η ίδια στη δημοσιότητα. Δεν ήταν λίγοι και αυτοί – μεταξύ αυτών και η Ελληνική Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων- που αναφερόμενοι στην ενέργεια της Προέδρου του ΑΠ να ασκήσει μήνυση κατά του κ. Τσακουράκη έκαναν λόγο για «νομικά έωλη και θεσμικά επικίνδυνη πράξη» καθώς θέτει σε δοκιμασία τόσο αυτονομία και αδιαπραγμάτευτα για ευρωπαϊκές κοινωνίες ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η ελεύθερη έκφραση των ιδεών και η άσκηση δημόσιας κριτικής σε όσους ασκούν δημόσιο λειτουργήμα¹⁸⁵.

Προς απάντηση τους, η Πρόεδρος του ΑΠ υποστήριξε πως οι ως άνω απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί σε βάρος του προσώπου της, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστούν άσκηση απλής κριτικής, το αντίθετο μάλιστα είναι καταφανώς εξυβριστικές και

183 Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imera-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

184 Βλ. σχετικά στο Μήνυση από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου στον καθηγητή Τσακουράκη με αφορμή επικριτικό σχόλιο στην προσωπική του ιστοσελίδα, δημοσιεύθηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779402>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης στις 20/11/2016.

185 Βλ. σχετικά στο 14 καθηγητές Συνταγματικού Δικαίου για τη μήνυση Θάνου κατά Τσακουράκη, δημοσιεύθηκε στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779672>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016. Βλ. επίσης Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imera-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

δυσφημιστικές, προσβάλλουν την προσωπικότητά της καθώς και την δικαστική της ιδιότητα, και κατά συνέπεια, αποτελεί δικαίωμά της να μην ανέχεται τέτοιες ενέργειες και να προστατεύει το κύρος της θέσης της, δια της νομίμου οδού. Επιπροσθέτως, τόνισε πως στην συγκεκριμένη περίπτωση, όλοι οι παραπάνω χαρακτηρισμοί και οι απαξιωτικές εις βάρος του προσώπου της εκφράσεις, δεν ήταν αναγκαίοι, για να εκφράσει ο κ. Τσακυράκης την κριτική του, ως προς το περιεχόμενο της επιστολής της. Αντίθετα, ο καθηγητής ενήργησε, καθ' υπέρβαση του αντικειμενικά αναγκαίου μέτρου που επιβάλλει η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 Συντ.), χωρίς καμία πρόκληση εκ μέρους της και μάλιστα παρά το ότι γνώριζε, ως καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου, την έλλειψη της αναγκαιότητας αυτής¹⁸⁶.

Από την πλευρά του ο κ. Τσακυράκης δήλωσε για μια ακόμη φορά πως με τα όσα έγγραφε στην ανάρτηση του άσκησε δημόσια πολιτική και επιστημονική κριτική σε αυτήν την πρωτοφανή και θεσμικά έκτροπη ενέργεια της Προέδρου του ΑΠ – καθώς πολλοί έγκριτοι συνταγματολόγοι έκαναν λόγο για κατάφωρη παραβίαση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της διάκρισης των εξουσιών και απαράδεκτη παρεμβολή στο κοινοβουλευτικό έργο¹⁸⁷ - , διότι κατά την προσωπική του -και όχι μόνο- εκτίμηση η επιστολή της Προέδρου του ΑΠ προς τους ομολόγους της στην Ένωση ήταν πολιτικού περιεχομένου και δεν επρόκειτο για συνταγματικά ή νομοθετικά προβλεπόμενη ενέργεια προέδρου ανώτατου δικαστηρίου. Πρόσθεσε δε πως η Πρόεδρος του ΑΠ συγχέει την άσκηση κριτικής που αποτελεί απόλυτο δικαίωμα κάθε πολίτη, ιδιαίτερα όταν αφορά δημόσια πρόσωπα, με την εξύβριση και τη δυσφήμιση¹⁸⁸.

186 Βλ. σχετικά Θάνου: Επιμένει στη μήνυση κατά Τσακυράκη και απαντά στους 14 συνταγματολόγους, δημοσιεύθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=780073> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

187 Βλ. σχετικά Ερώτηση Ε. Βενιζέλου προς Υπουργό Δικαιοσύνης, δημοσιευμένο στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779724> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016 · 14 καθηγητές Συνταγματικού Δικαίου για τη μήνυση Θάνου κατά Τσακυράκη, δημοσιευμένο στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779672>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016. Βλ. επίσης Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imer-a-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

188 Τσακυράκης Στ. (2016), Η άσκηση μήνυσης από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου σε Δικηγόρο για επικριτικά σχόλια, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://tsakyrakis.wordpress.com> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

Η Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων αν και όχι φανερά στάθηκε στο πλευρό της Προέδρου του ΑΠ. Στην σχετική Ανακοίνωση της η Ένωση με προσεκτικό λόγο υπερασπίζεται τα δικαιώματα της Προέδρου του ΑΠ, δηλώνοντας πως η ελευθερία της έκφρασης, είτε δια του γραπτού είτε δια του προφορικού λόγου, η οποία συνιστά αναγκαίο θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας και βασική προϋπόθεση για την πρόοδό της καθώς και για την ανάπτυξη του ατόμου, αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα και για το Δικαστικό Λειτουργό, υπό τους περιορισμούς της μη οποιασδήποτε μορφής εκδήλωσης υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος και της μη προσβολής του κύρους της Δικαιοσύνης. Ο θεσμικός δε ρόλος του Προέδρου του ΑΠ επιβάλλει την έκφραση δημόσιας γνώμης, εκ μέρους του, προς διαφύλαξη του Συντάγματος και των νόμων, κείμενα στα οποία, και μόνο, υπόκειται κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Όμοια και η άσκηση δημόσιας κριτικής κατά δημόσιου λειτουργού εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 14 παρ. 1 Συντ, υπόκειται όμως και σε περιορισμούς που θέτει το ίδιο το Σύνταγμα, οι νόμοι και τα Διεθνή Κείμενα. Μεταξύ των ορίων αυτών είναι και η προστασία της προσωπικότητας, της τιμής και της υπόληψης του ατόμου. Σύμφωνα δε με την ανακοίνωση της Ένωσης, ο κ. Τσακυράκης, πέρα από τους χαρακτηρισμούς «αφελής» και «πολιτικάντης» που χρησιμοποίησε σε βάρος του προσώπου της Προέδρου του ΑΠ, με την ανάρτηση του προέβη επίσης σε υπόδειξη προς την Πρόεδρο του ΑΠ, ενός θεσμικού οργάνου, το οποίο μάλιστα, λόγω της διαδικασίας επιλογής του, αντλεί τη νομιμοποίησή του από τον ίδιο το Ελληνικό Λαό να «Παραιτηθεί», ενώ άφησε και υπονοούμενα πως η Πρόεδρος του ΑΠ δεν είναι ακέραιη δικαστής. Χρησιμοποίησε δε εκφράσεις όπως «οι δικαστές των άλλων χωρών θα τραβούν τα μαλλιά τους», «η επιστολή της κ. Θάνου καταβαραθρώνει τη Δικαιοσύνη και τους θεσμούς, εκθέτει τη χώρα και μας ευτελίζει πολιτισμικά» και ότι «μετά από αυτή την επιστολή δεν μπορεί η Πρόεδρος του ΑΠ να ανέβει ξανά στην έδρα», οι οποίες θα κριθούν -εντελώς αμερόληπτα και χωρίς δεσμεύσεις- κατά πόσο υπερβαίνουν ή όχι τα ακραία όρια της κριτικής από τα Ελληνικά Δικαστήρια. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε πως η Πρόεδρος της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων, η οποία υπογράφει και την ανακοίνωση είναι η μάρτυρας που όρισε η Πρόεδρος του ΑΠ στην υπόθεσή της¹⁸⁹.

Η ελευθερία της έκφρασης συνιστά ένα από τα θεμελιώδη «πνευματικά» δικαιώματα του ατόμου στην σύγχρονη έννομη τάξη και ταυτόχρονα ένα από τα κυριότερα «πολιτικά» δικαιώματα σε κάθε δημοκρατικό πολίτευμα (άρθρο 14 παρ. 1 Συντ.). Η ελευθερία δε αυτή αναλύεται σε τρεις μερικότερες ελευθερίες: (α) την ελευθερία παραγωγής ιδεών, (β) την

189 Βλ. σχετικά Θάνου: Επιμένει στη μήνυση κατά Τσακυράκη και απαντά στους 14 συνταγματολόγους, δημοσιεύμένο στις 26 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=780073>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

ελευθερία πίστης και (γ) την ελευθερία έκφρασης των ιδεών. Το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης, όπως και όλα τα δικαιώματα, δεν είναι απεριόριστο, αλλά οριοθετείται από τις ρήτρες της συνταγματικής νομιμότητας, της χρηστότητας και της κοινωνικότητας¹⁹⁰.

Όσον αφορά στους δικαστικούς λειτουργούς, το άρθρο 91 παρ. 5 του ν. 1756/1988, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 14 παρ.3 του ν. 1868/1989, ορίζει ότι δεν αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα η έκφραση γνώμης δημόσια, εκτός αν γίνεται με σκοπό τη μείωση του κύρους της δικαιοσύνης ή υπέρ ορισμένου κόμματος ή άλλης ορισμένης πολιτικής οργάνωσης. Η Ολομέλεια του ΑΠ ερμηνεύοντας τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό με τις παρ. 1 του άρθρου 14 παρ.1 και παρ.3 του άρθρου 29 Συντ, το οποίο εισάγει εξαίρεση από τις γενικές αρχές που καθιερώνονται από τα άρθρα 14 παρ. 1 και 29 παρ. 1 Συντ., - το οποίο καθιερώνει τη θεσμική εγγύηση των πολιτικών κομμάτων, και πρέπει να ερμηνεύεται στενά - καθώς και το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, δέχθηκε ότι επιτρέπεται στο δικαστή η έκφραση γνώμης δημόσια, εκτός αν αποτελεί οποιασδήποτε μορφής εκδήλωση υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος ή κατά τις περιστάσεις είναι ασυμβίβαστη προς το αξίωμα του και θίγει το κύρος αυτού ως δικαστή ή της δικαιοσύνης¹⁹¹. Συνεπώς, η Πρόεδρος του ΑΠ με την αποστολή της επιστολής της προς τους Προέδρους των ανωτάτων δικαστηρίων άσκησε ένα συνταγματικά και νομοθετικά επιτρεπόμενο δικαίωμα της, εφόσον βέβαια γίνει δεκτό πως το περιεχόμενο της επιστολής της είχε ενημερωτικό χαρακτήρα και όχι πολιτικό, όπως πολλοί υποστηρίζουν¹⁹². Δικαίωμα, όμως ελεύθερης έκφρασης και άσκησης δημοσίως πολιτικής και επιστημονικής κριτικής επί της Προέδρου του ΑΠ είχε κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 14 παρ.1 Συντ. και ο κ. Τσακυράκης.

Ειδικότερα, στο άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. θεσπίζεται η ελευθερία της έκφρασης και της γνώμης, ως ένα «υπερδικαίωμα» των πολιτών, το οποίο, όμως τοποθετείται μέσα στο γενικό πλαίσιο που θέτουν οι νόμοι του κράτους, τους οποίους οφείλει το άτομο να σέβεται και να

190 Πενταφράγκα Ε. (2014), Δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης σε σχέση με ποινικές διατάξεις, σσ. 4, 6, 10-12, διαθέσιμο στο http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/Ελευθερία_έκφρασης_σε_σχέση_με_ποινικές_διατάξεις.pdf , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/11/2016.

191 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σσ.135 -136 · Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, γ' εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 303.

192 Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imera-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

τηρεί κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του. Τέτοιοι νόμοι που θέτουν όρια στο δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης προβλέπονται και στα άρθρα 361 και 362 ΠΚ. Η άσκηση κριτικής ακόμη και δριμείας εμπίπτει, επίσης, στον πυρήνα του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, δεδομένου ότι τόσο το Σύνταγμα της χώρας μας όσο και τα Διεθνή και Ευρωπαϊκά Κείμενα προστατεύουν όλες τις απόψεις, τόσο αυτές που γίνονται ευνοϊκά δεκτές όσο και αυτές που «ενοχλούν», καθώς με τον τρόπο αυτό πληρούνται οι απαιτήσεις περί πλουραλιστικής ανεκτικότητας και ανοικτού πνεύματος, χωρίς τις οποίες δεν νοείται Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου. Ασφαλώς ένα δημόσιο πρόσωπο δικαιούται προστασίας της υπόληψής του, ωστόσο οφείλει να είναι και ιδιαίτερος ανεκτικό στη δημόσια κριτική, ιδίως όταν αυτή αφορά είτε την άσκηση των καθηκόντων του είτε, όπως εν προκειμένω, γνώμη που το ίδιο διατύπωσε με επίκληση της ιδιότητάς του. Ως εκ τούτου, η άσκηση κριτικής σε πρόσωπο που κατέχει δημόσιο αξίωμα δεν δύναται να συνιστά αξιόποινη πράξη. Άλλωστε, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΣτΕ η συνταγματικά κατοχυρωμένη στο άρθρο 16 παρ. 1 εδ. α' ακαδημαϊκή ελευθερία, δεν περιορίζεται μόνο στα πανεπιστήμια, αλλά περιλαμβάνει και το δικαίωμα των πανεπιστημιακών καθηγητών να διατυπώνουν άποψη για ζητήματα της αρμοδιότητάς και στα μέσα ενημέρωσης. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι στο άρθρο 16 παρ.1 εδ. α' Συντ. καθιερώνεται η γενική προστασία μίας δραστηριότητας, η ελευθερία ενός θεσμού στο σύνολό του, η ακαδημαϊκή ελευθερία¹⁹³. Χαρακτηριστικό δε της εν λόγω διάταξης είναι ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 παρ. 1 εδ. α Συντ. ανεπιφύλακτα, μη συνοδευόμενο από τη ρήτρα «τηρώντας τους νόμους του κράτους», όπως συμβαίνει στο άρθρο 14 Συντ. Τούτο, ωστόσο δεν σημαίνει πως ο εκπαιδευτικός μπορεί επικαλούμενος την παραπάνω συνταγματική διάταξη να παραβιάζει τον πυρήνα άλλων συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και εννόμων αγαθών, όπως είναι το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας και η τιμή¹⁹⁴. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 367 παρ. 1α ΠΚ δεν συνιστούν άδικη πράξη οι δυσμενείς επιστημονικές κρίσεις εφόσον περιορίζονται στον έλεγχο της ουσίας και μόνο και δεν περιέχουν αιχμές κατά του προσώπου που να δικαιολογούν την εφαρμογή των διατάξεων 361, 362 ΠΚ.

Όσον αφορά, λοιπόν, τους χαρακτηρισμούς «αφελής» και «πολιτικάντης», οι οποίοι στηρίζονται σε στέρεη γεγονοτική βάση, αυτή της επιστολής της Προέδρου του ΑΠ, δεν αποτελούν ύβρη αλλά αξιολογική κρίση. Τούτο γίνεται ευκολότερα αντιληπτό αν αναλογιστεί

193 Μανιάτης Α. (2016), Τα ΜΜΕ και η συνταγματική τους αποστολή, Δημόσιο Δίκαιο 2016-2, σ.135· Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, γ' εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 328.

194 Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, γ' εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 326

κάνεις την πάγια σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, όπου εκφράσεις ασύγκριτα βαρύτερες από τις λέξεις «αφελής» και «πολιτικάντης», που χρησιμοποίησε ο καθηγητής Τσακυράκης, έχουν κριθεί ότι συνιστούν καθ' όλα θεμιτή κριτική. Στην υπόθεση δε, Κατράμη κατά Ελλάδος- στην οποία έχει γίνει αναφορά και παραπάνω – , το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι ο χαρακτηρισμός «καραγκιόζης» για δικαστικό λειτουργό αποτελεί αξιολογική κρίση που εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Όσον δε αφορά τον ισχυρισμό της κ. Θάνου περί προσβολής του κύρους του αξιώματος της ως Προέδρου του ΑΠ, έχουν περάσει περισσότερα από 20 έτη από την κατάργηση του αδικήματος της περιύβρισης αρχής, συνακόλουθα τόσο το κύρος του δικού της αξιώματος όσο και όλων των αξιωμάτων της ελληνικής πολιτείας δεν προστατεύεται πλέον από ποινικές διατάξεις της έννομης τάξης.

Πέρα όμως από την καταφανή παραβίαση των άρθρων 14 παρ. 1, 16 παρ. 1 Συντ. και 10 ΕΣΔΑ, η ενέργεια της προέδρου του ΑΠ προκάλεσε και ένα ακόμη ζήτημα αναφορικά με τη λειτουργία του πολιτεύματος και του κράτους δικαίου, ενώ ανέκυψε ζήτημα και με την ελεύθερη έκφραση της κρίσης των δικαστών, διότι, προερχόμενη από εν ενεργεία Πρόεδρο του ΑΠ, η μήνυσή της λειτουργούσε εκφοβιστικά, θέτοντας σε διακινδύνευση ακόμη και την ίδια την ελευθερία των δικαστών να διαμορφώσουν και να διατυπώσουν αβίαστη κρίση, ακόμη και δικανική¹⁹⁵. Η διακινδύνευση αυτή καθίστατο ακόμη πιο έντονη ενόψει του ότι η Πρόεδρος του ΑΠ, σύμφωνα με διάταξη νόμου, μπορεί να προβαίνει από μόνη της σε πειθαρχικές διώξεις δικαστών. Ως εκ τούτου, η μήνυση της Προέδρου του ΑΠ ήταν και θεσμικά επικίνδυνη· πρώτον, διότι ζητούσε από συναδέλφους της δικαστές να δικάσουν την υπόθεση της προτείνοντας μάλιστα ως μάρτυρα έναν ακόμη δικαστή, την Πρόεδρο της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων και δεύτερον, διότι, ανεξαρτήτως αποτελέσματος η ίδια θα ηττάτο συντριπτικά, καθώς εάν κέρδιζε, η τυχόν προσφυγή του κ. Τσακυράκη στο ΕΔΔΑ θα είχε βέβαιη την επιτυχία, ενώ, εάν αντίθετα έχανε, η ταπείνωση της από τους συναδέλφους της θα ήταν ολοκληρωτική¹⁹⁶.

195 Βλ. σχετικά Ερώτηση Ε. Βενιζέλου προς Υπουργό Δικαιοσύνης, δημοσιευμένο στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779724> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016 · Τσακυράκης Στ. (2016), Η άσκηση μήνυσης από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου σε Δικηγόρο για επικριτικά σχόλια, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://tsakyrakis.wordpress.com> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

196 Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imera-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016 · Αναγνωστόπουλος Αθ. (2016), Θάνου κατά Τσακυράκη : μια δίκη στο αρχείο, δημοσιευμένο στις 14

Εν τέλει, η μήνυση του κ. Τσακυράκη τέθηκε στο αρχείο λόγω εξάλειψης του αξιοποίνου της πράξης του με εφαρμογή του ν.4411/2016 , ο οποίος ψηφίστηκε τον Αύγουστο του 2016 και προβλέπει την εξάλειψη του αξιοποίνου σωρείας ελαφρών πλημμελημάτων με σκοπό την αποσυμφόρηση των φυλακών¹⁹⁷.

3.2. Αναλογική εφαρμογή της νομοθεσίας περί των εγκλημάτων δια του Τύπου και στα ιστολόγια

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ.1 Συντ. καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά ή δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους. Σύμφωνα δε με την παρ.2 του ως άνω άρθρου, ο Τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία καθώς και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται¹⁹⁸.

Ο Τύπος επιτελεί τα κοινωνικά λειτουργήματα της πληροφόρησης και της σύμπραξης για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Με άλλα λόγια τα ΜΜΕ δεν αποτελούν μόνο τεχνικά ουδέτερα μέσα διάδοσης πληροφοριών, αλλά ενεργά μέσα απόδοσης νοήματος, δημιουργικά της κοινωνικής πραγματικότητας, την οποίαν δεν αντικατοπτρίζουν μόνο και τα οποία μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί ή να αγνοεί ανάλογα με τις ανάγκες του, καθώς πρόκειται για θεσμό που παρέχει τις απαραίτητες δομές στο σύστημα¹⁹⁹. Αποτελούν επίσης πηγή εξουσίας και και πρωταρχικό μέσο μετάδοσης των ουσιωδέστερων πληροφοριών για την λειτουργία των περισσότερων από τους κοινωνικούς θεσμούς, πεδίο δημοσιοποίησης θεμάτων του δημοσίου βίου και καταγραφής κοινωνικών αξιών, εφιαλτήριο της φήμης και της κοινωνικής αναγνώρισης και μέσο σημασιοδότησης του περιεχομένου της κοινωνικής ανοχής σε εμπειρικό και αξιολογικά επίπεδο. Καθώς, λοιπόν, ο Τύπος αποτελεί κοινωνική λειτουργία,

Σεπτεμβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://booksjournal.gr/slideshow/item/2316-thanou-vs-tsakyrakis> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/11/2016

197 Αναγνωστόπουλος Αθ. (2016), Θάνου κατά Τσακυράκη : μια δίκη στο αρχείο, δημοσιευμένο στις 14 Σεπτεμβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://booksjournal.gr/slideshow/item/2316-thanou-vs-tsakyrakis> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/11/2016

198 Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, γ' εκδ, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σσ. 293 και 304

199 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 367, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 1678

που σωρεύει σημαντική εξουσία στις σύγχρονες κοινωνίες, αποκαλείται συχνά ως η Τέταρτη εξουσία.

Στο πεδίο της παροχής και της αναζήτησης της πληροφόρησης ανακύπτει ευρείας έκτασης σύγκρουση ατομικών δικαιωμάτων, δεδομένου ότι αντιπαράθενται αφενός το δημόσιας τάξης καθήκον των ΜΜΕ να παρέχουν πληροφόρηση στους πολίτες και αφετέρου, το αντίστοιχο, συνταγματικής περιωπής, δικαίωμα των τελευταίων να αναζητούν και να λαμβάνουν την πληροφόρηση αυτή, καθώς και το επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του ατόμου να διασφαλίζει ένα χώρο αυτονομίας αυτοκαθορισμού, ηθικής ελευθερίας και απρόσκοπτης ανάπτυξης, δηλαδή ένα χώρο απρόσβλητο από από επεμβάσεις τρίτων με εξουσία απαγόρευσης κάθε επέμβασης σε αυτόν, εντός του οποίου το άτομο εξασφαλίζει το απρόσβλητο της ιδιωτικής του σφαίρας και δικαιούται να απαιτεί την αποχή από τυχόν προσβολές στην προσωπικότητα του, των οποίων η ένταση και έκταση διαρκώς αυξάνεται, λόγω της ραγδαίας εκβιομηχάνισης των σύγχρονων τεχνολογικών επιτεύξεων²⁰⁰. Ομολογουμένως, πρόκειται για ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα οριοθέτησης συγκρουόμενων ατομικών δικαιωμάτων, σε κανένα από τα οποία ωστόσο δεν δίνεται προβάδισμα έναντι των υπολοίπων από το νόμο δεδομένου ότι δεν τελούν σε σχέση νομικής υπαλληλίας μεταξύ τους, αλλά θεωρούνται ως νομικά ισάξια.

Στο ερώτημα μέχρι ποιου σημείου επιτρέπεται και είναι ανεκτός στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας ο περιορισμός στην ανεμπόδιστη άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων, χάριν της εξυπηρέτησης ενός υπέρτερου συμφέροντος, γίνεται δεκτό ότι το ελάχιστο αποδεκτό περιεχόμενο ενός τέτοιου περιορισμού συνίσταται στη διασφάλιση της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, δηλαδή της αξιοπρέπειας που πρέπει να έχει κάθε άνθρωπος ως πρόσωπο, έλλογο και συνειδητό ον, όπως αυτή προβλέπεται στην κανονιστικής ισχύος διάταξη 2 παρ.1 Συντ, η οποία στοχεύει στην προστασία του σκληρού πυρήνα της αξίας του ανθρώπου ως υποκειμένου του Δικαίου και φορέα ελεύθερης ατομικής, κοινωνικής και ηθικής διάστασης και η οποία αποδίδει επίσης στο άτομο μια αφηρημένη δυνατότητα αυτοδιάθεσης και αυτοκαθορισμού, ώστε να μην είναι συνταγματικά ανεκτή η χρησιμοποίηση της ως μέσου ή πράγματος για την εξυπηρέτηση οποιουδήποτε σκοπού.

Γίνεται, λοιπόν, δεκτό, ότι η κάμψη της προστασίας του ιδιωτικού βίου του ατόμου είναι επιτρεπτή μόνο εφόσον παράλληλα εξυπηρετείται και φέρεται ως κοινωνικά επιβεβλημένη η ενημέρωση του κοινού είτε για θέματα κοινού ενδιαφέροντος, είτε για ελεγχόμενα από την

200 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 367, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 1679

κοινή γνώμη πρόσωπα της επικαιρότητας. Σε κάθε περίπτωση πάντως το επιτρεπτό της κάμψης του προστατευτικού της προσωπικότητας πλέγματος διατάξεων, εξαρτάται από την *in concreto* στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, του βαθμού της τυχόν προκαλούμενης στο άτομο προσβολής και του εκάστοτε εξυπηρετούμενου υπέρτερου συμφέροντος, υπό την προϋπόθεση πάντα ότι δεν θίγεται ο πυρήνας της αξίας του ανθρώπου.

Ως αδικήματα τελούμενα δια του Τύπου, νοούνται τα αδικήματα του κοινού δικαίου, όσα δηλαδή προβλέπονται και τιμωρούνται από τον Ποινικό Κώδικα ή από ειδικούς ποινικούς νόμους, όταν τελούνται με κατάχρηση του Τύπου ως μέσου για την εκδήλωση αυτών. Συνεπώς, από τη δραστηριότητα του Τύπου είναι δυνατόν να θιγεί η τιμή, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα και η σφαίρα απορρήτου του προσώπου. Λόγω του απολύτου χαρακτήρα και της συνάρτησης του δικαιώματος της προσωπικότητας με την ανθρώπινη αξία, οποιαδήποτε προσβολή της τιμής είναι κατ' αρχήν παράνομη, εφόσον συντρέχουν οι όροι των άρθρων 361-362ΠΚ και η τυχόν δραστηριότητα των ΜΜΕ συνιστά άδικη πράξη²⁰¹. Ωστόσο σύμφωνα με τη διάταξη 367 παρ.1 γ' ΠΚ ο άδικος χαρακτήρας της εξύβρισης ή δυσφήμισης αίρεται, εφόσον η προσβλητική της τιμής ή της υπόληψης εκδήλωση του δράστη γίνεται χάριν της εκτέλεσης νόμιμου καθήκοντος ή για τη διαφύλαξη δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, θα λέγαμε ότι ο Τύπος, λόγω της κοινωνικής λειτουργίας με την οποία είναι επιφορτισμένος, κινείται και αναπτύσσεται ελεύθερα, υπάγεται όμως σε ειδικό νομοθετικό καθεστώς, το οποίο διασφαλίζει από τη δράση του την προστασία άλλων έννομων αγαθών, όπως αυτών της τιμής, της υπόληψης και, γενικότερα, της προσωπικότητας του κάθε ατόμου-πολίτη. Το νομικό αυτό πλαίσιο προβλέπει αυξημένες ευθύνες προστασίας της τιμής και της υπόληψης για τα ΜΜΕ και, έτσι, διαφοροποιείται από τους γενικούς κανόνες προστασίας της προσωπικότητας, που εφαρμόζονται σε καταχρήσεις της ελευθερίας έκφρασης, οι οποίες διενεργούνται με μέσα και τρόπους, που δε φέρουν την ιδιότητα του Τύπου²⁰².

Σε αυτό ακριβώς το σημείο, γεννάται λοιπόν και το ερώτημα κατά πόσο τα ιστολόγια υπάγονται στην έννοια του Τύπου και, επομένως, οι διαχειριστές τους φέρουν αυξημένες

201 Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, άρθρο 367, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σσ. 1678-1679

202 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

ευθύνες κατά την άσκηση της ελευθερίας έκφρασης μέσω αυτών. Η απάντηση που έχει δοθεί από την νομολογία είναι αρνητική με την αιτιολογία ότι τα ιστολόγια αποτελούν κατά κανόνα πεδίο ανταλλαγής προσωπικών απόψεων μεταξύ ενδιαφερόμενων και συνεπώς, δε σωρεύουν την κοινωνική εξουσία, όπως συμβαίνει με τα ΜΜΕ, η οποία και αποτελεί τον δικαιολογικό λόγο της επιβολής αυξημένων εγγυήσεων στη λειτουργία του Τύπου. Ωστόσο πάγια γίνεται δεκτό από την ελληνική νομολογία ότι παρά το γεγονός ότι τα ιστολόγια δεν περιλαμβάνονται στον λεγόμενο «ηλεκτρονικό Τύπο», ωστόσο προκειμένου να καλυφθεί το νομοθετικό κενό που υφίσταται στο καθεστώς που διέπει τη δημιουργία και διαχείριση τους εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις της νομοθεσίας περί Τύπου.

Πιο αναλυτικά, η νομοθεσία περί Τύπου προβλέπει την καθιέρωση αντικειμενικής ευθύνης του ιδιοκτήτη εντύπου. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ 1 του Ν.1178/1981, ο ιδιοκτήτης παντός εντύπου υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία, καθώς και σε χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη, οι οποίες προξενήθηκαν υπαίτια με δημοσίευμα το οποίο θίγει την τιμή ή την υπόληψη ατόμου, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 του ΑΚ πρόθεση και η κατά το άρθρο 920 του ΑΚ γνώση ή υπαίτια άγνοια, συντρέχει μόνο στον συντάκτη του δημοσιεύματος, ακόμη και αν αυτός είναι άγνωστος, στον εκδότη ή τον διευθυντή σύνταξης του εντύπου.

Σύμφωνα με την παρ.2 του ως άνω άρθρου, ως ελάχιστο όριο της χρηματικής ικανοποίησης του ζημιωθέντος από την παραπάνω πράξη καθορίζεται, εφόσον αυτή τελέστηκε δια του Τύπου, κατά την κρίση του Δικαστή, δεν μπορεί όμως σε καμία περίπτωση να είναι κατώτερο των αναφερόμενων στο νόμο κατά περίπτωση ποσών. Εφόσον, λοιπόν, πρόκειται για εφημερίδες ως κατώτατο όριο ορίζεται το ποσό των 29.000,00 ευρώ για τις ημερήσιες εφημερίδες Αθηνών και Θεσσαλονίκης και για τα περιοδικά που κυκλοφορούν μέσω των πρακτορείων εφημερίδων και το ποσό των 5.900,00 ευρώ για τις άλλες εφημερίδες, εκτός αν ζητήθηκε από τον ενάγοντα μικρότερο ποσό, το οποίο, όμως είναι ανεξάρτητο από την απαίτηση του προς αποζημίωση για περιουσιακή ζημία.

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων²⁰³ σε περίπτωση παράνομης και υπαίτιας προσβολής της προσωπικότητας τρίτου μέσω δημοσιεύματος ο ιδιοκτήτης, εκδότης, διευθυντής και συντάκτης ευθύνονται, κατ' άρθρο 926ΑΚ, εις ολόκληρον. Εν προκειμένω, το ελάχιστο όριο χρηματικής ικανοποίησης εφαρμόζεται μόνο στην ευθύνη του ιδιοκτήτη του εντύπου, για τον οποίο καθιερώνεται, όπως προαναφέραμε, αντικειμενική

203 ΑΠ 853/2008, ΑΠ 782/2005 σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ευθύνη, αφού ο συντάκτης του επιλήψιμου δημοσιεύματος, ο εκδότης του εντύπου (εφόσον αυτός δεν ταυτίζεται με τον ιδιοκτήτη) και ο διευθυντής σύνταξης ευθύνονται προς αποκατάσταση της περιουσιακής ζημίας ή της ηθικής βλάβης που έχει προκληθεί από το επιλήψιμο δημοσίευμα βάσει των κοινών διατάξεων των άρθρων 57, 59, 914, 919, 920, 932 ΑΚ σε συνδυασμό με τα άρθρα 361-363 του ΠΚ²⁰⁴.

Από το συνδυασμό των ως άνω διατάξεων, προκύπτει ότι, εφόσον, για οποιοδήποτε λόγο, δεν υφίσταται υπαιτιότητα στο πρόσωπο του συντάκτη παραγωγού, δημοσιογράφου, συντονιστή ή παρουσιαστή της εκπομπής, δεν υφίσταται υπαιτιότητα ούτε του εκδότη, δηλαδή του νόμιμου εκπροσώπου της αδειούχου εταιρίας, και συνακόλουθα δεν δημιουργείται υποχρέωση για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης σε εκείνον που τυχόν έχει προσβληθεί²⁰⁵. Αξίωση για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης στην προκείμενη περίπτωση δεν θεμελιώνεται ούτε κατά του σχολιαστή εκπομπής, εκτός και αν πρόκειται για εκπομπή που παρουσιάζει ο ίδιος²⁰⁶.

Στο άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2328/1995 προβλέπεται επίσης αντικειμενική ευθύνη του Ιδιοκτήτη Ραδιοτηλεοπτικού Μέσου. Σύμφωνα με το άρθρο μόνο του Ν.1178/1981, όπως αυτός τροποποιήθηκε και ισχύει, στην έννοια του Τύπου υπάγονται και οι τηλεοπτικοί και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί, στη δε έννοια «δημοσιεύματα» περιλαμβάνονται και οι τηλεοπτικές και οι ραδιοφωνικές εκπομπές. Προκειμένου, λοιπόν, για τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς, ως «εκδότης» νοείται ο νόμιμος ή οι περισσότεροι νόμιμοι εκπρόσωποι της αδειούχου εταιρίας, ως «διευθυντής» ο υπεύθυνος προγράμματος και προκειμένου για ειδησεογραφικές εκπομπές ο διευθυντής του τμήματος των ειδήσεων, ως «συντάκτης» δε του δημοσιεύματος ο παραγωγός ή ο δημοσιογραφικός υπεύθυνος ή ο δημοσιογράφος-συντονιστής ή παρουσιαστής της εκπομπής, ανάλογα με το είδος και τη δομή της εκπομπής.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 β' του Ν. 2328/1995 οι κάθε είδους εκπομπές, συμπεριλαμβανομένων και των διαφημίσεων, που μεταδίδουν οι ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί οφείλουν να σέβονται την προσωπικότητα, την τιμή, την υπόληψη, τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, την επαγγελματική, κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική, πολιτική ή άλλη συναφή δραστηριότητα κάθε προσώπου, η εικόνα του οποίου εμφανίζεται στην οθόνη ή το όνομα του οποίου ή στοιχεία επαρκή για τον προσδιορισμό του οποίου μεταδίδονται. Η μετάδοση των γεγονότων μέσω σταθμών πρέπει να είναι αληθής, ακριβής

204 ΑΠ 1573/2005, σε ΕλλΔνη 2006, σ.840, ΑΠ 1462/2005, σε ΕλλΔνη 2006, σ.187

205 ΑΠ 1904/2008, σε ΕλλΔνη 2010, σ.781

206 ΑΠ 366/2011, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

και όσο είναι δυνατό πλήρης. Τα δε γεγονότα πρέπει να παρουσιάζονται με προσοχή και αίσθημα ευθύνης, ούτως ώστε να μην δημιουργούν υπέρμετρη ελπίδα, σύγχυση ή πανικό στο κοινό (άρθρο 5 παρ. 1 του ΠΔ 77/2003). Οι πληροφορίες, που δεν έχουν ελεγχθεί, δεν πρέπει να μεταδίδονται (άρθρο 8 παρ. 1 του ΠΔ 77/2003). Ειδήσεις και σχόλια, κρίσεις ή απόψεις πρέπει να γίνονται ευδιάκριτα, ενώ τέλος, υποθέσεις ή πιθανολογήσεις δεν πρέπει να παρουσιάζονται ως γεγονότα (άρθρο 15 παρ. 1 του ΠΔ 77/2003).

Για τα αδικήματα, που τελούνται δια του Τύπου, ακολουθείται πάντοτε, σύμφωνα με το άρθρο 242 παρ.4 ΚΠΔ, η αυτόφωρη διαδικασία.

Όσον αφορά τις διαφορές που προκύπτουν από αποζημιώσεις οποιασδήποτε μορφής περιουσιακής ζημίας ή ηθικής βλάβης, η οποία προκλήθηκε δια του Τύπου ή με ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές, ως και οι συναφείς προς αυτές αξιώσεις προστασίας της προσωπικότητας των προσβληθέντων εκδικάζονται από τα καθ' ύλην αρμόδια δικαστήρια κατά τη διαδικασία των εργατικών διαφορών (άρθρο 681 δ' παρ.1 ΚΠολΔ). Η προθεσμία για την κλήτευση των διαδίκων στη συζήτηση της υπόθεσης είναι είκοσι (20) ημέρες, ενώ η δικάσιμος ορίζεται υποχρεωτικά εντός 30 ημερών από την κατάθεση της αγωγής στη Γραμματεία του Δικαστηρίου. Η συζήτηση στο ακροατήριο τελειώνει σε μια δικάσιμο και το δικαστήριο οφείλει να εκδώσει την απόφασή του μέσα σε ένα μήνα από τη συζήτηση της υπόθεσης.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις, κατά τις οποίες η χρηματική ικανοποίηση του αδικηθέντος για εγκλήματα που τελέστηκαν δια του Τύπου ορίζεται σε ορισμένο κατώτατο όριο, στοχεύουν στο να εξασφαλίσουν μία ελάχιστη προστασία των πολιτών, από ιδιαίτερα έντονες, λόγω της μεγάλης δημοσιότητας, προσβολές της τιμής και της υπόληψης τους και είναι σύμφωνες, με την προβλεπόμενη στο άρθρο 2 παρ.1 συνταγματική επιταγή για το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, ως πρωταρχικής υποχρέωσης της Πολιτείας²⁰⁷.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω οι διατάξεις περί εγκλημάτων δια του Τύπου εφαρμόζονται σύμφωνα με την κρατούσα άποψη αναλόγως και επί προσβολών της προσωπικότητας, οι οποίες συντελούνται στο διαδίκτυο (Internet), μέσω ηλεκτρονικών ιστοσελίδων, ιστοτόπων ή και ιστολογίων. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι για τις προσβολές αυτές δεν υπάρχει ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο και η αντιμετώπιση των προσβολών που

207 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

συντελούνται μέσω του διαδικτύου και εν προκειμένω μέσω των ιστολογίων, δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με την αναλογική εφαρμογή της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας για τις προσβολές της προσωπικότητας μέσω του κλασσικού Τύπου (εφημερίδες, περιοδικά) ή του ηλεκτρονικού Τύπου(τηλεόραση, ραδιόφωνο), καθώς έχει κριθεί νομολογιακά²⁰⁸ πως και η διαδικτυακή πληροφόρηση δεν διαφέρει ως προς τα ουσιώδη στοιχεία της από εκείνη που παρέχεται από τον ηλεκτρονικό τύπο.

Παρόλα αυτά, το κριτήριο για την εφαρμογή των περί του Τύπου διατάξεων και στα κείμενα που δημοσιεύονται στα ιστολόγια, δεν είναι μόνο το αντικειμενικό γεγονός ότι κείμενα δημοσιευμένα σε αυτά έχουν παραχθεί με μηχανική ή φυσικοχημική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για την παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων. Θα πρέπει επιπροσθέτως η κατά προορισμό χρήση τους να είναι η διάδοση, γεγονός όμως που, κατά τον Μπούρμα²⁰⁹, δεν συντρέχει στα ιστολόγια.

Ο σκοπός της δημιουργίας και ο προορισμός της λειτουργίας των ιστολογίων, ιδίως όσων δεν έχουν ειδησεογραφικό περιεχόμενο, δεν είναι η διάδοση πληροφοριών με σκοπό τη μαζική ενημέρωση, στοιχείο που είναι απαραίτητο για τον χαρακτηρισμό ενός (γραπτού ή ηλεκτρονικού) εντύπου ως τύπου, αλλά η ανταλλαγή απόψεων, ιδεών, σκέψεων και αναλύσεων, μέσω ενός μηχανισμού δυναμικής επικοινωνίας. Η χρήση του εν λόγω μέσου λόγω και της φύσης του έχει μεν ως άμεσο και αναγκαίο επακόλουθο να καθίσταται το περιεχόμενο των κειμένων του προσβάσιμο σε απεριόριστο αριθμό ατόμων, αυτό όμως δεν αποτελεί τον αυτοσκοπό του διαχειριστή και κατόχου του ιστολογίου, ούτε βέβαια και των αναγνωστών του.

Επομένως, στην έννοια του Τύπου δεν μπορεί να εμπίπτουν τα ιστολόγια, καθώς η παρουσίαση ενός ιστολογίου στο διαδίκτυο ορθώς δεν εμπίπτει, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, στην έννοια του εντύπου και ως εκ τούτου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως λειτουργικό του ισοδύναμο²¹⁰. Εν προκειμένω, αξίζει να αναφέρουμε ότι και στη Γερμανική επιστήμη γίνεται δεκτό ότι η συνταγματική προστασία του Τύπου καλύπτει μόνο το

208 ΕφΔωδ 220/2013, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΕφΔωδ. 36/2011, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

209 Μπούρμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

210 Μανιάτης Α. (2016), Σημειώσεις στο Δίκαιο των ΜΜΕ, ΤΕΙ ΔΕ , σ.128

διαδικτυακό περιεχόμενο που αναπαράγει έντυπες εκδόσεις και δεν αφορά περιεχόμενο που διαδίδεται μόνο στο διαδίκτυο²¹¹.

Πολλοί εισαγγελείς και δικαστήρια της χώρας εφαρμόζουν αναλογικά τους νόμους περί ποινικής και αστικής ευθύνης του Τύπου (ΑΝ.1092/38 και Ν.1178/81) και μάλιστα, όπως προαναφέραμε, με τη διαδικασία του αυτόφωρου (242ΚΠΔ) για δυσφημιστικά δημοσιεύματα σε ιστοσελίδες του διαδικτύου – ίντερνετ.

Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του Blogme.gr όπου κινήθηκε η διαδικασία του αυτόφωρου για έγκλημα περί Τύπου κατά του ιδιοκτήτη του διαδικτυακού καταλόγου που παρέθετε συνδέσεις με άλλες ιστοσελίδες δηλαδή φιλοξενούσε απλώς την διεύθυνση blogger, ο οποίος με τις απόψεις του έθιξε τρίτο πρόσωπο. Εν προκειμένω η εφαρμογή των διατάξεων περί Τύπου θεωρήθηκε από πολλούς νομικούς τουλάχιστον ατυχής καθώς η φιλοξενία περιεχομένου δεν συνδέεται με έλεγχο ή γνώση αυτού εκ μέρους του ιδιοκτήτη στο ιστολόγιο του οποίου καταγράφεται μόνο η διεύθυνση. Είναι ολοφάνερο ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση απλώς μηνύθηκε το πρόσωπο που ήταν το πλέον προσιτό και όχι ο πραγματικά υπεύθυνος, ενώ δεν ήταν λίγες και οι περιπτώσεις όπου μηνύθηκαν πρόσωπα που κάνανε φάρσες μέσω του διαδικτύου.

Πρόβλημα υφίσταται και στην περίπτωση που διαδίδεται μια πληροφορία σε ιστολόγιο, η οποία όμως αφορά στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή ενός προσώπου, γίνεται χωρίς την συγκατάθεσή του και το πρόσωπο αυτό δεν αποτελεί πρόσωπο της δημοσιότητας. Στις περιπτώσεις αυτές, που το ιστολόγιο δεν είναι ειδησιογραφικό, αλλά φιλοξενεί απλώς ιδιωτικές απόψεις χρηστών, οι οποίες δυστυχώς προσβάλλουν τρίτους, το έγκλημα δεν τελείται δια του Τύπου και η τυχόν ευθύνη των ενδιαμέσων φορέων, δηλαδή του ιδιοκτήτη του server και παροχέα πρόσβασης, πλην του συντάκτη και του ιδιοκτήτη της ιστοσελίδας, αίρεται από την απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου.

Σημαντική για την νομική μεταχείριση των ιστολογίων υπήρξε η συμβολή της υπ' αριθμ. 44/2008 απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης, η οποία αφορούσε την προσβολή της τιμής και υπόληψης μέσω ιστολογίου. Το Δικαστήριο δίνοντας αρχικά τον ορισμό του ιστολογίου, βάσει του οποίου αυτό αποτελεί ένα διαδραστικό μέσο επικοινωνίας αορίστου αριθμού προσώπων, απεφάνθη ότι το ιστολόγιο διακρίνεται από τις ιστοσελίδες

211 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

που τηρούν τα μέσα ενημέρωσης στο διαδίκτυο, διότι η διαμόρφωση του περιεχομένου του δεν αποφασίζεται μόνο από τον κύριο και τους δημοσιογράφους του μέσου ενημέρωσης, αλλά και από τους χρήστες του διαδικτύου, οι οποίοι είναι αναγνώστες του ιστολογίου.

Πιο αναλυτικά το Δικαστήριο στην απόφαση του αναφέρει ότι τα ιστολόγια ως προϊόντα της εξέλιξης της τεχνολογίας της πληροφορικής έχουν μετεξελιχθεί σήμερα σε ευρείς χώρους ανταλλαγής ιδεών με μεγάλη μάλιστα επιρροή αναλόγως της θεματολογίας και του μεγέθους του αναγνωστικού κοινού τους. Οι ανακοινώσεις των ιστολογίων αναφέρονται σε ζητήματα της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής, αθλητικής και εν γένει επικαιρότητας και οι γραπτές συζητήσεις που διεξάγονται σε αυτά έχουν δημόσιο χαρακτήρα. Με άλλα λόγια, τα ιστολόγια παρέχουν ενημέρωση και επικοινωνία ηλεκτρονικής μορφής. Το Δικαστήριο μάλιστα επισημαίνει πως το γεγονός ότι ο κάτοχος – διαχειριστής του ιστολογίου δεν υποχρεούται να χρησιμοποιεί τα αληθινά στοιχεία του αλλά δύναται να εμφανίζεται στους αναγνώστες του χρησιμοποιώντας ψευδώνυμο, προκειμένου κανείς από τους επισκέπτες το ιστολογίου του να μη γνωρίζει την αληθινή του ταυτότητα δεν αναιρεί το χαρακτηρισμό του ιστολογίου ως ηλεκτρονικού εντύπου, διότι όπως και στα παραδοσιακά γραπτά έντυπα είναι σύνηθες φαινόμενο η αρθρογραφία με ψευδώνυμο.

Επιπλέον απεφάνθη ότι τα ιστολόγια δεν υπάγονται στην έννοια του «ηλεκτρονικού τύπου», καθώς σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, η γραμματική διατύπωση των ν.1178/1981, όπως ισχύει, όσο και το άρθρο 681Δ ΚΠολΔ δεν προσφέρει το θεσμικό πλαίσιο υπαγωγής των ιστολογίων σε αυτές. Ο όρος ηλεκτρονικός τύπος αφορά στις ιστοσελίδες των υπαρχόντων μέσων ενημέρωσης, όπως είναι για παράδειγμα οι ιστοσελίδες εφημερίδων, περιοδικών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών. Παρόλα αυτά, προκειμένου να καλυφθεί το υπάρχον κενό στην περίπτωση του ιστολογίου το Δικαστήριο έκρινε ότι πρέπει να ακολουθείται αναλογική εφαρμογή της νομοθεσίας για τον Τύπο.

Η αναλογική εφαρμογή του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου δεν είναι δυνατό να εμποδιστεί από το γεγονός ότι στο ιστολόγιο δεν υπάρχει η συνήθης ιεραρχική δομή οργάνωσης που απαντάται στα παραδοσιακά έντυπα, δηλαδή δεν υπάρχει ιδιοκτήτης, εκδότης, διευθυντής, συντάκτης ούτε απαντώνται τα αντίστοιχα πρόσωπα που προβλέπει ο ν. 1178/1981 για τους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς, διότι για να προσδοθεί σε ένα υλικό μέσο δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη όλων των ανωτέρω προσώπων²¹². Στην περίπτωση του ιστολογίου υπάρχει ο κάτοχος – διαχειριστής, ο οποίος μπορεί να ταυτίζεται ή

212 ΕφΑθ 8962/2006, σε ΕλλΔνη 2006, σ. 1515. Βλ. επίσης Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και Δίκαιο, σε Αρμ.2007, σ. 993

όχι με το συντάκτη ορισμένου δημοσιεύματος, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, στα ιστολόγια ανακοινώσεις συντάσσουν και οι αναγνώστες τους.

Τέλος, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η εταιρεία που φιλοξενεί σε δικό της χώρο στον παγκόσμιο ιστό το ιστολόγιο, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί κατ' αναλογική ερμηνεία ιδιοκτήτης, εκδότης, διευθυντής σύνταξης ή συντάκτης του εντύπου, διότι δεν αποτελεί την αφητηρία της μετάδοσης των πληροφοριών, δεν επιλέγει τον αποδέκτη της μετάδοσης, δεν επιλέγει ούτε τροποποιεί τις μεταδιδόμενες πληροφορίες. Αντιθέτως, ο ρόλος της είναι να παρέχει στους ενδιαφερόμενους χώρο για τη δημιουργία και ενίοτε τεχνικές υποδείξεις για το σχεδιασμό του ιστολογίου τους.

Εξίσου σημαντική υπήρξε και η υπ' αριθμ. 4980/2009 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Πειραιά, η οποία ανέτρεψε τα δεδομένα. Στην προκείμενη περίπτωση το Δικαστήριο έκρινε ότι αντίθετα με την έως τώρα νομολογία, το περί Τύπου θεσμικό πλαίσιο δεν βρίσκει πεδίο αναλογικής εφαρμογής στα μη ειδησεογραφικά ιστολόγια, επειδή υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές ανάμεσα σε αυτά και στα μέσα ενημέρωσης που διέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία, Επιπροσθέτως, ελλείπει «επιχειρηματικής διάρθρωσης», δεν υφίσταται αντικειμενική ευθύνη του κατόχου του ιστολογίου (όπως προβλέπει ο νόμος περί Τύπου), αλλά η προσβολή της προσωπικότητας θα πρέπει να κρίνεται με βάση τις γενικές διατάξεις, οι οποίες απαιτούν υποκειμενική ευθύνη, διότι ο blogger συνήθως θα είναι ένας «απλός πολίτης» κι όχι ένας οικονομικά ισχυρός ιδιοκτήτης μέσου ενημέρωσης,

Επίσης το Δικαστήριο απεφάνθη και επί των χρηματικών αποζημιώσεων κρίνοντας ότι οι υψηλές χρηματικές αποζημιώσεις που προβλέπονται για τα παραδοσιακά μέσα δεν μπορούν να αξιωθούν αναλογικά και από τα μη ειδησεογραφικά ιστολόγια,

Το πιο σημαντικό μέρος της απόφασης είναι αυτό στο οποίο επισημαίνεται πως ο βασικός στόχος των μη ειδησεογραφικών ιστολογίων είναι η επικοινωνία (μέσο επικοινωνίας) και όχι η διάδοση πληροφοριών (μέσο ενημέρωσης). Συνεπώς το ιστολόγιο λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας και όχι πληροφόρησης. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο υιοθέτησε την άποψη περί της διαμόρφωσης ενός ημι-δημόσιου χώρου, διακριτού από τον mainstream χώρο της παραδοσιακής δημοσιότητας όπου η διάδοση αποτελεί τον αυτοσκοπό. Αυτοσκοπός του συνήθους blogger είναι, κατά το Δικαστήριο, η διαδραστική επικοινωνία με τους άλλους (συζήτηση) και όχι η ενημέρωση της κοινής γνώμης (μονομερής απεύθυνση).

Στην υπ αριθμ. 967/2015 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι οι περί τύπου διατάξεις εφαρμόζονται αναλόγως και επί προσβολών της προσωπικότητας οι οποίες συντελούνται στο διαδίκτυο (internet), μέσω

ηλεκτρονικών ιστοσελίδων ή άλλων ιστοτόπων (όπως blogs) που λειτουργούν ως διεθνές μέσο διακίνησης πληροφοριών, δεδομένου ότι για τις προσβολές αυτές δεν υπάρχει ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο και η αντιμετώπισή τους δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με την αναλογική εφαρμογή της ήδη υπάρχουσας νομοθεσίας για τις προσβολές της προσωπικότητας μέσω του εντύπου (εφημερίδες, περιοδικά) ή του ηλεκτρονικού (τηλεόραση, ραδιόφωνο) τύπου, καθώς και η διαδικτυακή πληροφόρηση δεν διαφέρει ως προς τα ουσιώδη στοιχεία της από εκείνη που παρέχεται από τον ηλεκτρονικό τύπο, ιδίως δε ως προς τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά που οδήγησαν το νομοθέτη στην καθιέρωση της ειδικής διαδικασίας για την εκδίκαση των διαφορών που ανακύπτουν από την λειτουργία του, δηλαδή την εμβέλεια της δράσης του, η οποία μάλιστα στο διαδίκτυο είναι παγκόσμια και συνακόλουθα του αριθμού των αποδεκτών όσων διαδίδονται μέσω αυτού, γεγονός που μεγεθύνει την προσβολή εκείνου που θίγεται από την διάδοση των συκοφαντικών, δυσφημιστικών ή εξυβριστικών ισχυρισμών.

Ωστόσο, εντός του ίδιου κιάλας έτους, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ αριθμ. 3799/2015²¹³ απόφαση του αλλάζει την προσέγγιση του ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα. Ξαφνικά, το δικαστήριο εγκαταλείπει την θέση του περί αναλογικής εφαρμογής και φτάνει στο άλλο άκρο δεχόμενο ότι η αναλογική εφαρμογή προϋποθέτει κενό δικαίου, το οποίο όμως δεν υπάρχει στο διαδίκτυο, καθώς ο θιγόμενος μπορεί να προστατευθεί εξίσου αποτελεσματικά με τις γενικές διατάξεις και συγκεκριμένα τα άρθρα 57 και 932 ΑΚ και ως εκ τούτου δεν χρειάζεται η προσφυγή του στην αναλογική εφαρμογή των διατάξεων περί Τύπου.

3.3. Η άρση του αδικού των παράνομων προσβολών της τιμής και υπόληψης δια μέσω του Τύπου μέσα από τη νομολογία του ΕΔΔΑ

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων της εξύβρισης και της απλής δυσφήμισης (άρθρα 361 και 362 ΠΚ) αίρεται όταν οι σχετικές αξιόποινες συμπεριφορές οφείλονται στην εκπλήρωση καθήκοντος ή διενεργούνται για τη διαφύλαξη κάποιου άλλο δικαιολογημένου συμφέροντος. Όσον αφορά στο δικαιολογημένο συμφέρον, τούτο πηγάζει τόσο από την προστατευόμενη στο άρθρο 14 του Συντάγματος ελευθερία της έκφρασης και την κοινωνική αποστολή του τύπου. Οι ελευθερίες αυτές προστατεύονται επίσης σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο στα άρθρο 10 της ΕΣΔΑ και 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα αντίστοιχα.

213 ΠπρΑθ 3799/2015, σε ΔιΜΕΕ 1/2016, σ. 77

Σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, τα ΜΜΕ έχουν ως γενικό καθήκον να ενημερώνουν το κοινό για υποθέσεις και θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Πρόκειται για το λεγόμενο «δικαίωμα του πληροφορείν». Αντίστοιχα το κοινό έχει το «δικαίωμα του πληροφορείσθαι» να ενημερώνεται, δηλαδή για τα συγκεκριμένα θέματα²¹⁴. Επιπλέον, σε μία δημοκρατική κοινωνία ο Τύπος παίζει και τον ρόλο του «άγρυπνου φρουρού» [public watchdog], ελέγχοντας την πολιτική και οικονομική εξουσία²¹⁵. Μάλιστα σύμφωνα με το ΕΔΔΑ²¹⁶ αν και ο Τύπος δεν πρέπει να υπερβαίνει ορισμένα όρια, οφείλει να επιτελεί την κοινωνική λειτουργία, που του έχει ανατεθεί, τηρώντας παράλληλα τα καθήκοντα και τις ευθύνες του, δηλαδή να διανέμει πληροφορίες και ιδέες πάνω σε όλα τα ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος, ακόμη και με κάποια δόση υπερβολής ή και πρόκλησης²¹⁷.

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, η ελευθερία έκφρασης συνιστά ένα από τα κύρια θεμέλια μιας φιλελεύθερης δημοκρατικής κοινωνίας και έναν από τους κυριαρχικούς όρους της προόδου και της ανάπτυξης της. Υπό την επιφύλαξη της παρ.2 του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, τούτο ισχύει όχι μόνο για τις «πληροφορίες» ή τις «ιδέες» που γίνονται ευνοϊκά δεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή αδιάφορες, αλλά και για εκείνες που θίγουν, σοκάρουν ή προκαλούν ανησυχία. Τούτο απαιτούν ο πλουραλισμός, η ανοχή και το ανοιχτό πνεύμα, χωρίς τα οποία δεν υπάρχει «δημοκρατική κοινωνία»²¹⁸. Πάντως το ΕΔΔΑ διευκρινίζει ότι η εν λόγω ελευθερία δεν είναι απόλυτη, αλλά σύμφωνα με την παρ.2 του άρθρου 10 ΕΣΔΑ, υπόκειται σε σημαντικές εξαιρέσεις, οι οποίες ωστόσο πρέπει να ερμηνεύονται στενά, ενώ η ανάγκη λήψης οποιωνδήποτε περιορισμών πρέπει να αποδεικνύεται. Με άλλα λόγια, σύμφωνα και με την νομολογία του ΕΔΔΑ, το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ δεν εγγυάται πάντως μία ελευθερία έκφρασης χωρίς κανένα περιορισμό ακόμη και όταν ο Τύπος αναφέρεται σε σοβαρά θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, δε, η παρ.2 του ως άνω άρθρου ορίζει ότι η άσκηση της ελευθερίας αυτής περιλαμβάνει «καθήκοντα και ευθύνες» που ισχύουν και για τον Τύπο²¹⁹.

214 ΕΔΔΑ, Υπόθεση, Bergens Tidende et all v Norway, Judgement 02/05/2000, σκ.49

215 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

216 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Thoma κατά Λουξεμβούργου, Judgement 29/3/2001, σκ.46

217 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Bladet Tromsø και Stensaas v Norway [GC], Judgement 20/05/1999, σκ. 59. Βλ. ακόμη Μήτσιος, ΔιΜΕΕ 2012, σ. 466

218 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgement 27/05/2004, σκ.38

219 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgement 27/05/2004, σκ.43, Υπόθεση Prager και Oberschlick v Austria, Judgment 26/04/1995, σκ. 34

Πιο αναλυτικά, το επίθετο «αναγκαίος», σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ, εμπεριέχει την ύπαρξη μιας «επιτακτικής κοινωνικής ανάγκης». Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαθέτουν μια σχετική διακριτική ευχέρεια να κρίνουν για την ύπαρξη μιας τέτοιας ανάγκης, η ευχέρεια του αυτή, όμως, συνοδεύεται από έναν ευρωπαϊκό έλεγχο, ο οποίος αναφέρεται ταυτόχρονα στον νόμο και στις αποφάσεις που τον εφαρμόζουν, ακόμη και όταν αυτές προέρχονται από ένα ανεξάρτητο δικαστήριο. Ως εκ τούτου το ΕΔΔΑ είναι εκείνο που θα αποφανθεί τελευταίο για το εάν ένας «περιορισμός» συνάδει με την προστατευόμενη στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ ελευθερία της έκφρασης που προστατεύεται από το άρθρο 10²²⁰.

Το ΕΔΔΑ επισημαίνει ακόμη ότι πρέπει να επιδεικνύεται μεγαλύτερη σωφροσύνη κατά τη λήψη μέτρων ή κυρώσεων από την εκάστοτε αρμόδια εθνική αρχή των κρατών – μελών, καθώς αυτά δύνανται από την φύση τους να αποθαρρύνουν τον Τύπο από την συμμετοχή του στη συζήτηση προβλημάτων θεμιτού γενικού συμφέροντος²²¹. Μεταξύ αυτών των μέτρων συγκαταλέγονται και αυτά που αφορούν την λειτουργία της δικαιοσύνης, η οποία αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους θεσμούς σε οποιαδήποτε δημοκρατική κοινωνία.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, ο Τύπος αντιπροσωπεύει στην πραγματικότητα ένα από τα μέσα που διαθέτουν οι πολιτικοί υπεύθυνοι και η κοινή γνώμη για να εξασφαλίσουν ότι οι δικαστές θα ανταποκριθούν στις υψηλές ευθύνες τους σύμφωνα με τον συστατικό σκοπό της αποστολής που τους έχει ανατεθεί²²².

Στην πράξη, το ΕΔΔΑ διακρίνει μεταξύ πραγματικών περιστατικών και εκτιμήσεων. Αν η αλήθεια των πρώτων μπορεί να αποδειχθεί, οι δεύτερες δεν προσφέρονται για επίδειξη της ακρίβειάς τους. Όσον αφορά τις εκτιμήσεις, η υποχρέωση απόδειξης είναι αδύνατον να επιβληθεί και θίγει την ίδια την ελευθερία της γνώμης, η οποία αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του δικαιώματος που προστατεύεται από το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ²²³.

220 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.39, Υπόθεση Association Ekin v France, Judgment 10/07/2001, σκ.56

221 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.42, Jersild κατά Δανίας, Judgment 23/09/1994, σκ.35

222 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.42, Υπόθεση Prager και Oberschlick v Austria, Judgment 26/04/1995, σκ. 34

223 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.44, Υπόθεση Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v Austria, Judgment 26/02/2002, σκ.39

Ωστόσο, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, ακόμη και όταν μία δήλωση ισοδυναμεί με αξιολογική εκτίμηση, η αναλογικότητα της επέμβασης της Δικαιοσύνης εξαρτάται από την ύπαρξη μιας επαρκούς πραγματικής βάσης για τα επίδικα σχόλια, καθώς ακόμη και μία εκτίμηση, η οποία στερείται πλήρως πραγματικής βάσης είναι δυνατόν να αποδειχθεί υπερβολική²²⁴.

Όταν δε το πρόσωπο στο οποίο αφορά το δημοσίευμα είναι «δημόσιο πρόσωπο», τότε το δικαιολογημένο συμφέρον για πληροφόρηση του κοινού διευρύνεται σημαντικά, και περιλαμβάνει κάθε πτυχή της δραστηριότητάς του, η οποία αφορά έστω και έμμεσα την ιδιότητά του ως δημοσίου προσώπου ή έχει οικειοθελώς εκτεθεί από το ίδιο. Επιπλέον, γίνεται δεκτό ότι ειδήσεις και σχόλια, που διαδίδονται για την πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού, είναι δυνατόν να συνοδεύονται ακόμα και με οξεία κριτική ή δυσμενείς χαρακτηρισμούς²²⁵.

Τα κριτήρια διάκρισης μεταξύ ιδιωτών και δημοσίων προσώπων εν στενή έννοια είναι τα ακόλουθα :

- (α) η άσκηση δημόσιας εξουσίας ή λειτουργίας δημόσιας υπηρεσίας,
- (β) η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος δια μέσου της δημόσιας ιδιότητάς τους,
- (γ) η λήψη μισθού τους από το δημόσιο ταμείο καθώς και
- (δ) η συμβολή τους στον δημόσιο διάλογο.

Υπό ευρεία όμως έννοια, η οποία ακολουθείται από τη πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, δημόσια πρόσωπα θεωρούνται όλα τα πρόσωπα, που προκαλούν το δημόσιο ενδιαφέρον, χωρίς να συνεχονται απαραίτητα με τον Δημόσιο τομέα²²⁶.

Το ΕΔΔΑ, λοιπόν, έχει κρίνει ότι κάθε δήλωση, αξιολογική κρίση, έκφραση, γνώμη που αφορά την καταλληλότητα ενός προσώπου για την κατοχή μίας θέσης στο Δημόσιο ή τις πράξεις δημοσίων υπαλλήλων κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους τυγχάνει αυξημένης προστασίας, καθώς συμβάλλει στον δημόσιο διάλογο. Έτσι στην Υπόθεση Rizos & Ntaskas v

224 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.45, Υπόθεση Jerusalem κατά Αυστρίας, Judgment 27/02/2001, σκ.43

225 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

226 Μπρούμας Α. (2014),ο.π.

Greece²²⁷, όπως και στην Υπόθεση Kimel v. Argentina²²⁸, που ακολούθησε τέσσερα χρόνια μετά, το ΕΔΔΑ επανέλαβε για μια ακόμη φορά ότι τα όρια της αποδεκτής κριτικής δύνανται σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι ευρύτερα για τους δημοσίους υπαλλήλους που ενεργούν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους σε σχέση με τους απλούς ιδιώτες. Προς υποστήριξη της πάγιας θέσης του το ΕΔΔΑ χρησιμοποιεί το επιχείρημα ότι το διαφορετικό επίπεδο προστασίας της τιμής δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι εκτίθενται οικειοθελώς στον κοινωνικό έλεγχο, το οποίο αποτελεί πηγή μεγαλύτερης διακινδύνευσης προσβολής της τιμής τους, καθώς, επίσης, και από την δυνατότητά τους να ασκούν μεγαλύτερη κοινωνική επιρροή και να έχουν εύκολα πρόσβαση στα ΜΜΕ, προκειμένου να παράσχουν εξηγήσεις ή να λογοδοτήσουν για οποιοδήποτε γεγονός, στο οποίο έλαβαν μέρος²²⁹.

Παρόλα αυτά, το ΕΔΔΑ²³⁰ επισημαίνει ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν εκτίθενται εν γνώσει τους σε προσεκτικό έλεγχο των πράξεών και των κινήσεών τους ακριβώς όπως οι πολιτικοί, γι αυτό και δε θα έπρεπε να έχουν ίση μεταχείριση με τους τελευταίους, όταν πρόκειται για κριτική της συμπεριφοράς τους. Οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν, προκειμένου να μπορούν να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους, να απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη του κοινού χωρίς να ενοχλούνται άδικα και ως εκ τούτου, είναι δυνατόν υπό προϋποθέσεις να αποδειχθεί αναγκαία η προστασία αυτών από τις προσβλητικές επιθέσεις εναντίον τους όταν αυτοί βρίσκονται σε υπηρεσία.

Τέλος, ο άδικος χαρακτήρας της εξύβρισης ή της δυσφήμισης δεν αίρεται, όταν παραβιάζεται το «καθήκον αληθείας» του Τύπου. Κατόπιν της ανάλυσης που προηγήθηκε συνάγεται το συμπέρασμα ότι λόγω του αυξημένου κινδύνου προσβολής της προσωπικότητας, ο οποίος ενυπάρχει στη δημοσιογραφική δραστηριότητα, η οποία συνιστά και το πεδίο δράσης του Τύπου, απορρέουν οι λεγόμενες συναλλακτικές υποχρεώσεις του Τύπου μεταξύ των οποίων είναι και η υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας και το καθήκον αλήθειας, το οποίο επιβάλλει να προηγείται πάντα ο έλεγχος για την διακρίβωση της αλήθειας των πληροφοριών και των ειδήσεων, ούτως ώστε το περιεχόμενο τους να συμπίπτει με την πραγματικότητα.

227 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Rizos & Ntaskas v Greece, Judgment 27/05/2004, σκ.48

228 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Kimel v. Argentin, Judgment 02/05/2008, σκ.86

229 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Tristan Donoso v Panama, Judgment 24/10/2002, σκ.122

230 ΕΔΔΑ, Υπόθεση Herrera Ulloa v. Costa Rica, Judgment 02/07/2004 2.7.2004, σκ.128,

Υπόθεση Nikula v Finland, Judgment 21/03/2002, σκ.48

Γίνεται, λοιπόν, σαφές, πώς πρωταρχικό καθήκον του δημοσιογράφου είναι να εξακριβώνει, πριν από τη δημοσίευση, την αλήθεια των δυσφημιστικών γεγονότων, χωρίς ωστόσο να θεωρείται σε αντίθετη περίπτωση, ότι η παράδοση σε δημόσια ανυποληψία του δυσφημούμενου προσώπου βρίσκεται σε αναλογία με την κοινωνική αποστολή του Τύπου για ενημέρωση του κοινού ή ότι αυτή συνιστά το επιβεβλημένο μέσο άσκησης του έργου του δημοσιογράφου, το οποίο δεν είναι άλλο από την ενημέρωση του κοινού²³¹.

Επομένως, η μη τήρηση των συναλλακτικών αυτών υποχρεώσεων εκ μέρους του Τύπου αποκλείει, στην περίπτωση της μετάδοσης αναληθούς είδησης την ύπαρξη δικαιολογημένου συμφέροντος του δημοσιογράφου για ενημέρωση του κοινού και γι' αυτό ακριβώς τον λόγο δεν τίθεται θέμα άρσης του αδικού της δυσφήμισης. Γι' αυτό, αν υφίσταται τέτοια περίπτωση, ο άδικος χαρακτήρας της πράξης του δημοσιογράφου δεν αίρεται²³².

3.4. Η παρεχόμενη έννομη προστασία

Κάθε πρόσωπο έχει ένα γενικό και απόλυτο δικαίωμα πάνω στην προσωπικότητά του, το οποίο εκτείνεται σ' όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ιδιαιτερότητα του ανθρώπου. Ειδικότερες εκδηλώσεις της προσωπικότητας, οι οποίες προστατεύονται από το νόμο είναι, μεταξύ άλλων, η τιμή και η υπόληψη του. Το Σύνταγμα έχει αναγάγει σε βασική υποχρέωση της Πολιτείας την προστασία της προσωπικότητας ορίζοντας στο άρθρο 2 παρ. 1 ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Εκτός, όμως, από το Σύνταγμα, στην ελληνική νομοθεσία υπάρχει και ένα πλήθος ειδικών διατάξεων, τόσο στο χώρο του δημοσίου όσο και στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου, που προβλέπουν και ρυθμίζουν την προστασία της προσωπικότητας.

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του εξαιτίας της τέλεσης εγκλήματος κατά της τιμής έχει δικαίωμα να υποβάλλει έγκληση καθώς και να εγείρει αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων

231 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

232 ΑΠ 1904/2008 σε ΝΤΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 576/2006 σε ΝΤΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1256/2003 σε ΝΤΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1177/2002, σε ΝΤΠ ΝΟΜΟΣ

Πιο αναλυτικά σε περίπτωση τέλεσης του εγκλήματος της εξύβρισης, ο θιγόμενος μπορεί μέσα σε προθεσμία τριών μηνών από την τέλεση της παράνομης πράξης ή από λήψη γνώσης αυτής καθώς και του δράστη της να υποβάλει έγκληση προκειμένου να ασκηθεί από τον εισαγγελέα ποινική δίωξη για το παραπάνω πλημμέλημα. Ο λόγος για τον οποίο το έγκλημα της εξύβρισης διώκεται μόνο κατ'έγκληση οφείλεται πέραν του γεγονότος ότι ο κλονισμός της έννομης τάξης δεν είναι τέτοιος που να δικαιολογεί την αυτεπάγγελτη δίωξη και στο ότι η κίνηση ποινικής δίωξης μπορεί να συνεπάγεται για το θύμα εντονότερη προσβολή της κοινωνικής του παράστασης λόγω της περαιτέρω γνωστοποίησης του δυσφημιστικού γεγονότος.

Την έγκληση πρέπει να υποβάλει μόνον ο αμέσως θιγόμενος από την πράξη, εκείνος δηλαδή στον οποίο αναφέρεται το δυσφημιστικό γεγονός, με την έννοια ότι εμπλέκεται σε αυτό, ανεξάρτητα αν εμπλέκεται ως δράστης ή ως θύμα.

Αν ο παθών είναι δημόσιος υπάλληλος και η πράξη συνέβη κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του ή για λόγους σχετικούς με την εκτέλεση της δικαίωμα υποβολής έγκλησης έχει επίσης η προϊστάμενη αρχή και ο αρμόδιος υπουργός²³³.

Ανάλογα ισχύουν και για το έγκλημα της συκοφαντικής δυσφήμισης και της εξύβρισης.

Όταν η πράξη της (συκοφαντικής) δυσφήμισης τελείται δια του Τύπου, ο εκδότης της εφημερίδας ή του περιοδικού όπου έγινε η καταχώρηση οφείλει, σύμφωνα με το άρθρο 369 παρ.2 να καταχωρήσει στο έντυπο ολόκληρη την καταδικαστική απόφαση μέσα σε οκτώ ημέρες από την ημέρα που του επιδόθηκε, όπως καταχωρήθηκε το υβριστικό δημοσίευμα. Σε διαφορετική περίπτωση απειλείται με φυλάκιση ενός έτους ή χρηματική ποινή²³⁴. Αναλογική εφαρμογή της παρούσας διάταξης μπορούμε να δεχθούμε και στην περίπτωση τέλεσης του εγκλήματος της δυσφήμισης ή της συκοφαντικής δυσφήμισης δια μέσω ιστολογίων.

Ανάλογα ισχύουν και στην περίπτωση της εξύβρισης.

Και ο Αστικός Κώδικας προστατεύει, όμως, την προσωπικότητα με ειδικές διατάξεις, οι οποίες προβλέπονται στα άρθρα 57 – 60 ΑΚ, ορίζοντας και ορισμένες αξιώσεις σε περίπτωση προσβολής της :

233 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, σ. 352

234 Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), ο.π., σ. 350

(α) αξίωση για άρση της προσβολής, δηλαδή για άμεση ανατροπή της κατάστασης που δημιουργήθηκε με την προσβολή,

(β) αξίωση για παράλειψή της στο μέλλον,

(γ) χρηματική αποζημίωση,

(δ) ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης και ικανοποίηση των συγγενών για την ψυχική οδύνη από το θάνατο προσφιλούς τους προσώπου.

Παράδειγμα : ο Α δημοσιογράφος δημοσιεύει σ' ένα blog φωτογραφία του Β διάσημου ηθοποιού σε ιδιωτικές στιγμές με τη φιλενάδα του, προσβάλλοντας έτσι την προσωπικότητα του Β. Ο Β μπορεί να στραφεί εναντίον του Α δημοσιογράφου και να αξιώσει την άρση της προσβολής, δηλαδή να κατεβάσει την φωτογραφία από το blog του, τη διαβεβαίωση για μη επανάληψη της προσβολής στο μέλλον, χρηματική αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης από τη μείωση της προσωπικότητάς του, που μπορεί να είναι χρηματικό ποσόν ή δήλωση ότι οι φωτογραφίες δεν ήταν αληθινές αλλά φωτομοντάζ. Σύμφωνα με τα παραπάνω, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του εξαιτίας της τέλεσης αδικήματος κατά της τιμής του έχει δικαίωμα να εγείρει αγωγή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων ζητώντας την άρση της παράνομης και άδικης προσβολής, καθώς και την παράλειψη της στο μέλλον (άρθρο 57ΑΚ). Στην περίπτωση αυτή το Δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί (59 και 932 ΑΚ). Η εν λόγω ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή των διατάξεων των 57 και 59 ΑΚ είναι η (α) παράνομη και (β) υπαίτια (γ) προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας του εκάστοτε ατόμου²³⁵.

235 ΑΠ 1573/2005 σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1252/2003, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

Η παράνομη και υπαίτια προσβολή της προσωπικότητας συνιστά επίσης και αδικοππραξία, οπότε ο θιγόμενος μπορεί να ασκήσει και αγωγή αποζημίωσης από αδικοππραξία, σύμφωνα με τις διατάξεις 914επ.ΑΚ

3.5. Διεθνής Δικαιοδοσία

Η δημοσίευση πληροφοριών μέσω ιστοσελίδας του διαδικτύου διαφέρει από τη μετάδοση, που πραγματοποιείται με μέσο επικοινωνίας, όπως είναι ένα έντυπο και η οποία προσλαμβάνει αναγκαστικά εδαφική διάσταση²³⁶. Η διαφορά αυτή έγκειται στο γεγονός ότι στη διαδικτυακή δημοσίευση η πρόσβαση στο περιεχόμενο της δημοσίευσης είναι δυνατή από οποιοδήποτε σημείο. Οι πληροφορίες είναι προσβάσιμες ανά πάσα στιγμή σε απροσδιόριστο αριθμό χρηστών του διαδικτύου από οποιοδήποτε σημείο του κόσμου. Όταν λοιπόν τελούνται αδικήματα κατά της τιμής μέσω διαδικτύου, τίθεται το ερώτημα ποια είναι τα κατά τόπο αρμόδια δικαστήρια για την επίλυση της σχετικής διαφοράς.

Βάσει της διάταξης 26ΑΚ, ενοχές προερχόμενες από αδικοππραξία διέπονται από το δίκαιο της Πολιτείας όπου διαπράχθηκε το αδίκημα. Τόπος τέλεσης του αδικήματος είναι τόσο ο τόπος που ενήργησε ή παρέλειψε να ενεργήσει ο υπαίτιος της αδικοππραξίας όσο και ο τόπος στον οποίο επήλθε η ζημία. Στην περίπτωση δε που τα πραγματικά περιστατικά που υλοποιούν την αδικοππραξία, μεταξύ των οποίων και η επέλευση του ζημιογόνου αποτελέσματος, συντελούνται στο έδαφος περισσοτέρων πολιτειών, τότε ο ζημιωθής έχει την ευχέρεια να επιλέξει το δίκαιο που επιθυμεί να εφαρμοστεί²³⁷. Όμοια, πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους-μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος-μέλος, στο δικαστήριο του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός (άρθρο 5 παρ. 3 του Κανονισμού (ΕΚ) 44/2001).

Έτσι, σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας με τη δημοσίευση πληροφοριών μέσω ιστοσελίδας του διαδικτύου, ως τόπος τέλεσης της αδικοππραξίας θεωρείται ο τόπος όπου είναι εγκατεστημένος ο φορέας μετάδοσης των επίμαχων πληροφοριών καθώς επίσης και κάθε τόπος όπου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα, το οποίο

236 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs), δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

237 ΑΠ 903/2010, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

αναρτήθηκε στο διαδίκτυο και επήλθε η ζημία. Ως τόπος της συνήθους διαμονής του προσβληθέντος θεωρείται ο τόπος στον οποίο κατά κύριο λόγο επήλθε η ζημία²³⁸.

Η δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου όπου το φερόμενο θύμα έχει το κέντρο των συμφερόντων του είναι σύμφωνη με τον σκοπό της προβλεψιμότητας των κανόνων περί απονομής αρμοδιότητας και από πλευράς του εναγομένου, καθώς ο φορέας μετάδοσης πληροφοριών δυσφημιστικού περιεχομένου είναι σε θέση, κατά τον χρόνο δημοσίευσης των επίμαχων πληροφοριών στο διαδίκτυο, να γνωρίζει τα κέντρα συμφερόντων των προσώπων που αποτελούν αντικείμενο του δημοσιεύματος²³⁹.

Με άλλα λόγια, δηλαδή το κριτήριο του κέντρου συμφερόντων παρέχει ταυτόχρονα στον μὲν ενάγοντα τη δυνατότητα να προσδιορίζει το δικαστήριο στο οποίο μπορεί να ασκήσει την αγωγή του, στον δε εναγόμενο τη δυνατότητα να προβλέπει το δικαστήριο ενώπιον του οποίου μπορεί να εναχθεί. Αν φυσικά λάβουμε υπόψη ότι η επίδραση ενός δημοσιεύματος στο διαδίκτυο αξιολογείται καλύτερα από το δικαστήριο του τόπου όπου το φερόμενο θύμα έχει το κέντρο των συμφερόντων του, η απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στο δικαστήριο αυτό εξυπηρετεί τον σκοπό της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Άλλωστε, ο τόπος όπου ένα πρόσωπο έχει το κέντρο των συμφερόντων του συμπίπτει, κατά κανόνα και με τον τόπο της συνήθους διαμονής του.

Το πρόσωπο που θεωρεί ότι θίγεται μέσω της ανάρτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο έχει την ευχέρεια να ασκήσει αγωγή ζητώντας την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης για το σύνολο της προκληθείσας ζημίας, είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους-μέλους εγκατάστασης του φορέα μετάδοσης των επίμαχων πληροφοριών, είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους-μέλους στο οποίο βρίσκεται το κέντρο των συμφερόντων του θιγομένου²⁴⁰.

Το πρόσωπο αυτό έχει επίσης τη δυνατότητα, αντί της προαναφερθείσας αγωγής για χρηματική ικανοποίηση, να προσφύγει ενώπιον των δικαστηρίων κάθε κράτους-μέλους στο έδαφος του οποίου υπάρχει ή υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Στην περίπτωση αυτή τα δικαστήρια είναι αρμόδια να επιδικάσουν χρηματική

238 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

239 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

240 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

ικανοποίηση αποκλειστικά και μόνο για τη βλάβη που επήλθε στο έδαφος του κράτους-μέλους όπου έχουν την έδρα τους²⁴¹.

Όσον αφορά τα εγκλήματα κατά της τιμής, τα οποία τελέστηκαν μέσω διαδικτύου, ως τόπος τέλεσης της αξιόποινης πράξης θεωρείται κάθε πόλη στην οποία υπήρξε πρόσβαση στο επίμαχο δημοσίευμα που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο. Επομένως, κατά τόπον αρμόδια Δικαστήρια για την εκδίκαση της σχετικής διαφοράς θα είναι τα δικαστήρια της κάθε πόλης της χώρας²⁴².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

4.1. Το πρόβλημα της ανωνυμίας και της έλλειψης στοιχείων

Η αντιμετώπιση των προαναφερθέντων παράνομων συμπεριφορών καθίσταται ιδιαίτερος προβληματική, λόγω της ανωνυμίας που υφίσταται συνήθως κατά τη δημοσίευση κακόβουλου ή συκοφαντικού περιεχομένου στα ιστολόγια. Τις περισσότερες φορές οι bloggers δεν δημοσιοποιούν τα στοιχεία τους, ενώ το σύνηθες είναι να υπογράφουν με ψευδώνυμα.

Σύμφωνα με τον Ιγγλεζάκη²⁴³ η ανωνυμία στο διαδίκτυο συνιστά δικαίωμα, το οποίο πηγάζει από την ιδιωτικότητα, η οποία προστατεύεται με το πλέον αποτελεσματικό τρόπο όταν δεν αποκαλύπτονται τα προσωπικά στοιχεία των χρηστών των διαφόρων υπηρεσιών του διαδικτύου. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, λοιπόν, τόσο η ανώνυμη έκφραση, όσο και η χρήση ψευδωνύμου, αποτελούν συνιστώσα της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία χρησιμοποιείται κατά κόρον στα πλαίσια της δημοσιογραφίας.

Τούτο, όμως, έχει ως αποτέλεσμα την παραβίαση δικαιωμάτων τρίτων προσώπων, και ιδίως της ιδιωτικότητάς τους, όταν γίνεται κατάχρηση της ανωνυμίας με σκοπό τη δυσφήμιση, την εξύβριση ή την παραβίαση της ιδιωτικής σφαίρας ενός τρίτου προσώπου.

241 Μπρούμας Α. (2014), ο.π.

242 ΕφΔωδ 220/2013, σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

243 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspress.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Όταν, λοιπόν, μια από τις ως άνω περιγραφόμενες προσβολές τελεστεί από ανώνυμο χρήστη ή κάτοχο ιστολογίου, το θιγόμενο πρόσωπο πολύ δύσκολα θα κατορθώσει να στραφεί εναντίον τους νομικά, διότι η άρση της ανωνυμίας και η αποκάλυψη των στοιχείων δεν προβλέπονται για αυτού του είδους τις προσβολές ούτε από τη νομοθεσία περί προστασίας του απορρήτου ούτε από τη νομοθεσία περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Εν προκειμένω, αξίζει να αναφερθούμε στην υπόθεση Κ.Υ. κατά Φινλανδίας²⁴⁴

Υπόθεση Κ.Υ. κατά Φινλανδίας : το ΕΔΑΑ έκρινε ότι το κράτος είχε παραβιάσει την υποχρέωσή του να προστατεύσει το κατοχυρωμένο στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ δικαίωμα προστασίας του ιδιωτικού βίου ενός παιδιού, διότι δεν έλαβε όλα τα απαραίτητα και αναγκαία μέτρα για τον εντοπισμό των ηλεκτρονικών ιχνών των δραστών που εν αγνοία του δημοσίευσαν μία διαφήμιση σεξουαλικής φύσης σε ιστοσελίδα γνωριμιών και ειδικότερα, γιατί η ισχύουσα νομοθεσία απαγόρευε την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών για το συγκεκριμένο αδίκημα.

Το διαδίκτυο ως τηλεπικοινωνιακό μέσο δεν καλύπτεται μόνο από τους κανόνες ελευθερίας του λόγου αλλά και από τους κανόνες που αφορούν στο απόρρητο των επικοινωνιών. Όταν, δηλαδή, κάποιος γράφει ανώνυμα δεν επιτρέπεται να γίνει άρση του απορρήτου, παρά μόνο στις περιπτώσεις που ρητά προβλέπει ο νόμος. Ο εντοπισμός ενός blogger στην Ελλάδα προϋποθέτει άδεια άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών του, καθώς η ανωνυμία του απορρέει και από την προστασία των προσωπικών δεδομένων και το άρθρο 19 Συντ, η οποία ωστόσο υποχωρεί όταν τελείται ποινικά διωκόμενη πράξη που εντάσσεται στα εγκλήματα για τα οποία επιτρέπεται η άρση του απορρήτου σύμφωνα με το άρθρο 19 Συντ και τον ν. 2225/1994 περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως είναι για παράδειγμα η εκβίαση. Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι μέχρι σήμερα οι περισσότερες υποθέσεις που αφορούν συκοφαντική δυσφήμιση δεν έχουν «καταφέρει» την άρση του απορρήτου και έχουν καταλήξει στο αρχείο.

Όταν, λοιπόν κανένα από τα άτομα που διαχειρίζονται το ιστολόγιο (ιδιοκτήτες, χρήστες- επισκέπτες) δεν είναι γνωστό στο πρόσωπο που υφίσταται την προσβολή των εννόμων συμφερόντων του, τίθεται το ερώτημα για το αν φέρουν ευθύνη τα πρόσωπα εκείνα, τα οποία παρεμβάλλονται τεχνικά για τη μετάδοση της επικοινωνίας, δηλαδή οι πάροχοι

244 ΕΔΑΑ, Υπόθεση Κ.Υ. V Finland , Judgment 02/12/2008, σκ.41-48

τηλεπικοινωνιακής σύνδεσης, οι πάροχοι υπηρεσιών αποθήκευσης και φιλοξενίας των ιστολογίων και οι πάροχοι των μηχανών αναζήτησης²⁴⁵. Βέβαια, ο θιγόμενος μπορεί να στραφεί και εναντίον των παρόχων, προσφεύγοντας στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, όταν πρόκειται για αθέμιτη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων .

Ο πάροχος τηλεπικοινωνιακής σύνδεσης καταρχήν τουλάχιστον θεωρείται ότι δεν ευθύνεται για, εκτός από τις περιπτώσεις που έχει λάβει κατάλληλη και επαρκή γνώση της παραβίασης και συνεπώς μπορεί τεχνικά να εμποδίσει την πρόσβαση στο εν λόγω περιεχόμενο.

Σε περίπτωση δε που τα δεδομένα – τα οποία παρά την απαγόρευση νόμου δημοσιεύονται σε ιστολόγιο - αποτελούν πληροφορίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, τότε ο θιγόμενος δύναται να προσφύγει στην Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ). Όσον αφορά στον πάροχο της φιλοξενίας του ηλεκτρονικού ημερολογίου, στην προκείμενη περίπτωση είναι δυνατόν, να θεμελιωθεί ευθύνη αυτού, εφόσον του έχει γνωστοποιηθεί προηγουμένως η παραβίαση από το θιγόμενο. Μόλις ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας πληροφορηθεί για την παραβίαση είναι υποχρεωμένος να καταστήσει την πρόσβαση στο εν λόγω περιεχόμενο αδύνατη ή να αποσύρει τις πληροφορίες.

Εφόσον οι διαχειριστές και/ή οι χρήστες είναι ανώνυμοι, η αγωγή πρέπει να ασκείται κατά του παρόχου φιλοξενίας, ούτως ώστε να μπορεί να τους καλέσει σε τυχόν δικαστική αντιδικία, μέσω της σύμβασης που έχει συνάψει μαζί τους²⁴⁶. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι συμβάσεις προσχώρησης που συνάπτονται μεταξύ παρόχων και ιδιοκτητών ιστολογίων και οι οποίες ρυθμίζουν τις συμβατικές υποχρεώσεις των μερών, αποδεικνύονται ιδιαίτερα χρήσιμες στις περιπτώσεις αυτές .

Τέλος, σε ό,τι αφορά στους φορείς μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο, ευθύνη σε αυτούς θα μπορούσε να καταλογιστεί μόνο σε ακραίες περιπτώσεις, όταν για παράδειγμα ο φορέας πραγματοποιεί μια γενικότερη ταξινόμηση απαγορευμένου περιεχομένου, στην οποία μπορεί να ενταχθεί για παράδειγμα ένα ιστολόγιο παιδικής πορνογραφίας. Θα πρέπει, όμως, να επισημάνουμε ότι και πάλι η ευθύνη τους αμφισβητείται από τη νομική θεωρία.

245 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

246 Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Προς αντιμετώπιση της σωρείας των ως άνω αναφερθέντων προβλημάτων που δημιουργούνται λόγω της ανωνυμίας των blogger έχει τεθεί εδώ και χρόνια ως πρόταση η νομοθέτηση της υποχρεωτικής δήλωσης των στοιχείων των υπευθύνων των ιστολογίων στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης. Στόχος της ρύθμισης είναι να δίδεται η δυνατότητα στους θιγόμενους από αναρτήσεις σε ιστολόγια να προσφεύγουν στο ΕΣΡ προκειμένου να πληροφορηθούν την ταυτότητα του διαχειριστή του ιστολογίου και να μπορούν στη συνέχεια να στραφούν εναντίον του ασκώντας τις σχετικές αξιώσεις. Άλλωστε βάση της νομοθεσίας περί του Τύπου (παρ. 3 ν. 1178/1981) υφίσταται αντίστοιχη υποχρέωση και για τον ιδιοκτήτη εφημερίδας ή περιοδικού, ο οποίος υποχρεούται να ορίζει εκδότη ή διευθυντή, αναγράφοντας τα στοιχεία αυτών στο φύλλο του εντύπου.

Επομένως, η νομοθετική κατοχύρωση της υποχρέωσης «επωνυμοποίησης» των ιστολογίων, εφόσον αυτά έχουν καθαρά ενημερωτικό χαρακτήρα, δεν είναι κάτι το ξένο προς το νομικό μας σύστημα. Ήδη έχει αρθεί νομοθετικά και η δυνατότητα ανώνυμης χρήσης των κινητών τηλεφώνων με σκοπό τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας και την προστασία της δημόσιας τάξης από αξιόποινες πράξεις²⁴⁷.

Ωστόσο το ζήτημα, το οποίο τίθεται εν προκειμένω σχετίζεται με το εάν η θεσμοθέτηση υποχρέωσης αποκάλυψης της ταυτότητας των διαχειριστών των ιστολογίων συνιστά υπέρμετρο περιορισμό της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας της έκφρασης. Σύμφωνα με τον Ιγγλεζάκη²⁴⁸ δεν υφίσταται κανένας περιορισμός, καθώς η συγκεκριμένη ρύθμιση δικαιολογείται από λόγους γενικού συμφέροντος, όπως είναι η προστασία των δικαιωμάτων των θιγόμενων από δυσφημιστικές αναρτήσεις σε ιστολόγια. Επιπροσθέτως, συμπληρώνει ο συγγραφέας-νομικός δεν παραβιάζεται ο πυρήνας του δικαιώματος, εφόσον δεν επηρεάζεται η ελευθερία έκφρασης, ενώ ούτε και η αρχή της αναλογικότητας θίγεται, καθώς ο επιδιωκόμενος σκοπός δημοσίου συμφέροντος δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλα, ηπιότερα μέσα.

Παρόλα αυτά, οι νομικοί συμφωνούν στο ότι δεν είναι αναγκαία η αναγραφή των στοιχείων των συντακτών των αναρτήσεων, ούτε και των χρηστών που αναγράφουν σχόλια, παρά μόνο του διαχειριστή του ιστολογίου. Συνεπώς, πέραν του τελευταίου, η επιβαλλόμενη

247 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο http://mytikaspres.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

248 Ιγγλεζάκης Δ. (2011), ο.π.

υποχρέωση δεν μπορεί να αφορά και τα ως άνω πρόσωπα, τα οποία μπορούν να διατηρούν την ανωνυμία τους.

Φυσικά, όλη αυτή η συζήτηση, διενεργείται σε θεωρητικό επίπεδο, καθώς στην πράξη η ρύθμιση αυτή δύσκολα μπορεί να εφαρμοστεί. Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η φιλοξενία των ιστολογίων παρέχεται από παρόχους, οι οποίοι βρίσκονται στο εξωτερικό, όπως για παράδειγμα η Google, που έχει την έδρα της την Καλιφόρνια, δεν θα έχει ισχύ ο νόμος επί των παρόχων. Επιπλέον, ο κάτοχος ενός ιστολογίου δεν μπορεί να εξαναγκασθεί σε συμμόρφωση προς την υποχρέωση αποκάλυψης της ταυτότητάς του, διότι δεν επιτρέπεται άρση του απορρήτου σε περίπτωση παραβίασης της εν λόγω υποχρέωσης. Η όλη κατάσταση επιτείνεται από το γεγονός ότι στο διαδίκτυο ο καθένας έχει τη δυνατότητα να αποκρύψει τα ηλεκτρονικά του ίχνη κάνοντας χρήση των υπηρεσιών ανωνυμοποίησης.

Μία εναλλακτική λύση, ίσως να ήταν η υιοθέτηση ενός κώδικα δεοντολογίας, ο οποίος θα προέβλεπε την αναφορά του ονόματος του διαχειριστή σε κάθε ενημερωτικό ιστολόγιο, ωστόσο, και η συγκεκριμένη πρόταση δεν είναι εφικτό να εφαρμοστεί στην πράξη λόγω του πλήθους των ιστολογίων που υπάρχουν στην ελληνική μπλογκόσφαιρα.

4.2. Μέσα αντιμετώπισης του προβλήματος της ανωνυμίας των χρηστών - παροχή αποτελεσματικής προστασίας στους χρήστες των ιστολογίων

Διάσταση απόψεων υφίσταται ωστόσο και για το ζήτημα της αντιμετώπισης μιας παράνομης συμπεριφοράς και στην περίπτωση όπου οι χρήστες ή οι ιδιοκτήτες είναι γνωστοί. Σύμφωνα με μία άποψη το θιγόμενο πρόσωπο μπορεί να στραφεί εναντίον τους αστικά και ποινικά κατά τους ακόλουθους τρόπους:

Το πρόσωπο του οποίου το έννομο συμφέρον έχει θιγεί, έχει καταρχήν αστικές αξιώσεις και μπορεί να ασκήσει αγωγή άρσης της παράνομης προσβολής και παράλειψής της στο μέλλον καθώς επίσης και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, σύμφωνα με μία άποψη, μπορεί να ευθύνεται τόσο ο συντάκτης του υβριστικού κειμένου όσο και ο διαχειριστής του ιστολογίου. Η ευθύνη αυτή δύναται να θεμελιωθεί εφόσον είναι δυνατή η αναλογική εφαρμογή του νόμου περί Τύπου και στα ιστολόγια.

Όσον αφορά τώρα τις ποινικές αξιώσεις του θιγόμενου προσώπου, εφόσον το δημοσίευμα θίγει την τιμή κάποιου προσώπου, ο θιγόμενος μπορεί να υποβάλλει έγκληση αναφορικά με την προσβολή της τιμής, μόνο όμως κατά του συντάκτη του κειμένου.

Τέλος, στην περίπτωση που κάποιο πρόσωπο του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή, παραβιάσει τα προσωπικά δεδομένα κάποιου τρίτου μέσω της γνωστοποίησης τους σε ιστολόγιο, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να προσφύγει στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

4.3. Κώδικας Δεοντολογίας Ιστολογίων

Ο κώδικας δεοντολογίας ιστολογίων αποτελεί το λεγόμενο ήπιο δίκαιο (soft law) ή συμβατικό δίκαιο ή αυτορρύθμιση, το οποίο δεν βασίζεται στο νομικό καταναγκασμό, όπως οι εκδιδόμενοι από την Βουλή νόμοι. Ο Κώδικας δεοντολογίας έχει ως βάση κανόνες κοινά αποδεκτούς από μία μικρότερη ή ευρύτερη κοινότητα ή κοινωνία ατόμων, οι οποίοι με τον τρόπο αυτό αποδέχονται να ρυθμίζονται οι σχέσεις τους από ένα πλαίσιο δεοντολογικών κανόνων²⁴⁹.

Επειδή είναι προφανές ότι δεν μπορεί ο καθένας να σχολιάζει στα ιστολόγια προσβάλλοντας, δυσφημώντας και εξυβρίζοντας, αδιαφορώντας για τις συνέπειες του νόμου, έχουν διαμορφωθεί και υιοθετηθεί μέσα από δίκτυα και δημόσιο διάλογο κανόνες, οι οποίοι λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα της λειτουργίας των ιστολογίων, θέτουν ένα πλαίσιο δεοντολογίας και γενικότερους κανόνες ηθικής για τους χρήστες και την προστασία των τρίτων. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται επίσης ένα πλαίσιο αστικής ευθύνης για τους παραβάτες-χρήστες του συγκεκριμένου ιστολογίου, το οποίο έχει αναρτήσει τον κώδικά του, και τον οποίο ο χρήστης παραβαίνει.

Βασικοί κανόνες ενός κώδικα δεοντολογίας ιστολογίων μπορεί να είναι:

(α) Η δυνατότητα του κάθε πολίτη να διατηρεί και να συμμετέχει σε ιστολόγια, απολαμβάνοντας παράλληλα το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης μέσα από αυτά.

(β) Η δυνατότητα τήρησης της ανωνυμίας ή ψευδωνυμίας του χρήστη

(γ) Το δικαίωμα διενέργειας διαλόγου και προβολής αντιρρήσεων.

249 Τσατρήης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

(δ) Η υποχρέωση ακρίβειας της είδησης, δημοσιοποίησης όλης της αλήθειας, χωρίς διακρίσεις και χωρίς επηρεασμούς από ξένες αντιλήψεις, καθώς επίσης και υποχρέωση αποκατάστασης της αλήθειας σε περίπτωση λάθους ή ατυχούς ανάρτησης ή ψευδούς σχολίου.

(ε) Ο σεβασμός στην προσωπικότητα ανεξάρτητα από την ελευθερία ακόμη και σε περίπτωση ενάσκησης οξείας κριτικής.

(στ) Επίδειξη σεβασμού κατά τη χρήση προσωπικών δεδομένων ιδιαίτερα ευαίσθητων, η χρήση των οποίων πρέπει να γίνεται αποκλειστικά έπειτα από την συγκατάθεση του προσώπου, το οποίο αφορούν οι αποκαλύψεις ή τα σχόλια.

(ζ) Η δυνατότητα και παράλληλα υποχρέωση του διαχειριστή για αφαίρεση από το ιστολόγιο ανάρτηση και σχόλιο προσβλητικού ή παράνομου χαρακτήρα.

(η) Δυνατότητα ανάθεσης σε ανεξάρτητο πρόσωπο κοινής εμπιστοσύνης την επίλυση διαφωνιών μεταξύ ιστολόγων ή ιστολόγων και σχολιαστών, με αντίστοιχη υποχρέωση του διαμεσολαβητή για αντικειμενική κρίση

(θ) Επιβολή ρήτρας κώδικα δεοντολογίας ιστολογίου ότι ο χρήστης διατηρεί την αποκλειστική ευθύνη για αποζημίωση κ.λπ. για τυχόν ζημιά που θα προκύψει στο ιστολόγιο από ανάρτηση ή σχόλιο του χρήστη δεν απαλλάσσει τους διαχειριστές του ιστολογίου των ευθυνών τους από την ανάρτηση αυτή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες το Διαδίκτυο έχει μετατραπεί από εργαλείο ανάγνωσης περιεχομένου σε εργαλείο συγγραφής/ανάγνωσης περιεχομένου και διαδραστικής επικοινωνίας μεταξύ των χρηστών. Η στροφή αυτή σηματοδοτεί την απόδοση ενός κοινωνικού και συμμετοχικού χαρακτήρα στο Διαδίκτυο (web), η οποία συχνά περιγράφεται με τον όρο «Web 2.0». Μια από τις κύριες διαδικτυακές υπηρεσίες που βασίζονται στον συμμετοχικό χαρακτήρα του Web 2.0, αποτελούν τα ιστολόγια, τα οποία επιτρέπουν τη γρήγορη και εύκολη ανταλλαγή πληροφοριών - ηλεκτρονικών εγγράφων καθώς και αρχείων πολυμέσων - σε εκατομμύρια χρήστες του διαδικτύου²⁵⁰. Ειδικότερα, το διαδίκτυο έχει κατορθώσει να ενώσει σε ένα απέραντο και άκεντρο δίκτυο πληροφοριακών συστημάτων ένα

250 Παρασκευάς Μ., Ασημακόπουλος Γ. Τριανταφύλλου (2015), Κοινωνία της Πληροφορίας, ΣΕΑΒ, Αθήνα, σ.283

τεράστιο αριθμό δεδομένων²⁵¹, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους, δίνοντας έτσι την δυνατότητα στο χρήστη να έχει θεωρητικά πρόσβαση, μέσω των τηλεπικοινωνιών, σε όλες τις πληροφορίες αλλά και να μπορεί εύκολα να επικοινωνεί με όλους. Η ραγδαία επέκταση του διαδικτύου οφείλεται κατά κύριο λόγο σε τρεις παράγοντες : στον μεγάλο αριθμό των χρηστών, στον τεράστιο όγκο των παρεχόμενων πληροφοριών και στα πολυπληθή τηλεπικοινωνιακά του δίκτυα.

Οι εφαρμογές της ψηφιακής τεχνολογίας στον τομέα της πληροφορικής δεν άφησαν ανεπηρέαστη την λειτουργία του δικαίου²⁵². Στην σημερινή κοινωνία της πληροφορίας, το δίκαιο καλείται να ρυθμίσει συμπεριφορές και να αποτρέψει κινδύνους σε ένα χώρο που χαρακτηρίζεται από απουσία ορίων, έχει άυλο χαρακτήρα και τα εθνικά νομικά συστήματα αδυνατούν να ασκήσουν έλεγχο, λόγω της παγκόσμιας εμβέλειας του διαδικτύου. Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις αποδυναμώνουν αμέσως τους όποιους θεσπιζόμενους κανόνες, διότι οι τελευταίοι ξεπερνιούνται από τα τεχνολογικά δεδομένα²⁵³. Για να μπορούν να διατηρήσουν οι ρυθμίσεις την κανονιστική τους επάρκεια, πρέπει αφενός να υπόκεινται σε αναθεώρηση ανά τακτά χρονικά διαστήματα και αφετέρου, να προσαρμόζουν το περιεχόμενο τους στους μεταβαλλόμενους ρυθμούς των τεχνολογικών εφαρμογών.

Το σίγουρο πάντως είναι ότι η διαπίστωση ύπαρξης δυσεπίλυτων προβλημάτων δεν απαλλάσσει τους κρατικούς φορείς από το καθήκον τους να ορίσουν και συνακόλουθα να προστατεύσουν τα έννομα αγαθά που απειλούνται. Δεν συνάδει σε ένα σύγχρονο κράτος δικαίου οι τεχνολογικές προδιαγραφές ενός μέσου επικοινωνίας, όπως είναι το διαδίκτυο, να υποκαταστήσουν τις δικαιοκρατικές και αξιακές σταθμίσεις του δημοκρατικά εκλεγμένου νομοθέτη, ο οποίος υποχρεούται να προστατεύει δικαιώματα και έννομα αγαθά²⁵⁴.

Ως εκ τούτου ο εθνικός νομοθέτης, θα πρέπει να προβεί σε μια στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων βάσει των παραδοσιακών μεθόδων, λαμβάνοντας όμως υπόψη και τις ιδιαιτερότητες του διαδικτύου. Με άλλα λόγια ότι είναι παράνομο στον υλικό κόσμο, θα πρέπει να είναι παράνομο και στον ψηφιακό. Τούτο βέβαια είναι ιδιαίτερα δύσκολο

251 Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014 , διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

252 Αγγελή Ι.(2000), Διαδίκτυο και ποινικό δίκαιο, σε ΠοινΧρ. 2000 σ. 675 , Γραμματικάκη-Αλεξίου Α. (1998), Internet και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο – Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998, σ. 409

253 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

254 Μαντζούφας Π. (2014), ο.π.

καθώς το διαδίκτυο αποτελεί κατεξοχήν αποκεντρωμένο και παγκοσμιοποιημένο μέσο και ως εκ τούτου ο έλεγχός του, είτε από το κράτος, είτε από μεγάλους οικονομικούς είναι ιδιαίτερως δυσχερής. Επιπλέον και ο επιμερισμός της κάθε είδους ευθύνης σε περίπτωση παραβιάσεων της νομοθεσίας παρουσιάζει μεγάλα προβλήματα. Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα είναι ότι με τον τρόπο αυτό δυσχεραίνεται η προσπάθεια των διωκτικών αρχών να αντιμετωπίσουν το έγκλημα στο κυβερνοχώρο, διότι εμπλέκονται πολλές διαφορετικές δικαιοδοσίες με όχι τόσο ευδιάκριτα όρια. Άλλωστε, βέβαια και η ίδια η δομή του διαδικτύου διευκολύνει την μυστικότητα της επικοινωνίας μέσω της ανώνυμης αποστολής μηνυμάτων, χαρακτηριστικό που διευκολύνει την τέλεση παράνομων δραστηριοτήτων.

Τα ιστολόγια αποτελούν στις μέρες μας ένα νέο πεδίο επικοινωνίας και ενημέρωσης, το οποίο φέρνει στο προσκήνιο ζητήματα αναφορικά με την ελευθερία της έκφρασης και την προσβολή της προσωπικότητας των πολιτών. Μέσω των λεγόμενων δημοσιογραφικών ιστολογίων δίνεται συχνά στους πολίτες η δυνατότητα να μετέχουν στην παραγωγή ειδήσεων και να διαμορφώνουν ένα νέο είδος δημοσιογραφίας. Σήμερα μάλιστα υπάρχουν αρκετές αξιόλογες προσωπικές διαδικτυακές ιστοσελίδες που ανταγωνίζονται σε επισκεψιμότητα ειδησεογραφικές ιστοσελίδες μεγάλων εφημερίδων. Σε αυτές δίνεται βήμα να εκφραστούν απόψεις που δεν βρίσκουν πρόσβαση στα ευρέως διαδεδομένα ΜΜΕ, ενώ η διαδραστικότητα μέσω των σχολίων δημιουργεί μια εναλλακτική πηγή αξιόπιστης ενημέρωσης, καθώς οι αρχικές ειδήσεις εμπλουτίζονται συνεχώς. Σε αυτό ακριβώς το σημείο, λοιπόν, γεννάται και το ερώτημα εάν και πότε επιβάλλεται και πότε επιτρέπεται η διαγραφή σχολίων που φιλοξενούνται σε ιστολόγια ιδιαίτερα δε όταν αυτά είναι προσβλητικά για άτομα που είτε συμμετέχουν στην συζήτηση (ζητώντας ή όχι την διαγραφή των σχολίων), είτε είναι απόντα.

Ωστόσο, δεν πρέπει να λησμονάται το γεγονός ότι η δημιουργία και η λειτουργία ενός προσωπικού ή ομαδικού ιστολογίου αποτελεί έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5Α Συντ.). Μέσω των ιστολογίων τόσο το Κράτος όσο και οι ίδιοι οι πολίτες προσπαθούν να αποκαταστήσουν τις ανισότητες, να διευρύνουν και να ενισχύσουν την πληροφόρηση και την ισότιμη συμμετοχή στην πραγματική και εικονική ζωή ιδίως των ευαίσθητων ομάδων του πληθυσμού, όπως τα άτομα με ειδικές ανάγκες, για τα οποία προβλέπονται από το Κράτος ειδικές διευκολύνσεις για την πρόσβαση στη σχετική τεχνολογία, αλλά και πολιτών από απομακρυσμένες περιοχές της χώρας μας. Άλλωστε απώτερος στόχος της αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες είναι ή τουλάχιστον πρέπει να είναι η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για

όλους με τον εκμηδενισμό τόσο των γεωγραφικών όσο και των αναπτυξιακών αποστάσεων²⁵⁵.

Κατόπιν, λοιπόν, της ανάλυσης που προηγήθηκε καλούμαστε να απαντήσουμε στο ερώτημα για το αν απαιτείται ή όχι ειδική αυστηρότερη νομοθεσία για τα ιστολόγια ή αρκούν οι ισχύουσες διατάξεις. Σύμφωνα με την ΕΣΗΕΑ μια αυστηρότερη νομοθεσία θα περιορίσει σημαντικά την ελευθερία της έκφρασης, συνεπώς προτιμότερη είναι η αυτοδέσμευση και η τήρηση των κανόνων δεοντολογίας. Αντίθετα η Ένωση Συντακτών Πελοποννήσου, Ηπείρου και Νήσων θεωρεί ότι η ανωνυμία των ιστολογίων καταλείπει μεγάλο περιθώριο για ανυπόστατες και συκοφαντικές επιθέσεις κατά ατόμων, τα οποία προσβάλλονται βάνουσα χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να αντιδράσουν. Η δε οποιαδήποτε αυτορρυθμιστική πρωτοβουλία με τη σύνταξη κώδικα δεοντολογίας, στην σύνταξη του οποίου κυριαρχούν οι μεγάλες εταιρίες λογισμικού και πρόσβασης, έχει καθαρά συμπληρωματικό χαρακτήρα σε σχέση με τα βασικά έννομα αγαθά που οφείλει να προστατεύσει ο νομοθέτης.

Σύμφωνα, πάντως, με την άποψη της πλειοψηφίας των νομικών ο έλεγχος (κρατικός ή ιδιωτικός) επί του περιεχομένου του διακινούμενου πληροφοριακού υλικού, δεν ταιριάζει στα χαρακτηριστικά του μέσου και οδηγεί αναπόφευκτα στην παραβίαση δικαιωμάτων των χρηστών. Η μόνη αποδεκτή κρατική παρέμβαση θα πρέπει αφενός να αφορά στην υλική ενίσχυση της ισότιμης συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας και αφετέρου να επιδιώκει την πάταξη του ηλεκτρονικού εγκλήματος.

Γίνεται λοιπόν, σαφές ότι η οποιαδήποτε νομοθετική πρωτοβουλία για ρύθμιση της δημιουργίας και λειτουργίας των ιστολογίων θα πρέπει να σέβεται την ιδιαιτερότητα της διαδικτυακής επικοινωνίας, να είναι πολιτικά ουδέτερη και φιλική προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδιαίτερα την ελευθερία της έκφρασης και το απόρρητο των επικοινωνιών.

255 Δράκος Α. (2016), Τα δικαιώματα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, δημοσιευμένο στις 12 Οκτωβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/370105/ta-dikaiomata-stin-koinonia-tis-pliroforias>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/11/2016

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελή Ι. (2000), Διαδίκτυο και ποινικό δίκαιο, σε ΠοινΧρ. 2000 σ. 675 επ.

Αναγνωστόπουλος Αθ. (2016), Θάνου κατά Τσακυράκη : μια δίκη στο αρχείο, δημοσιευμένο στις 14 Σεπτεμβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://booksjournal.gr/slideshow/item/2316-thanou-vs-tsakyrakis>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/11/2016

Ανδριωτάκης Μ. (2007) "Blog. Ειδήσεις απ' το δικό σου δωμάτιο", εκδ. Νεφέλη. Αθήνα

Βιδάλης Τ. (2002), Νέα δικαιώματα στο Σύνταγμα, σε Δ. Τσάτσου / Ε. Βενιζέλου / Ξ. Κοντιάδη (επιμ.), Το Νέο Σύνταγμα, σ. 78επ.

Γραμματικάκη–Αλεξίου Α. (1998), Internet και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο – Συμβατικές και αδικοπρακτικές ενοχές στον κυβερνοχώρο, Αρμ. 1998, σελ. 409 επ

Δαγτόγλου Π. (1991), Ατομικά Δικαιώματα Α', α' εκδ., Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

Δράκος Α. (2016), Τα δικαιώματα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, δημοσιευμένο στις 12 Οκτωβρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/370105/ta-dikaiomata-stin-koinonia-tis-pliροφοrias>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/11/2016

Επιστολή Β. Θανου : Επιμένει στη μήνυση κατά Τσακυράκη και απαντά στους 14 συνταγματολόγους, δημοσιεύθηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=780073>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

Ερώτηση Ε. Βενιζέλου προς Υπουργό Δικαιοσύνης, δημοσιευμένο στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779724>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016

Ζούλοβιτς Μ., Φύλλα Α. (2009), Το νομικό καθεστώς των blogs, Professional it Security, τευχ. 10, ΜΑΪΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2009, διαθέσιμο στο http://www.itsecuritypro.gr/contents_article.php?id=54&catid=6, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Ιγγλεζάκης Δ. (2011), Ελευθερία έκφρασης και ανωνυμία στο Διαδίκτυο: το παράδειγμα των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 28 Μαρτίου 2013, διαθέσιμο στο

http://mytikaspres.blogspot.gr/2013/03/blog-post_8273.html , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Καράκωστας Ι. (2005), Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Καράκωστας Ι. (2003) , Δίκαιο & Ίντερνετ, β' έκδ., Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Καστανά Η. (2004), Το internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης: σε αναζήτηση έξυπνων λύσεων, στον τόμο, Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Σάκκουλας, Αθήνα

Κική Γ. (2003), Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων (υπό το πρίσμα της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001), Σάκκουλας, Αθήνα

Κονταξής Α. (2000), ΕρμΠΚ, άρθρο 361, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα

Κοντιάδης Ξ. (2002), Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή

ΚτΠ (2000 – 2006), Πορεία προς την ΚτΠ, διαθέσιμο στο http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/sthnellada/poreia_pros.htm , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/11/2016

Κορνηλάκης Π., Διαδίκτυο και αστικό δίκαιο, σε Αρμ. 2007, σελ.993

Μανιάτης Α. (2016), Δίκαιο ΜΜΕ, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις -Σημειώσεις, ΤΕΙ Δ.Ε.

Μανιάτης Α. , Η ελευθερία των ΜΜΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα , διαθέσιμο στο <http://www.constitutionalism.gr>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/07/2016

Μαντζούφας Π. (2014), Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο, δημοσιευμένο στις 16 Δεκεμβρίου 2014 , διαθέσιμο στο http://www.constitutionalism.gr/1834-eleyteria-ekfrasis-kai-diadiktyo/#_ftn21 , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Μανωλεδάκης Ι. (1998), Το έννομο αγαθό, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη

Μήτρου Λ. (2002), Το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα

Μπαρτζώκας Β. (2011), Blogging : Πώς βοηθάει στην επιχειρηματικότητα, δημοσιευμένο στις 8 Ιουνίου 2011, διαθέσιμο στο <http://epixeirein.gr/2011/06/08/blogging-epixeirimatikotita/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Μπρούμας Α. (2014), Εγκλήματα κατά της Τιμής Τελούμενα μέσω Ιστολογίων (Blogs) , δημοσιευμένο στις 25 Αυγούστου 2014, διαθέσιμο στο <http://lawandtech.eu/2014/08/25/blogs/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Παναγοπούλου-Κουτναζή Φ. (2010), Περί της ελευθερίας των Ιστολογίων, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Παπανδρέου Π. (2012) σε Α. Χαραλαμπίκη, Κατ' άρθρο Ερμηνεία ΠΚ, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Παπαχρίστου Θ. Κ., Βιδάλης Τ, Μήτρου Λ., Τάκης Αν. (2006), Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη

Παρασκευάς Μ., Ασημακόπουλος Γ. Τριανταφύλλου (2015), Κοινωνία της Πληροφορίας, ΣΕΑΒ, Αθήνα

Πενταφράγκα Ε. (2014), Δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης σε σχέση με ποινικές διατάξεις, σσ. 4, 6, 10-12, διαθέσιμο στο http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/LAW169/Ελευθερία_έκφρασης_σε_σχέση_με_ποινικές_διατάξεις.pdf , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 24/11/2016.

Σαρημπαλίδης Ι. (2009), Τα ιστολόγια στην εκπαίδευση, δημοσιευμένο στις 22 Ιανουαρίου 2009, διαθέσιμο στο <http://intelligent-education.blogspot.gr/2009/01/blog-post.html> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016.

Σπινέλλης Δ. (2006), Το έννομο αγαθό της τιμής και οι αξιόποινες προσβολές του, σε ΠΧρ 2006, σ. 969

Σπινέλλης Δ. (1982), Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361-369ΠΚ), Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή

Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (2006), Εγκλήματα κατά προσωπικών αγαθών, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη

Τάκης Α.(2002), Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα, σε ΝοΒ 2002, σελ. 28 επ.

Τάσσης Σ. (2006), Διαδίκτυο και ελευθερία έκφρασης – το πρόβλημα των blog, σε ΔιΜΕΕ, 4/2006, σελ. 519επ.

Τσακυράκης Στ. (2016), Η άσκηση μήνυσης από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου σε Δικηγόρο για επικριτικά σχόλια, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://tsakyrakis.wordpress.com> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016.

Τσατήρης Γ. (2011), Το νομικό πλαίσιο των ιστολογίων, δημοσιευμένο στις 3 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <https://aeginafirst.wordpress.com/2011/05/03/to-nomiko-plaisio-ton-istologion/> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Χατζής Α. (2016), Μαύρη ημέρα για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα, δημοσιευμένο στις 24 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.protagon.gr/apopseis/editorial/mavri-imer-a-gia-to-kratos-dikaiou-stin-ellada-44341063993> , ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016

Χρυσόγονος Κ. (2006), Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, γ' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Bausch P., Haughey M., Hourihan M. (2002), *We Blog: Publishing Online with Weblogs*, Wiley Publishing Inc, Indianapolis

Blood R. (2002), *Weblogs: a history and perspective*, in Rodzvilla J. (ed.), *We've Got Blog: How Weblogs Are Changing Our Culture*, Cambridge : Perseus Publishing, pp. 7-16

Cho S., Huh J. (2007), *Corporate Blogs as a Public Relations Tool: A Content Analysis Applying the Relational Maintenance Framework*, Public Relations Division for the Annual Conference of International Communication Association, San Francisco

Duffy P., Bruns A. (2006), The use of blogs, wikis and RSS in education: A conversation of possibilities, Proceedings Online Learning and Teaching Conference, p.p.31-38

Heng S., Kaiser S., Walter N., (2005), Blogs: The new magic formula for corporate communications, Deutsche Bank Research 22 August 2005, Digital Economy : Economics, 53, p. 1-8, διαθέσιμο στο http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD000000000190745.pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Rodzvilla J. (2002), We've Got Blog: How Weblogs Are Changing Our Culture, Cambridge : Perseus Publishing

Silvestru C. I. Et all. (2012), An Empirical Model of Corporate Blog Impact in Marketing Communications, International Conference on Computer Systems and Technologies

Teelen R. (2012), The true potential of corporate blogging, Social Media Research Study Paper 2, διαθέσιμο στο http://essay.utwente.nl/62082/1/The_True_Potential_Of_Corporate_Blogging_-_Public_Version_-_Robbert_Teelen_s_-_pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/06/2016

Warlick D. (2005), Classroom Blogging: A teacher's guide to the blogosphere. Raleigh, North Carolina: The Landmark Project

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

14 καθηγητές Συνταγματικού Δικαίου για τη μήνυση Θάνου κατά Τσακουράκη, δημοσιευμένο στις 25 Φεβρουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779672>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 20/11/2016

Μήνυση από την Πρόεδρο του Αρείου Πάγου στον καθηγητή Τσακουράκη με αφορμή επικριτικό σχόλιο στην προσωπική του ιστοσελίδα, δημοσιεύθηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 2016, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=779402>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης στις 20/11/2016.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Blog : Ιστολόγιο

Blogger : Διαχειριστής Ιστολογίου

Blogroll : Συλλογή συνδέσμων

Blogosphere : Μπλογκόσφαιρα

Chatroom : «Δωμάτιο » συνομιλιών (μέσο κοινωνικής δικτύωσης)

Comments : Σχόλια

Creative Commons: Όροι τροποποίησης αναρτήσεων

Feeds : Ροές

Hacking : Διείσδυση σε αρχεία με χρήση απαγορευμένων κωδικών

Hyperlinks : Υπερζεύξεις

Notice and take down : διαδικασία εξωδικαστικής λήψης γνώσης και αφαίρεσης διαδικτυακού περιεχομένου

Permalink : Μόνιμος Σύνδεσμος

Post : Ανάρτηση στο Διαδίκτυο

Spamming : Αποστολή μηνυμάτων σε ομάδες χρηστών

Tags : Ετικέτες

Trackback : Σύνδέσεις σε άλλες ιστοσελίδες

Websites : Ιστότοποι